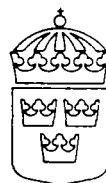

Riksdagens protokoll

1988/89:71

22 februari 1989

Protokoll
1988/89:71

Debatter m. m.

Onsdagen den 22 februari

Utrikesdebatt	3
Meddelande om interpellationer	
1988/89:141 av Nic Grönvall (m) om ett uttalande rörande utländska förvärv av svenska företag	106
1988/89:142 av Nic Grönvall (m) om verksamheten vid patent- och registreringsverket	107
Meddelande om frågor	
1988/89:475 av Tom Heyman (m) om skydd mot särbehandling för svenskflaggade fartyg	107
1988/89:476 av Göthe Knutson (m) om fartygsproduktionen för örlogsflottan	107

Onsdagen den 22 februari

Kl. 09.00

Utrikesdebatt

1 § Justerades protokollet för den 14 februari.

2 § Utrikesdebatt

Anf. 1 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hoten från den globala miljöförstöringen växer dramatiskt. Antalet fattiga och nödlidande ökar i förfärande takt och omfattning. Samtidigt lever vi i en tid av hopp om fred och frihet.

På bara ett par år har förbindelserna mellan stormakterna förbättrats markant. Det gäller Förenta Staterna och Sovjetunionen, det gäller också Sovjetunionen och Kina.

Det första avtalet om nedrustning av kärnvapen har trätt i kraft. Vi har anledning att hysa förhoppningar om fortsatta framsteg på nedrustningsområdet. Det gäller såväl kärnvapen som kemiska vapen och konventionella stridskrafter.

Flera internationella konflikter har bragts närmare en lösning. Förenta nationernas roll i arbetet för fred och säkerhet har stärkts.

I Östeuropa pågår en utveckling i riktning mot större frihet och respekt för mänskliga rättigheter. I vår världsdel har avspänningen befästs mellan länder och militärallianser.

I detta brytningsskede är det viktigt att den svenska neutralitetspolitiken ligger fast. Neutralitetspolitiken utgör grunden för vår säkerhetspolitik. Den är vårt bidrag till stabiliteten i Norden och Europa.

Stödd på ett starkt och allsidigt sammansatt totalförsvar skall neutralitetspolitiken garantera vår säkerhet och vårt oberoende. Samtidigt ger den oss möjligheter att arbeta internationellt för samförstånd och solidaritet.

Det är min fasta övertygelse att det breda samförstånd som råder om neutralitetspolitiken i vårt land kommer att bestå och stärkas inför de uppgifter som förestår svensk utrikespolitik under de närmaste åren.

Herr talman! Jämför vi det internationella politiska läget i dag med det som rådde i början av 1980-talet, kan vi konstatera en avgörande förändring till det bättre. Vågar vi räkna med att denna förbättring kommer att bestå?

Den grundläggande maktpolitiska rivaliteten mellan Förenta Staterna och Sovjetunionen finns kvar liksom de ideologiska motsättningarna. Vi minns också hur tidigare avspänningsperioder har fått ett brått slut.

I dag är emellertid förutsättningarna annorlunda. En exempellös kapprustning i de båda supermakterna har fått ge vika för de första, om än

försiktiga, stegen på väg mot nukleär och konventionell nedrustning.

Den nya öppenheten i Sovjetunionen, avståndstagandet från det stalinistiska systemet, ger oss anledning att se med större förtröstan på avspänningens varaktighet. Det nytänkande i sovjetisk utrikespolitik, som stats- och partichefen Michail Gorbatjov gav uttryck för i sitt FN-tal i december i fjol, ger oss skäl att tro på ett starkare egenintresse i Sovjetunionen av att upprätthålla en dialog med de västliga demokratierna, också då allvarliga konkreta meningsmotsättningar uppstår. Detta förutsätter givetvis att en sovjetisk pragmatisk inställning möts av en pragmatisk inställning i omvärlden.

Omdaningspolitiken och den nya öppenheten i Sovjetunionen – perestrojka och glasnost – är av största betydelse för situationen i Europa som helhet liksom för utvecklingen i vår närmaste omgivning. Därför välkomnar vi Michail Gorbatjovs nya politik. Hur långt och hur snabbt omdaning av det sovjetiska samhället kan föras är dock omöjligt att bedöma i dag.

Särskilt i de baltiska republikerna har man engagerat sig för en omvandling av samhället i demokratisk riktning. Det har vuxit fram breda folkliga rörelser, intensivt upptagna med grundläggande ekologiska, sociala och ekonomiska frågor. Sverige får nu möjlighet att återknyta kontakterna och bygga ut förbindelserna med grannfolken i de baltiska republikerna.

Där finns en stark önskan att upprätta förbindelser med Sverige. Denna önskan möts av en stor välvilja och ett brett intresse på olika håll i det svenska samhället inom kultur, miljövärd, turism och handel och på flera andra områden.

Herr talman! Avspänningen mellan supermakterna och reformsträvande i Sovjetunionen och – låt vara med varierande entusiasm – i flera andra östeuropeiska stater öppnar nya möjligheter för Europa.

Det ankommer nu på alla Europas länder, på den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensens samtliga deltagare, att engagera sig aktivt för att befästa säkerheten och fördjupa samarbetet i vår del av världen. Sverige ser detta som en central uppgift för sin utrikespolitik under kommande år.

ESK-processen är ett utomordentligt viktigt instrument i detta arbete. För en månad sedan avslutades i Wien ESK:s tredje uppföljningsmöte. Det dokument som då antogs är det utan jämförelse mest ambitiösa och långtgående sedan slutakten i Helsingfors 1975.

Vi fäster särskild vikt vid vad mötet åstadkommit i fråga om mänskliga rättigheter. Det är nödvändigt att kraftfulla ansträngningar görs i det fortsatta ESK-arbetet för att uppnå att staterna efterlever dessa åtaganden. ESK är också ett betydelsefullt forum för ekonomiskt samarbete och miljösamarbete i Europa.

Samarbete mellan öst och väst i Europa är nödvändigt för att vi skall komma till rätta med de stora gränsöverskridande miljöproblemen. Miljö-samarbetet bidrar också till att skapa förtroende och stärka avspänningen på vår kontinent.

Om fjorton dagar inleds i Wien förhandlingar mellan samtliga ESK-stater om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och på samma gång förhandlingar mellan de alliansbundna ESK-länderna om konventionella

stridskrafter. Enligt svensk uppfattning bör de båda överläggningarna så småningom sammanföras i en enda, där vi alla kan delta.

En varaktig säkerhet i Europa måste bygga på gemensam säkerhet för Europas länder och folk. Gemensam säkerhet förutsätter att styrkenivåer, försvarsdispositioner och övningsmönster inte längre uppfattas som hotande. Därför är det viktigt att man i kommande förhandlingar enas om att minska militäralliansernas offensiva förmåga.

Sovjetunionen och andra medlemmar i Warszawapakten har nyligen tillkännagett ensidiga reduktioner av förband och vapen. De är omfattande och betydelsefulla, och de bör, om de genomförs, underlätta de kommande förhandlingarna om konventionell nedrustning.

Europeisk nedrustning måste gälla hela Europa. Europeisk nedrustning måste också omfatta alla slags vapen. Även kortdistansmissiler och andra taktiska kärnvapen måste snabbt bli föremål för överläggningar, som syftar till deras totala eliminering.

Herr talman! Redan i fjol uttryckte jag regeringens tillfredsställelse över att vi hade träffat en överenskommelse med Sovjetunionen om avgränsningen i Östersjön. Därefter har vi nått en överenskommelse med Polen, som undertecknades vid mitt besök där för knappt två veckor sedan. Den innebär att vi även här har skapat klarhet i förutsättningarna för fisket och annat utnyttjande av det tidigare omtvistade havsområdet. Nu förestår motsvarande avgränsningsförhandlingar med Finland.

Avtalen om avgränsning i Östersjön liksom utökade förbindelser med våra grannfolk på andra sidan Östersjön stärker samförståndet och stabiliteten i vår närmaste omgivning.

Det nordatlantiska området har stor strategisk betydelse. Det framgår inte minst av att såväl Atlantpakten som Warszawapakten fortsätter att bedriva en omfattande spanings- och övningsverksamhet i de nordliga farvattnen. Det är ett svenskt intresse att minskade rustningar och ökat förtroende i Europa också kommer att gälla det nordeuropeiska och nordatlantiska området.

För oss är det därför naturligt att verka för att marina förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder kommer in i det internationella nedrustningsarbetet. Att Sverige som alliansfri stat har ett grundläggande intresse av att styrkebalansen i vår omvärld inte rubbas eller undermineras är uppenbart. De nordiska länderna förenas i sin strävan att slå vakt om lugnet och stabiliteten i Norden.

En kärnvapenfri zon i nordiskt område kan bli en viktig förtroendeskapande åtgärd. Frågan bereds av en ämbetsmannakommitté, utsedd av de nordiska utrikesministrarna. Arbetet måste få ta sin tid. Men bara det faktum att de nordiska länderna – med sina olika säkerhetspolitiska linjer – gemensamt diskuterar en så betydelsefull fråga är mycket värdefullt.

Avspänningen i Europa har ännu inte lett till någon förändring av alliansernas militära dispositioner i vårt närområde.

På grundval av överbefälhavarens rapport bedömer regeringen att främmande undervattensverksamhet har förekommit i vårt sjöterritorium under det gångna året. Vi har dock inte kunnat säkra bevis på inkräktarens eller inkräktarnas nationalitet.

Regeringen ser med största allvar på kränkningarna av svenskt territorium. Vi kommer aldrig att finna oss i att vår territoriella integritet kränks. Det är regeringens bestämda föresats att den främmande undervattensverksamheten skall förhindras. Den pågående förstärkningen av ubåtskyddet, de i fjol preciserade reglerna för ubåtsjakt och personalens allt större erfarenhet och skicklighet ger allt bättre förutsättningar för att vi skall få framgång i denna föresats.

Herr talman! Den västeuropeiska integrationen, som har pågått i snart 40 år, har spelat en viktig roll för att undanröja risken för krig i Västeuropa. Det är vår förhoppning – och själva kärnan i vår Europapolitik – att samarbetet mellan alla Europas länder skall utvecklas så att krig i Europa blir en omöjlighet.

När riksdagen i fjol behandlade propositionen om Sverige och den västeuropeiska integrationen, var en stor majoritet ense om målet att bredda och fördjupa vårt samarbete med EG så långt det är förenligt med neutralitetspolitiken. Riksdagens uttalande kvarstår att ett svenskt medlemskap inte är ett mål för de diskussioner som nu förs med EG.

Ett intensivt arbete pågår inom regeringskansliet när det gäller Sveriges medverkan i det västeuropeiska samarbetet. En rad nya, konkreta arrangemang har under de senaste månaderna förhandlats fram för att underlätta handeln mellan EFTA- och EG-länderna. Vi ser mycket positivt på den bild av Västeuropas framtid som EG-kommissionens ordförande Jacques Delors tecknade för en månad sedan – bilden av ett Västeuropa, där EG- och EFTA-länderna har ett mera långtgående och strukturerat samarbete.

Europarådet firar i år sitt 40-årsjubileum. Samtidigt blir Finland fullvärdig medlem, vilket vi varmt välkomnar.

Den europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna är unik i världen med sitt utvecklade kontrollsystem och den enskilda klagorätten.

Inom Europarådet bedrivs ett mångskiftande harmoniseringsarbete på de kulturella, sociala och juridiska områdena. Rådet strävar numera också efter att utveckla förbindelserna med Östeuropa. Europarådet kommer även i framtiden att ha en viktig uppgift i det europeiska samarbetet.

Herr talman! En av de viktigaste och mest glädjande följderna av den internationella avspänningen är att Förenta nationerna har stärkts som centralt forum i arbetet för fred och säkerhet.

Eld upphör mellan Iran och Irak, överenskommelsen som antligen skall leda till Namibias avkolonisering och beslutet om den sovjetiska utmarschen ur Afghanistan är alla exempel på framsteg, där FN och dess generalsekreterare har spelat en betydelsefull roll.

Vårt medlemskap i FN är en hörnsten i vår utrikespolitik. Vi kommer att verka aktivt för att FN ännu bättre skall kunna fylla sin uppgift. Det gäller inte bara arbetet för fred och säkerhet utan i lika hög grad arbetet för internationell solidaritet – för ekonomisk och social utveckling och för värnandet av vår miljö.

Vapenstilleståndet i det utdragna, blodiga kriget mellan Iran och Irak är en av de mest glädjande händelserna under det år som har gått. Nu gäller det att omvandla eldupphör till fred. Säkerhetsrådets resolution 598 måste genomföras. Huvudansvaret för att så sker vilar givetvis på Iran och Irak.

Men FN spelar en viktig roll i fredsprocessen – både genom att leda fredsförhandlingarna och genom militära observatörer. I båda fallen medverkar svenskar i FN:s ansträngningar.

I Afghanistan har i dagarna den sovjetiska militära aggressionen äntligen upphört. Återtåget är en seger för det afghanska folket, en seger som vi innerligen hoppas kommer att ge det sargade landet fred.

Såren efter supermaktens folkrättsvidriga aggression kommer att ta lång tid att läka. Miljoner människor har tvingats fly från sina hem. Vi är för vår del beredda att med kraft stödja det bistånd till Afghanistans återuppbyggnad som FN påtagit sig.

Sverige välkomnar överenskommelsen mellan Angola, Kuba och Sydafrika, som nu öppnar möjlighet för att FN:s säkerhetsråds resolution 435 om självständighet för Namibia skall kunna omsättas i verklighet.

Vi är beredda att inom ramen för vad FN begär av oss bistå vid genomförandet av planen för Namibias självständighet. Vi har också beredskap för ett långsiktigt bistånd till ett fritt Namibia.

Apartheid är den grundläggande konfliktorsaken i södra Afrika. Så länge apartheid består, hotas fred och försoning i hela området. Bindande sanktioner, beslutade av FN:s säkerhetsråd, är enligt vår uppfattning det mest verksamma medlet för att på fredlig väg påskynda avskaffandet av apartheidssystemet.

Tillsammans med övriga nordiska länder kommer Sverige att fortsätta arbetet för ett beslut av säkerhetsrådet om bindande sanktioner mot Sydafrika. Vi verkar också för ett ökat internationellt bistånd till de hårt drabbade frontstaterna och till apartheidpolitikens offer och motståndare.

De centralamerikanska presidenternas fredsplan från 1987 utgör fortfarande den bästa grunden för fred och framsteg i Centralamerika. Den understryker ländernas vilja att lösa motsättningar och problem med respekt för folkrätten och utan inblandning utifrån. Sverige välkomnar framgångarna vid det centralamerikanska presidentmötet i El Salvador i förra veckan.

Den nya amerikanska administrationen har nu en unik möjlighet att positivt bidra till fredsprocessen. Den kan göra det genom att återuppta dialogen med Nicaragua. Den kan också göra det genom att delta i ett internationellt utvecklingsamarbete, som omfattar alla länderna i Centralamerika.

Sverige ställer sig som tidigare positivt till att stödja internationella insatser för att i enlighet med de centralamerikanska ländernas önskemål kontrollera och följa upp fredsplanen.

Vi fortsätter också att fästa stor vikt vid utvecklandet av ett regionalt bistånd till Centralamerika. Vi välkomnar den utvecklingsstrategi för regionen som den internationella kommissionen för Centralamerika har framlagt. Regeringen kommer att beakta den i sin planering av vidare biståndsinsatser.

Till de konflikter, där vi under den senaste tiden har kunnat urskilja början till en reglering, hör Kambodja. För att få till stånd en lösning krävs garantier mot en återgång till Pol Pot-regimens folkmordspolitik. En förutsättning för att Kambodjas folk självt skall kunna bestämma över sin framtid är att alla främmande trupper dras tillbaka från landet. Sverige kan göra insatser både

humanitärt och för den ekonomiska utvecklingen i det nya och fredligare Indokina, som vi börjar se konturerna av.

Herr talman! I Mellanöstern har det senaste året en intensiv utveckling ägt rum. Befolkningens uppror mot ockupationsmakten på de av Israel ockuperade palestinska områdena har nu pågått i mer än femton månader.

Ockupationsmaktens övergrepp mot civila palestinier fortsätter. Nästan varje dag dödas och såras palestinier, ofta barn. De israeliska truppernas övervåld har skarpt kritiserats av en enig världsoption.

En ny situation har skapats i Mellanöstern till följd av PLO:s politik efter det palestinska nationalrådets möte i Alger i november 1988. PLO har erkänt Israels rätt att existera i fred inom säkra och erkända gränser och principen om en tvåstatslösning. PLO accepterar FN:s säkerhetsråds resolutioner 242 och 338 och tar avstånd från alla former av terrorism.

De krafter som verkar för fred har stärkts på arabisk och, förefaller det, även på israelisk sida.

En dialog har inletts mellan Förenta Staterna och PLO. Sverige var aktivt engagerat i strävandena att öppna denna dialog. Om parterna så önskar, är Sverige berett att också i fortsättningen ge sitt bidrag till fredssträngningarna i Mellanöstern.

Den svenska regeringen stöder strävandena att få till stånd en internationell fredskonferens om Mellanöstern i FN:s regi. Det är Sveriges förhoppning att en konferens skall kunna föra samman parterna i konflikten till direkta förhandlingar och ömsesidiga erkännanden.

Herr talman! Tack vare en fast och konsekvent neutralitetspolitik har vårt land fått ett internationellt förtroende, som är både en tillgång och en förpliktelse. Det gäller t.ex. det internationella nedrustningsarbetet.

De båda supermakterna har ingått det första avtalet någonsin om kärnvapenedrustning, INF-avtalet. Under strikt ömsesidig verifikation har de börjat att förstöra de medeldistansmissiler som för bara några år sedan sades vara oundgängliga för den egna sidans säkerhet. Vi förväntar oss nu att de infriar sin utfästelse att minska sina strategiska kärnvapen med hälften.

Kärnvapnen utgör ett fruktansvärt hot mot mänsklighetens överlevnad. Därför måste det bli omöjligt att tillgripa kärnvapen. Ett betydelsefullt steg för att nå det målet vore att förbjuda användningen av kärnvapen. Enligt vår mening är tiden mogen att undersöka möjligheten att ta ett sådant steg. Vi fortsätter att arbeta för ett fullständigt stopp för kärnvapenprov och för att hindra vidare spridning av kärnvapen.

Det var av stor betydelse att världens länder på Pariskonferensen i januari i år kunde enas om att skyndsamt slutföra arbetet i nedrustningskonferensen i Genève med en konvention om förbud mot kemiska vapen. Det har alltid varit och förblir en central uppgift i svensk utrikespolitik att verka för respekt för folkrätten och de mänskliga rättigheterna.

Sverige är fr.o.m. i år på nytt medlem av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Kommissionen spelar en viktig roll för skyddet av de mänskliga rättigheterna genom att lägga fast ett internationellt regelsystem. Trots det förekommer allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna runt om i världen. Därför måste världssamfundets arbete inriktas på att alla stater följer de regler som FN antagit. Sverige kommer att slå vakt om de

internationella granskningsmekanismerna och verka för att de förstärks.

Det är också viktigt att en konvention om barnets rättigheter kan antas i år.

Herr talman! Vi befinner oss verkligen i ett brytningsskede. Vi kan hysa optimism inför framtiden. Det finns förutsättningar för fortsatt avspänning mellan stormakterna. Flera internationella konflikter kan komma att föras närmare en lösning.

Men den optimismen blir en chimär, om vi inte samtidigt kan se en utveckling till det bättre i de stora ödesfrågorna – fattigdomen och miljöförstöringen. Skuldskrisen hämmar utvecklingen i länder i alla världsdelar. Många länder i Afrika och Latinamerika är särskilt hårt drabbade.

Världens länder kan inte i längden leva i ett harmoniskt och konfliktfritt förhållande till varandra, om de skriande skillnader och orättvisor som nu existerar skulle bestå. Världens länder inser i dag att de har ett gemensamt ansvar för miljöförstöringen på vår jord. De rika länderna bär huvudskulden. Därför ankommer det främst på de rika länderna att ta på sig ansvaret för att vi skall komma till rätta med problemen. Det är uppmuntrande att insikten om detta kommit till uttryck i det enhälliga beslut som FN:s generalförsamling har fattat på bl.a. svenskt initiativ om en FN-konferens om miljö och utveckling 1992.

Sverige är ett rikt land. Sverige är ett vetenskapligt och teknologiskt högt utvecklat land. Svenska folket är ett lyckligt lottat folk, som har levt i fred i generationer. Vi har därför en förpliktelse att arbeta för internationell solidaritet. Vi gör det av medkänsla men också i vårt eget intresse. Freden, säkerheten och tryggheten är odelbara i vår värld.

En aktiv utrikespolitik för internationell solidaritet på neutralitetspolitikens fasta grund är den bästa garantin för vår framtid i fred och frihet. Kring den politiken måste vi alla stå enade.

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Herr talman! En bedömning av de internationella förändringar som inträffat sedan fjolårets utrikesdeklaration kan lätt målas i ljusa färger: Tillbakadragandet från Afghanistan. Överenskommelsen om Namibia. Islossningen mellan Sovjetunionen och Kina. De försonliga tonfallen mellan Washington och Moskva. Öppningarna i Mellersta Östern. Vapenvilan mellan Iran och Irak. Framstegen när det gäller Kampuchea.

Trots denna ljusa bild finns barbariet så påtagligt närvarande i vår värld.

Under de senaste dagarna har hela den i genuin mening civiliserade världen upprörts över den dödsdom Irans högsta ledare utfärdat mot Salman Rushdie och hans bokförlag. Händelsen är, såvitt jag kan förstå, helt utan motsvarighet eller parallell i den moderna historien.

En regim som sätter sig till doms över andra nationers medborgare för deras tros eller deras uppfattningars skull, och som uppmanar alla och envar som följer dess bud att mörda denne person, ställer sig både reellt och formellt utanför det internationella samfundet.

Vi kan bara spekulera i vilka inre och yttre krafter som har lett Irans högsta ledare till detta ställningstagande. Säkert, det är viktigt att veta, finns det i detta i många hänseenden högt bildade Iran många individer som känner samma avsky som vi inför detta återfall i mörkrets barbari.

Vår reaktion måste vara bestämd och fast och klar. Sverige får inte sväva på målet i en fråga så grundläggande som denna. Därför var det bra att regeringen i går kom till samma slutsats som EG i förrgår och fattade beslut om att kalla hem Sveriges chargé d'affaires från Teheran. I frågor som dessa är det en styrka att alla Europas demokratier talar samma tydliga språk.

Men barbariet finns inte bara i andra delar av vår värld och i andra kultur- och troskretsar än den som är vår egen.

I går dömdes i Prag Václav Havel till nio månaders fängelse. Formellt handlade det om att han hade brutit mot några av den tjeckoslovakiska diktaturens demonstrationsregler. Reellt handlade det självfallet om en politisk process i hjärtat av det Europa som i högtidliga deklarationer sagt att sådana skall tillhöra en gångens tid.

Václav Havel är en av det europeiska samvetets känsligaste röster i vår tid. I poesi och prosa, tal och tidskrifter, i fängelse och frihet, har han pekat inte bara på de totalitära systemens omänsklighet utan också på många av de utmaningar och hot som är gemensamma för européer på ömse sidor av den tragiska järnridån. Václav Havel är den ledande europeiska talesmannen för det han själv kallat antipolitisk politik och för ett politiskt agerande som alltid tar sin utgångspunkt i individens uppfattning om vad som är rätt, sant och gott.

Han skriver att om man har ett politiskt handlande från denna utgångspunkt då visar det sig "att det också i den värld vi lever i nu – och till om med just vid denna dess yttersta bastion, där den isigaste vinden blåser – går att ställa den personliga erfarenheten och den naturliga världen mot den osynliga 'makten' och avslöja dess skuld".

Det har Václav Havel gjort förr. Han gör det igen. När regimen i Prag nu driver politisk process mot honom och dömer honom till fängelse, anklagar den och dömer sig själv i Europas ögon.

Vi har anledning att ge honom allt vårt stöd, för hans skull, men också för vår egen. De idéer och värderingar han företräder är det Europas framtid måste byggas på.

Herr talman! Utrikesdeklarationen utgör – som vanligt – en snabb genomgång av världens olika problem. De förses vart och ett med en välformulerad, ibland enkelt formulerad, liten lösning i den tradition som sedan länge burit upp svensk utrikespolitik.

På de allra flesta punkter råder en bred enighet mellan riksdagens stora partier kring de åsikter och den syn som deklarationen också i år ger uttryck för. Det är självfallet en nationell styrka.

Utan att vilja nedvärdera den historiska konflikten i Mellersta Östern, den imponerande dynamiken i borte Asien, de sociala spänningarna i Latinamerika eller den fortsatta konflikten i södra Afrika är jag övertygad om att 1990-talet blir Europas årtionde.

Det decennium då den nödvändiga omvandlingen i Europas östra hälft, i förening med den nya dynamiken och vitaliteten i dess västra del, kanske ger oss möjligheten att bygga en ny europeisk ordning för frihet, fred och framsteg.

Jag tror att det är viktigt att vi förstår de krafter som nu så tydligt håller på att förvandla den europeiska verkligheten.

Efterkrigsdecenniernas kamp mellan de bägge sociala och ekonomiska systemen är slut. Den socialistiska idén med dess planhushållning och centralisering har misslyckats var den än prövats. Det är i de fria samhällena och i de fria ekonomierna som framstegen i dag bärs fram.

Samtidigt står vi inför revolutionerande förändringar inom vetenskap och teknologi. Och med dessa följer helt nya möjligheter till omvandling och tillväxt i riktning mot samhällen som är i vidaste mening rikare samtidigt som de är långt mindre miljöbelastande än dagens.

Det är omvandling som är nyckeln till framtiden. Den ekonomiska och industriella omvandlingen ersätter gammalt med nytt. Denna omvandling är möjlig i de samhällen som kännetecknas av frihet, mångfald och pluralism.

I hela världen ser vi i dag en process av frigörelse, avreglering och öppning av ekonomier och samhällsstrukturer.

Det tryck som tvingar Mikhail Gorbatsjov att försöka förändra den sovjetiska ekonomin är inte principiellt annorlunda än det tryck som får Västeuropa att bygga sin inre marknad, eller för all del Kjell-Olof Feldt att diskutera att kasta delar av socialdemokratiens gamla fördelnings- och marginalskattepolitik överbord.

Det är detta utvecklingens krav på frigörelse från föråldrade strukturer i öst såväl som i väst som gör att vi kan se med viss optimism på möjligheterna att bygga ett nytt Europa.

Vårt europeiska engagemang får inte göra skillnad mellan öst och väst. Leningrad är en lika naturlig och självklar del av vårt Europa som Lissabon. Men samtidigt måste vi erkänna de olika förutsättningar som råder och kommer att råda under lång tid framöver på bägge sidor om den mur som sedan 1945 skilt europé från europé.

När den europeiska gemenskapen EG nu bygger sitt nya samarbete, handlar det om en gemenskap av fria samhällen och fria ekonomier och fria medborgare som insett att den gamla nationalstaten inte räcker för att möta en ny tids problem och som räcker varandra handen för att lösa problem som inte kan lösas inom gamla ramar.

I Europa bakom muren handlar det om att försöka att ta de första stegen bort från politisk diktatur, från ekonomisk planhushållning och i många fall också från något som uppfattats som nationellt förtryck.

Det är svårt att överskatta de utmaningar som dessa länder och folk står inför. De problem – ekonomiska, nationella, ekologiska, sociala – som decennier av deformation av samhället skapat är enorma. Att lösa dem alla samtidigt som man bevarar såväl den inre balansen som den yttre stabiliteten är en utomordentligt krävande och viktig uppgift.

Nyckeln till många av förändringsprocessens möjligheter finns i Kreml i Sovjetunionen. Det är den sedan 1985 nya Sovjetledningens insikt om att endast grundläggande förändringar kan bespara dess välde ett fortsatt förfall som nu har skapat nya öppningar i hela det sovjetiska imperium som sträcker sig från Magdeburg i Europas hjärta till Magadan vid Stilla havets stränder.

I grunden är denna perestrojka inriktad på att modernisera den sovjetiska ekonomin för att bättre kunna bära upp Kremledningens långsiktiga supermaktsanspråk.

Men ekonomin kan aldrig förändras isolerat. Förändringar kräver öppen-

het, och öppenhet leder till att problem som tidigare har tigits ihjäl nu lyfts fram med obarmhärtig klarhet. I detta ligger en stor politisk och nationell styrka.

Att denna process är fylld av både motsättningar och motgångar kan inte förvåna någon. Det är många som föredrar stagnationens trygghet framför förändringsprocessens osäkerhet, andra skyr de olikheter som följer i nyföretagandets och det privata initiativets spår och åtskilliga fruktar att de krafter som släpps loss blir för starka för systemet att kontrollera.

Det förefaller just i dag som om den ekonomiska perestrojkan riskerar att stagnera. Under de senaste månaderna har de steg man tagit gått bakåt snarare än framåt. Detta är bekymmersamt.

All erfarenhet av de senaste decenniernas försök – Jugoslavien sedan 1948, Ungern sedan 1968, Kina sedan 1978 – att förändra och frigöra de socialistiska ekonomierna visar att små steg ibland skapar större problem än dem som de löser. Skall man gå från vänstertrafik till högertrafik är det faktiskt litet opraktiskt att göra det gradvis.

Vi har all anledning att hoppas att förändringsprocessen lyckas. En framtida moderniserad sovjetisk supermaktsgranne är visserligen inget alldeles problemfritt perspektiv, men vi hoppas att vägen dit kommer att leda till grundläggande och viktiga förändringar både av det ryska samhället och av dess imperium.

Om motståndet mot perestrojkan i dag förefaller att dominera i Sovjetväldets ryska kärnland, är viljan till förändring så mycket påtagligare i olika delar av världets periferi. Jag tänker då alldeles speciellt, även om det finns fler exempel, på utvecklingen i Estland, Lettland och Litauen.

En gång var Östersjön ett den fria samfärdselns och samverkans hav. Här gick kontakt- och kulturströmmarna mellan kontinentalmakten Ryssland och Nordjöns och Atlantens fria handelsnationer.

Så är det som bekant inte längre. Revolutionen 1917 innebar tragiskt nog att Ryssland skar av många av sina band västerut, och 1940 ockuperades, som den officiella termen i dag faktiskt lyder, de tre baltiska republikerna av det stalinistiska väldet.

Sedan dess har propagandan talat om Östersjön som ett fredens hav, men verkligheten har som bekant varit en annan. Järnridån drogs ned även i Östersjön. Det är ett talande faktum att Sovjetunionen i Östersjöområdet under de senaste decennierna har ändrat om så gott som samtliga skeppsvarv från civil till militär produktion. Sedan slutet av 1970-talet har Sveriges kusthav och skärgårdar hemsökts av militära undervattensoperationer, som vi har anledning anta har sin utgångspunkt på andra sidan Östersjön.

I allt detta har ännu ingenting förändrats. Men det som har förändrats är att det tänts en förhoppning om en annan utveckling, där Östersjön i en framtid åter skulle kunna bli ett det fria samarbetets hav, till nytta för alla dess folk och alla dess stater.

Jag har själv haft möjlighet att följa utvecklingen i den estniska republiken. Jag imponerades av den politiska mognad, den förändringsvilja och den beredskap till också svåra kompromisser som jag mötte under mitt besök där.

Det är viktigt att vi gör allt vad vi kan för att inom ramen för våra

utrikespolitiska grundprinciper öka kontakterna och samarbetet med Estland, Lettland och Litauen. Jag vet att vi är många som inom olika delar av vårt svenska samhälle var och en på sitt sätt arbetar för detta.

I en fråga som denna, som rör samarbetet och stabiliteten i vårt närområde liksom relationerna till den supermakt som faktist är vår granne, är enigheten mellan regering och opposition av särskild betydelse. Jag vill gärna ge utrikesministern ett erkännande för de insatser som han själv gjort för att etablera och upprätthålla en sådan enighet.

Samtidigt kan jag inte låta bli att vara litet ledsen över att socialdemokraterna inte vill anslå mer än 2 milj. kr. för att på olika sätt utvidga t.ex. kulturkontakterna mellan Sverige och de baltiska länderna.

Jag tycker att det är litet futtigt, och det alldeles speciellt om man jämför med socialdemokraternas påfallande frikostighet med skattepengar i långt avlägsnare delar av vår värld.

Om utvecklingen fortsätter, kommer vi med all säkerhet att få se ökade spänningar mellan den accelererande perestrojkan i t.ex. Baltikum och Centraleuropa och den långsammare eller t.o.m. stagnerande perestrojkan i det egentliga Ryssland. Risken för att detta leder till bakslag och konflikter får vi inte bortse ifrån. Men trots dessa risker är det svårt att se att det skulle finnas en väg som också långsiktigt leder fullständigt tillbaka.

I Centraleuropa är utvecklingen fylld av de motsättningar som alltid utmärker ett förändringsskede. Vi kan vara pessimistiska och nedstämda när vi ser på en del av det som i dag sker i DDR, i Tjeckoslovakien, i Rumänien, men för framtiden tror jag att utvecklingen i Polen och Ungern är långt viktigare. Trots att deras ekonomier fortsätter att försämrats och välfärdsgapet till Västeuropa att öka, går den politiska förändringen starkt framåt. Det här handlar om länder som mycket tydligt har lämnat det totalitära stadiet bakom sig. Det handlar nu om auktoritära regimer som med ytterligare reformer försöker att häva den kris som deras oförmåga har försatt dem i. Vi har all anledning att hoppas att de kommer att lyckas. Vi bör utveckla kontakter och samarbete för att på detta sätt försöka att ge dem vårt stöd.

Mikhail Gorbatjov talar ofta om att bygga ett nytt gemensamt europeiskt hus. Det tycker jag vore bra. Men den som skall bygga nytt vet att man måste börja med att riva ned en del gammal bråte. Det är först den dag muren har rivits och taggtråden har rullats in som vi på allvar kan börja arbetet med att bygga det nya europeiska huset. Fram till dess handlar det mest om ett nog så intressant och nog så politiskt viktigt arbete med att göra upp ritningarna och diskutera hur huset skall se ut.

Även om arbetet med att skapa förutsättningarna för ett nytt Europa bara är i sin linda i östra halvan är processen redan långt framskriden i den västra halvan. Jag tänker självfallet främst på Europeiska gemenskapen.

Vi i Sverige gjorde ett viktigt vägval i Europapolitiken 1971. Då uteslöt den socialdemokratiska regeringen ensidigt möjligheterna att pröva om vår neutralitetspolitik skulle möjliggöra fullt medlemskap i EG. Vi fick i stället ett frihandelsavtal. Det fungerade bra under en period mellan 1972 och 1985, då EG mest sysslade med den stora utvidgningen från sex till tolv medlemsstater. Men sedan EG år 1985 fattat beslut om att i stället fördjupa sitt samarbete har klyftan mellan Sverige och EG ökat och bristerna i vårt frihandelsavtal blivit allt tydligare.

I dag måste man inse att frihandelsavtalet från 1972 är otillräckligt som bas för vårt deltagande i det västeuropeiska integrationsarbetet. Går vi inte från det till någonting annat, kommer vi med all säkerhet att stängas ute från det ena nya samarbetsområdet efter det andra. Det ser vi faktiskt redan i dag.

Vi är inte med när EG nu fullständigt river gränserna för att till utgången av år 1992 skapa ett gränslöst Europa för individer, varor, tjänster och kapital.

Vi är inte med som nation i alla fall när EG nu diskuterar den nya s.k. sociala dimensionen när det gäller det västeuropeiska samarbetet.

Vi är inte med när EG nu fattar beslut om att sätta upp ett europeiskt miljömätssystem. Senare blir det fråga om en gemensam europeisk miljömyn- dighet.

Vi är inte med när man nu vill bygga upp ett "medborgarnas Europa" genom bl.a. det stora och för framtiden så viktiga ungdoms- och studentutby- tet i det s.k. ERASMUS-programmet.

Vi står vid sidan av många av de viktiga ekonomiska, sociala och politiska processerna i dagens Västeuropa. Vi ser följderna. Svenska företag ökar sina investeringar långt snabbare i EG-området än i Sverige. Svenska medborga- re får inte samma möjligheter att fritt resa, studera och arbeta i detta Europa som de flesta andra västeuropeer.

I maj 1988 fattade riksdagen beslut om riktlinjerna för EG-politiken. Det var ett betydelsefullt beslut. Det formades i samverkan mellan riksdagens stora partier och hade enligt min mening två delar.

För det första innebar det att ett fast mål för Europapolitiken på sikt lades fast. Detta är att uppnå "samma fördelar och åtaganden för medborgare, institutioner och företag i Sverige som i EG:s medlemsländer".

För det andra innebar det att en operativ kompromiss för hanteringen av Europapolitiken, EG-politiken, under den närmaste tiden träffades. Med- lemskapsfrågan tog man inte ställning till. Den hölls öppen för framtiden. Men det konstaterades samtidigt att ett svenskt medlemskap inte är ett mål för de diskussioner med EG som nu förestår.

Olika partier har säkert haft olika skäl för detta ställningstagande. Så är det ofta, som bekant, med politiska kompromisser. Därför reagerade jag när statsministern i ett anförande nyligen hävdade att det var just vissa motiv som han tyckte om som hade väglett riksdagen. Med detta påhitt som grund fortsattes sedan förvanskningen av kompromissen i en viss riktning. Det är inte första gången det sker. Men det gör inte saken särskilt mycket bättre. Jag är dock tillfredsställd med att utrikesdeklarationens formuleringar på denna punkt nära följer det som riksdagen faktiskt sade.

Förr eller senare måste vi pröva om ett svenskt medlemskap i EG är förenligt med vår neutralitetslinje. Den prövningen måste göras med största omsorg. Den hastar inte. Att i dag springa i väg med bestämda slutsatser och vilja riva upp eller förändra detta riksdagsbeslut vittnar knappast om något större ansvarskännande i denna fråga.

Jag tillhör inte dem som vill lysa allt samarbete med EG på det utrikespolitiska området i bann. Jag tycker att det finns fragor – det har de senaste dagarna visat på – där vi har anledning att söka ett sådant samarbete.

Vi vet att inga bindande beslut enligt de nuvarande reglerna kan fattas inom ramen för EG-ländernas utrikespolitiska samråd. Icke desto mindre är

vi eniga om att ett svenskt deltagande i detta samråd skulle kunna – även om det inte nödvändigtvis kommer att – påverka förtroendet för vår neutralitetspolitik.

Det råder knappast något tvivel om att ett svenskt medlemskap från snart sagt alla andra utgångspunkter vore den bästa formen för vårt deltagande i EG-samarbetet. Men av skäl som främst har att göra med EG:s eget arbete under den närmaste tiden finns frågan om neutralitetspolitiken gör den vägen möjlig eller ej dock inte på den omedelbara dagordningen.

Ett är dock mycket viktigt: Sverige vinner ingenting genom att i dag slå igen dörrarna för framtiden.

Herr talman! Neutralitetspolitiken är viktig. Det gäller inte minst i dagens situation. Jag tror inte att de strävanden i Östersjöområdet som vi alla har så stora förhoppningar om skulle gagnas av att vår neutralitetslinje kunde ifrågasättas.

Tilltron till neutralitetspolitiken har två delar.

För det första handlar det om tilltron till vår vilja till neutralitet vid kris eller krig i vår del av världen. Den följer naturligt av ett folks självklara önskan att stå utanför ett krigs fasor. Men den understryks ytterligare av oberoendet i vårt utrikespolitiska beslutsfattande.

För det andra handlar det om tilltron till vår förmåga att i de mest kritiska lägen verkligen skydda vårt territorium mot varje form av övergrepp eller försök till militärt utnyttjande. Här handlar det främst om tilltron till styrkan i Sveriges försvar.

Det sägs ofta att vår neutralitetspolitik åtnjuter respekt i omvärlden. Vi vet alla att det är en sanning med viss modifikation. Vår neutralitetsvilja ifrågasätts knappast av någon. Men vår neutralitetsförmåga ifrågasätts tyvärr av allt fler.

Detta är allvarligt. Försvarsförsvagningen har haft sitt pris – bristande tilltro till vår neutralitetsförmåga. Den utvecklingen måste vi vända. Därför är det försvarsbeslut som kommer att fattas senare under denna mandatperiod så viktigt.

1990-talet kommer att innebära att 1980-talets trend mot allt mer av globalisering och sammanflätning av nationerna ökar. Det sker samtidigt som detta 90-tal kommer att ge svaret på frågan om de stora omvälvningarna lyckas eller ej – Kinas språng mot moderniteten, vitaliseringen av Västeuropa genom EG och försöken att rycka Sovjetunionen ur dess stagnation.

Vi går in i ett skede av global omvandling – allt snabbare förändringar, allt tätare kontakter och allt mer som är gemensamt.

Samtidigt tränger sig nya frågor på. Låt mig bara nämna en som är av speciell betydelse.

Alla experter är i dag eniga om allvaret i hotet mot vår atmosfär och vårt klimat. Den s.k. Brundtlandkommissionen såg de snabbt ökande utsläppen av bl.a. koldioxid som det allvarligaste av de globala miljöhot som vi i dag står inför. Det finns en risk för att den s.k. växthuseffekten förskjuter klimat och balans på den jord där våra barn och barnbarn skall leva och verka.

Sverige har gått före genom det riksdagsbeslut om tak för koldioxidutsläppen som bl.a. vi moderater drev igenom för knappt ett år sedan. Men vi måste gå vidare internationellt. Jag tycker att Sverige borde kunna ta initiativ och

föreslå att det inkallades en världskonferens om klimatfrågorna. Det skulle kunna ge underlag för det handlande – i egna länder, i Europa, i världen – som krävs för att förhindra att vårt klimat förstörs på sikt.

Jag hoppas, herr talman, att även detta en dag kan bli en del av den utrikespolitik som Sveriges riksdag står enig bakom.

Anf. 3 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Jakten på författaren Salman Rushdies liv är en ny illustration till tyranners rädsla för det fria ordet. Historien är full av liknande övergrepp. Det fria ordet har en sprängkraft som kan störta den starkaste diktator och skaka den grymmaste regim.

Rätten till det fria ordet utgör därför demokratins och rättsstatens fundament. Det är det öppna samhällets starkaste försvarsvapen. Just därför måste varje försök att stänga det inne bekämpas. Världens stater har genom att ansluta sig till FN-stadgan förbundit sig att respektera varje människas rätt att fritt säga sin mening.

Men inför de iranska ayatollornas hot om död och evig förbannelse mot en enskild författare men också mot dem som befattar sig med dennes alster hukar sig nu många som annars högtidligen bekänner sig till grundläggande mänskliga fri- och rättigheter. Där bakom kan skönjas ekonomiska, politiska och militära hänsyn. Endast den försiktighet som förestavas av vad som krävs för att skydda en annan människas liv borde kunna påräkna respekt.

Just här går nämligen skärningslinjen mellan det öppna, humanistiska samhället och det slutna förtryckarsamhället. Den öppna rättsstaten sätter skyddet av den enskilda människans liv och frihet främst – även skyddet för avvikaren och opponenter. Det slutna förtryckarsamhället däremot sätter ett pris på den enskilda människans liv som hotar makten och dogmerna.

I västerlandet bränner vi inte längre kättare på bål. Vi menar oss därmed ha gått från barbari till civilisation. Vi får inte retirera från de landvinningarna. Att nu huka inför Irans hot mot en enskild människas liv, därför att denne utnyttjat rätten till det fria ordet, skulle vara att påbörja återtaget tillbaka mot ett barbariskt beteende.

Herr talman! Sverige vill och kan ibland agera brobyggare, budbärare och t.o.m. medlare i internationella konflikter. I syfte att klara denna angelägna uppgift kan vi ibland behöva ta hänsyn som inte alltid öppet kan redovisas. Men denna roll får inte utplåna eller otydliggöra våra grundläggande värderingar, vår bekännelse till humanism och tolerans och vår avsky mot tortyr och tyranni.

Sveriges sätt att agera i denna roll skall stå i fredens och försoningens tjänst men också i humanismens och toleransens. Vår neutralitet är inte en kompromiss mellan diktatur och demokrati, inte heller ett försök till syntes mellan barbari och humanism. Det är truismer, men ändå värda att påminna sig i en situation som denna. Jag efterlyser utrikesministerns entydiga instämmande i denna självklarhet och därmed hans lika entydiga fördömande av jakten på Salman Rushdie.

Under de senaste dagarna har en lång rad demokratiska stater skärpt sitt fördömande av Irans agerande. Den svenska regeringens agerande var till en början överraskande lågmält. Sedan EG-staterna beslutat kalla hem sina

ambassadörer, har den svenska regeringen beslutat följa efter. Det var oundvikligt och nödvändigt.

Planer har funnits på att skicka en handelsdelegation till Iran. Det är tydligen osäkert hur det nu blir. Det skulle, som läget för närvarande är, vara klart olämpligt. Regeringen bör inte företa sig något som reducerar effekten av de protester som riktas mot Iran.

Det är, herr talman, värt att stryka under att ett fördömande av den iranska ledningens förföljelse av Salman Rushdie inte får förväxlas med en bedömning av den roman han skrivit. För egen del har jag inga förutsättningar att bedöma vare sig dess litterära kvaliteter eller huruvida den är blasfemisk. Det finns ingen anledning att ifrågasätta att många rättroende muslimer kan känna sig kränkta och sårade. Det kan emellertid inte med våra humanistiska ideal motivera eller försvara en sanslös förföljelse och utdömande av dödsdom.

Salman Rushdie är inte den ende författaren som i dag personifierar kampen för rätten till det fria ordet. Det gör också den tjeckoslovakiske författaren Václav Havel. Det enda brott han begått är att han inte accepterar att utöva sitt författarskap inom det trånga andliga rum som överheten mätt ut åt honom. För detta straffas han nu med fängelse. Den tjeckoslovakiska regeringen bryter i sin behandling av Václav Havel mot de rättigheter den genom ESK-processen förbundit sig att respektera.

Det synes som om den öppenhet och tolerans mot oliktänkande som spirar i Sovjetunionen alltså lyser med sin frånvaro i Tjeckoslovakien. I förtrycket av dem som vågar kritisera makten tycks inte mycket ha hänt i Tjeckoslovakien sedan den tid då Olof Palme fann sig föranlåten att tala om diktaturens kreatur.

Herr talman! De grundläggande värderingar på vilka en rättsstat vilar, blir särskilt tydliga i fall som dessa. Det kan te sig överdrivet att en enda människas öde ägnas så stor uppmärksamhet, medan massdöd och offrande av tusentals anonyma människors liv passerar förbi som notiser.

Men det är just avsteg som dessa från mänskliga fri- och rättigheter som leder till de massiva övergreppen på de många namnlösa. Det är för att hävda de många anonyma människornas liv och deras rättigheter som fördömandet måste bli tydligt när hotet riktas mot en enskild människa med namn och identitet.

Vår avsky mot de urskillningslösa massavrättningar som rapporteras inifrån Iran är därför lika ursinnig som vår avsky mot dem som dödat de många namnlösa i Halabja, en kurdisk stad i Irak. På våra näthinnor har från det brottet mot oskyldiga människor bränt sig fast bilder av värnlösa föräldrar med barn i famnen som segnat ner i sin flykt. Avskyn blir inte mindre av att våldet utövats med det mest lömska och fega av metoder – kemiska stridsmedel.

Tragedin i Halabja har gjort det än mer angeläget att förhandlingarna om ett förbud inte bara mot användning utan också mot tillverkning och lagring av kemiska vapen slutförs.

Herr talman! Det är i grunden samma värderingar som väckt vår vrede mot de metoder som den israeliska armén använt på ockuperat område. Vårt försvar för den israeliska demokratin är oanfrätt. Men vår sorg är djup vid

åsynen av det överväld som utövas av en nation som vi i övrigt känner som en rättsstat och vars folk varit offer för historiens värsta grymheter. Händelserna visar att en ockupation också skadar den som ockuperar. Känslan för människors lika värde urholkas. Också för Israels egen skull måste vi därför vädja om att ockupationen upphör.

Dess bättre har under det senaste halvåret utvecklingen i den till synes ändlösa konflikten i Mellanöstern dock förts ett stycke mot fred och försoning. PLO:s attityd är i dag en annan. Dess officiella inställning är att nu erkänna de FN-resolutioner som tillförsäkrar alla länder i området säkerhet.

Men alltjämt har PLO också på sitt program att Israel skall utplånas. Självklart är detta ett potentiellt hot mot Israels existens. Ändå måste slutsatsen bli, att utan ömsesidigt erkännande av varandras legitima intressen kan ingen varaktig lösning nås av konflikten i Mellanöstern. Återigen, för Israels egen säkerhet, måste vi vädja till dem inom Israel som vill försoning att medverka till tillkomsten av en fredskonferens i FN-regi, i vilken palestinierna ges rätt att själva utse sina representanter.

I den uppmärksammade dialogen mellan PLO och USA i höstas spelade som bekant Sverige en betydelsefull roll som budbärare och enligt uppgift ibland också som sekreterare. Utrikesministern och hans medhjälpare har tidigare lovordats för denna insats. Jag har inte anledning att ta tillbaka något av detta.

Om Sverige skall kunna fortsätta vara behjälplig i denna roll, måste nog emellertid utrikesministern nogsamt vårda de svenska relationerna också till Israel. Det förekom inslag i höstens samspel med PLO som måste ha verkat onödigt spektakulära och som knappast erfordrades för att nå framgång. Ett medvetet återställande av vårt förtroende i Israel är nog nödvändigt om Sverige skall kunna fortsätta att spela en konstruktiv roll i sökandet efter en lösning på konflikten. När får vi därför t.ex. se utrikesministern med kram och kindpuss välkomna en israelisk politisk ledare ute på Arlanda? Vill utrikesministern göra någon bedömning i den frågan?

Herr talman! Jag sade i förra årets utrikesdebatt att utvecklingen i Sovjetunionen hör till det mer hoppningivande som inträffat i världen på lång tid. Det finns ingen anledning att ändra på den bedömningen. Vi vill så gärna tro att inga andra avsikter finns där bakom än respekten för individens värde och värdighet. Men klokheten säger oss att vi bör se på det som händer med politisk realism och analytisk kyla. Vår attityd kan emellertid endast vara den, att det måste gå väl för alla som vill distansera sig från stalinismens tortyr och Bresjneverans förtryck.

Vi måste få hoppas och tro att vi bara har sett början, att stenen när den väl kommit i rullning inte går att stoppa. För varför skulle kraven och förhoppningarna sättas lägre av medborgarna i Sovjetunionen än av medborgarna i vårt eget land? Vi som hyllar demokratin som den överlägsna styrelseformen kan inte önska något högre eller annorlunda för Sovjetunionens medborgare än att de finge åtnjuta den fullvärdiga demokratins mänskliga fri- och rättigheter.

Kanske kan vi också på ett hörn medverka. För inte ens en stormakt är oberoende av gensvar från sin omvärld. Stora och små nationer är medspelare i den process som nu startat i Sovjetunionen. Det gäller först och främst

USA. Fortsatta framsteg i nedrustningsförhandlingarna medverkar till att lösgöra resurser och skapar sådant förtroende som befrämjar ökat ekonomiskt och kulturellt samarbete.

Det är lätt att förstå att medborgarna i Sovjetunionen främst vill se förbättringar i sin egen vardag för att de skall se nyttan av den nya politiken; ökad andlig frihet och öppnare gränser, men också mer varor på butikshyllorna och mer mat i skafferiet. Det är lätt att förstå. Friare handel och marknadsekonomi leder till sådana materiella förbättringar. Också ekonomiska liberaliseringar är därför fredsbevarande. I den utsträckning vi förmår bör vi medverka till att sprida denna uppfattning. Omvärldens agerande är inte oviktigt för utgången av reformförsöken i öst. Krediter t.ex., i former som gör det lättare för regimen att skjuta nödvändiga ekonomiska reformer på framtiden, kan stjälpas mer än de hjälper. Stöd och kontakter som stärker den begynnande politiska pluralismen i många östländer kan däremot befästa också de ekonomiska reformerna.

Kanske är det just denna insikt, dvs. att vi blivit mer beroende av varandra, som förklarar förändringen i det andliga klimatet mellan världens dominerande stater. Ingen – inte ens en supermakt – rår ensam på de faktorer som bestämmer villkoren för mänsklighetens överlevnad. För att bemästra dem krävs samarbete över alla gränser. Nationell självtillräcklighet är här en risk. Ett accepterande av vissa avsteg från den formella nationella suveräniteten är nödvändig för att nå resultat i arbetet med att rädda en miljö i vilken mänskligheten kan överleva.

Sveriges relationer med Östeuropa kan med fördel ha en tyngdpunkt i just ökat samarbete för att förbättra den fysiska miljön. Vi behöver inte sticka under stol med att vi själva har ett egenintresse däri. Vi kan inte klara miljöhoten i vårt land, om vi inte också medverkar till att minska utsläppen i luft och vatten i våra grannländer.

Jag ser av tidningsreferaten från utrikesministerns besök i Polen nyligen att det också av polackerna var ett prioriterat samarbetsområde. Om detta finns dess värre inget i utrikesdeklarationen. Det är nödvändigt, tror jag, att kontakterna mellan Sverige och bl.a. Polen, de baltiska staterna inom Sovjetunionen och Östtyskland konkretiseras på miljöområdet. Det borde inte få stanna bara vid samtal och intressanta uppslag. Det vore därför värdefullt, om utrikesministern ville kommentera vilka planer regeringen kan ha för att driva denna fråga framåt.

De baltiska folken står oss nära, geografiskt och kulturellt. Det har därför länge varit smärtsamt, både för dem och för oss, att kontakterna har varit så få. Nu sker förändringarna snabbt. Vi gläds med människorna i Baltikum för varje erövring av mänskliga fri- och rättigheter. Den hjälp och det stöd som vi kan ge i det arbetet bör vi ge, men på deras villkor. "Björntjänster" skall vi akta oss för att utföra. Stabilitet och fredlig samverkan ligger i alla berördas intresse.

Herr talman! Denna aspekt är den viktigaste att ha i minnet också när det gäller Sveriges framtida relationer till den gemensamma marknaden. Den bärande idén bakom tillkomsten av EG har varit att undvika att nya konflikter, som kan leda till krig mellan Västeuropas ledande nationer, på

nytt skulle uppkomma. Vi har därför anledning att se mycket positivt på såväl tillkomsten som vidareutvecklingen av denna gemensamma marknad.

Det finns för närvarande en mycket bred politisk uppslutning kring de mål som riksdagen ställt upp för Sveriges framtida relationer till EG. Det är min förhoppning att denna enighet existerar också efter vårens behandling av EG-motioner i riksdagens utrikesutskott.

Jag vill emellertid stryka under att denna enighet också är förpliktande för regeringen. Dels så till vida att det är riksdagens riktlinjer som skall ligga till grund för regeringens agerande, dels så till vida att det i första hand är regeringen som avgör, om denna enighet kan bestå.

Riksdagens beslut innebär att vi eftersträvar samarbete på alla områden, där inte vår säkerhetspolitik ålägger oss restriktioner. Det gör det angeläget att nogsammt söka analysera var det närmare bestämt kan bli aktuellt.

Det är viktigt att hålla i minnet att det också kan innebära en påfrestning för vår neutralitetspolitik att stå utanför EG. En bristfällig överenskommelse med gemenskapen skulle kunna urholka trovärdigheten i vår förmåga att förhålla oss neutrala i händelse av konflikt i vår omvärld.

Chefen för UD:s politiska avdelning, ambassadören Torsten Örn, har formulerat det så här i en intervju i tidskriften Sverige i Europa, utgiven av utrikesdepartementets handelsavdelning:

”All kunskapsmässig isolering som leder till en lägre teknologisk nivå i det här landet hotar att reducera kvaliteten i vårt neutralitetsvärn. Håller vi oss inte framme i den teknologiska utvecklingen, då minskar också tilltron till vår förmåga att vara neutrala – inte viljan, men till förmågan.”

Det är klokt sagt. Så förhåller det sig.

Den politiska enigheten innebär att ansökan om medlemskap inte är aktuell i de förhandlingar som nu pågår. Riksdagen har däremot inte sagt att det råder ett definitionsmässigt motsatsförhållande mellan vår neutralitet och medlemskap. Man har inte heller sagt motsatsen. Enigheten är baserad på att denna frågeställning inte behandlas.

Vi rycker nu emellertid allt närmre den tidpunkt då Sverige måste ha en åsikt om var gränserna skall dras för att förena bästa samarbetsform med EG med bibehållen trovärdighet i vår neutralitetspolitik.

Så här säger ambassadör Örn i den redan återopade intervjun:

”Jag säger att svensk neutralitet, som vi är vana att betrakta den, är svärförenlig med de utrikespolitiska ambitioner som för närvarande råder inom EG. Men ingenting är statiskt i internationell politik.”

Denna insikt leder oss i folkpartiet till slutsatsen, att vi nu noga bör analysera och bedöma vad neutralitetspolitiken kräver. Regeringen borde därför ta initiativet till att låta forskare och fristående experter utarbeta ett underlag för diskussion och ställningstagande som kan komplettera de analyser som görs inom utrikesförvaltningen.

De slutgiltiga bedömningarna måste göras av regering och riksdag, men beslutsunderlaget är i dag otillräckligt. Vi har ytterligare någon tid på oss. Den bör utnyttjas för kunskapsinhämtande. Jag tror att det är en förutsättning för fortsatt enighet i denna fråga att ett sådant material står till förfogande i den allmänna debatten.

Herr talman! Trovärdigheten i vår alliansfrihet och vår neutralitetspolitik

kräver också att vi kan freda vårt territorium mot kränkningar i fredstid. Främmande makt fortsätter kränka vår nationella integritet. 1988 var därvidlag inget undantag. Överbefälhavaren anser sig emellertid kunna notera viss effekt av de ökade insatser för ett bättre gränsskydd som redan har tillkommit. Det visar att vi är på rätt väg. Fortsatt förstärkning av gränsskyddet är motiverad. Målet får inte sättas lägre än att varje medveten kränkning av vårt territorium bringas att upphöra. Prutar vi på den ambitionen kan vår vilja och vår förmåga att hävda vårt oberoende komma att ifrågasättas.

Herr talman! 1988 har omnämnts som det år då freden bröt ut. Man kan bara hoppas att det omdömet också står sig i historiens ljus. Sant är emellertid att ett antal svårlösta regionala konflikter, i vilka hundratusentals människor måste släppa livet till och miljoner människor drivits från hus och hem, har kommit närmare en lösning under förra året.

I Afghanistan har efter åtta långa år ockupationsmakten dragit sig tillbaka. Återigen har det bevisats att en supermakt kommer till korta i kampen mot en liten nation som slåss för sitt oberoende. Det måste vara vår förhoppning att den vanära som Sovjet utsatt sig självt för i Afghanistan leder till att dess respekt ökar också för andra nationers legitima krav på oberoende.

Med Sovjets uttåg ur Afghanistan inträder emellertid dess värre inte enighet och försoning. Sannolikt väntar lång tid av inre uppgörelser. Sverige bör så långt det är möjligt fortsätta hjälpa till med återuppbyggnad och med humanitära insatser, som mildrar civilbefolkningens lidande under denna process.

Också Sydafrikas långvariga ockupation av Namibia synes lida mot sitt slut. Med de bästa förhoppningar följer vi avkolonialiseringen av Namibia. Svårigheterna kommer att vara många, men FN:s och därmed världens alla nationers närvaro i den nya nationens födelse är en styrka.

Sverige kommer nu inte att på platsen kunna medverka i FN:s arbete. Sydafrika har satt stopp för svensk medverkan i den operationen. Det är tråkigt, inte minst för alla dem som ställt in sig på att medverka i den svenska truppen.

Det allvarligaste ligger emellertid i att Sydafrikas nej till svensk medverkan demonstrerar att det är på Sydafrikas villkor som tillblivelsen av Namibia sker. Oron blir inte mindre av vetskapen om att det är Sydafrika som skall organisera det som är avsett att bli fria och hemliga val i Namibia. Kommer Sydafrika att tillåta medborgarna i Namibia att fritt välja sin politiska ledning? Det är en viktig uppgift för FN-styrkan att noga övervaka att så sker.

Inne i Sydafrika syns däremot ingen ljusning. Tvärtom domineras nu nyhetsrapporteringen av stridigheter och inre sönderfall som försvagar anti-apartheidrörelsen.

Det glädde att regeringsförklaringen upprepar Sveriges föresatser att fortsätta driva opinion för sanktioner mot apartheidregimen i Sydafrika. Den frågan har hamnat i bakvatten i den internationella debatten. Också i denna fråga skulle vi behöva göra gemensam sak med likasinnade inom EG för att kämpa ner den tveksamhet som alltjämt finns hos bl.a. den engelska regeringen.

Jag vill därför fråga utrikesministern vilken aktivitet från svensk sida som nu är aktuell för att föra kravet på sanktioner mot Sydafrika framåt. Eller har Sten Andersson tröttnat på den frågan?

Också i det långvariga kriget i Västra Sahara råder temporär vapenvila, ensidigt proklamerad av Polisario. Det råder inget tvivel om att Polisarios sak gjort framsteg. Det är bara att hoppas att de nya samtal som snart skall föras med kung Hassan av Marocko leder fram till enighet om hur en folkomröstning om Västra Saharas framtid skall genomföras. Sverige bör förklara sig berett att stå till förfogande för de FN-insatser som där kan bli aktuella.

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta nämna fler glädjande inslag i världsbilden från olika delar av världen. Det är viktigt att konstatera att där framsteg gjorts har de grundats på en växande respekt för individuella fri- och rättigheter och på insikten att materiellt välstånd bäst nås med hjälp av fri ekonomi och fri handel. Framstegen bevisar därmed hållbarheten i gamla klassiska liberala värderingar.

Ideologier vänsterut, där kollektivet utövar förtryck av individen, har lika väl som högerregimer vilka omyndigförklarar den enskilde båda förlorat i dragningskraft. Det är kombinationen av omsorg om den enskildes fri- och rättigheter med en ekonomisk organisation byggd på frihandel och en socialt styrd marknadsekonomi som är det gemensamma för länder där andlig frihet förenas med materiellt välstånd. Det är den erfarenheten som glädjande nog sprider sig i världen och blir till en renässans för grundläggande liberala värderingar.

Herr talman! Det kan sägas av den tvivlande att man inte skall dra för långtgående slutsatser av vad som hänt de senaste åren. Jag ställde själv frågan till Norges utrikesminister, Thorvald Stoltenberg, när denne nyligen gästade Sverige. Vad säger man till den som påvisar att vi upplevt töväder tidigare, töväder som snart nog övergått i bistra tider och kalla krig?

Stoltenberg svarade att biter man sig fast i pessimism och tvivel missar man chansen att uträtta saker i fredens och försoningens intresse medan chansen ännu finns. För egen del har jag inte tid att vara pessimistisk, sade han. Jag har fullt upp med att ta vara på de chanser som den nya avspänningen skapar.

Jag tycker det är en utmärkt inställning. Jag hoppas att det också är den svenske utrikesministerns, ja, att det är allas vår inställning till den nya avspänningens möjligheter.

Anf. 4 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Världen har kommit oss så nära. När hem och hus, byar och hela städer utplånades av jordbävningen i Armenien frågade ingen längre efter ideologiska frontlinjer mellan politiska system. Hjälpen måste fram, och hjälpen tas emot.

När miljöskadliga ämnen förs med vindar och havsvågor från land till land påverkas levnadsbetingelserna för oss som lever nu, för djur och natur och för ännu ofödda generationer. Då måste miljövern och åtgärder vara lika gränsöverskridande. Miljön kräver att miljöpolitiken blir en internationell huvudlinje, ett gemensamt ansvar.

När barn såras och dödas av israeliska kulor, av nervgasattacker i

Kurdistan, som pojksoldater i kriget Iran-Irak och i det vita herrefolkets räder i de svartas Sydafrika, är det mord på jordens barn. Då har vi långt kvar till mänsklighet och medmänsklighet. Dessa förlorade, förödda år för barn och ungdomar i världens oroshärdar är en av framtidens största förluster. Därför måste alla krafter mobiliseras för att ta till vara just barnens rättigheter.

Av jordens befolkning är nära hälften barn under 15 år.

I u-länderna dör 80 000 barn varje dag. Det är en ohygglig sanning.

”Tänk att barn som skrattar eller gråter låter likadant i Sverige som i Pakistan. ...Annars är nästan allting olika för dej och dom här barnen”, skriver barn- och ungdomsorganisationen Vi Unga på en av sina affischer. Det gäller lika mycket Afghanistan, dit flyktingbarnen i Pakistan nu hoppas kunna återvända. Det gäller också barn som någon annanstans på vår jord drabbas av konflikter, krig, missväxt, underutveckling eller förslumning. Barnen drabbas alltid hårdast.

Ohygglig är också sanningen att enkla medel som rent vatten, möjligheter till bättre hygien, mat för dagen och tak över huvudet hade förhindrat nio av tio barndödsfall i utvecklingsländerna.

FN:s konvention om barnens rättigheter måste i år äntligen antas och bli verklighet. Sverige måste driva på för att göra konventionen till ett kraftfullt stöd, inte minst för barn i krig. Barnkonventionen måste sedan efterlevas, och det är en ännu större uppgift. Vi i centern värdesätter regeringens arbete för en särskild internationell kommitté för övervakning av barnens rättigheter. Vi föreslår därutöver ett svenskt initiativ för ett nordiskt institut för barns rättigheter, utveckling och miljö. Institutet bör bygga upp en gedigen kunskapsbank och fungera pådrivande i frågor som rör barnens rättigheter. Jag vill fråga utrikesministern om regeringen är beredd att gå vidare på detta sätt för att förbättra barnens livssituation.

Barn är sårbara och i behov av stöd. Men barn och vuxna lever i samma verklighet. Varje övertramp när det gäller de mänskliga rättigheterna måste därför kraftfullt fördömas och bekämpas.

När ayatolla Khomeini dödsdömer den indisk-brittiske författaren Salman Rushdie för tankar och känslor satta på pränt i en roman, står människor upp till försvar för tankens frihet och tryckfriheten. Alla civiliserade länder bränmärker alla former av terrorism, självfallet också statsterrorism. Därför var den åtgärd som regeringen vidtog viktig, men det är naturligtvis också viktigt att fullfölja arbetet för att komma åt detta återfall i mörkrets samhälle.

I går dömdes den tjeckiske författaren Václav Havel till nio månaders fängelse. Hans brott är klarhetslidelse. Trots husarrest, fem års fängelse och upprepade förödmjukelser har han ständigt vässat sin penna. Han döms till fängelse, men domen faller främst och tyngst över Tjeckoslovariens hycklande syn på mänskliga fri- och rättigheter. Ingbritt Irhammar kommer senare under debatten att vidareutveckla centerpartiets syn på just dessa frågor.

Konflikten mellan israeler och palestinier kan inte lösas med våld. Våldet har inte skapat några förhoppningar, bara nytt våld. Israel och PLO måste erkänna varandra som förhandlingsparter. Palestinierna måste få rätt att

upprätta en egen stat, samtidigt som Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser erkännes. Den svenska rollen för att skapa dialog mellan USA och PLO är brobyggarens. Den rollen bör Sverige efter förmåga och utan överdrifter fortsätta att agera. Stats- och utrikesministrarna, liksom skickliga medarbetare inom utrikesdepartementet, har anledning att ta till sig de positiva omdömen som kommit Sverige till del för vår roll i det sammanhanget, samtidigt som det återstår mycket att göra.

Ockupation och krig har slitit sönder det afghanska landet. Terrassodlingar, jordbruk, kommunikationer likaväl som det politiska systemet har raserats. Ur förödelse och kaos skall nya ordningar växa fram. Sovjetunionen måste nu underlätta minröjning i Afghanistan. I bl.a. Morgonekot kunde vi höra en uppgift om att det finns 30 miljoner minor kvar efter det att sovjetstyrkorna har lämnat landet. Det svenska stödet till Afghanistan måste ha hög prioritet och bl.a. tillföra teknisk kunskap och kapacitet i det svåra men livsnödvändiga arbetet med minröjning. Jag utgår ifrån att detta också är regeringens inriktning.

I Sydafrika har den förnedrande apartheidpolitiken grundlagsskydd. Ett sådant system kan bara upprätthållas med våld. Ur apartheidsystemet växer en obarmhärtig våldsspiral, som också drabbar Sydafrikas frontstater. Överenskommelsen om ett fritt Namibia och det sydafrikanska tillbakadragandet från Angola är glädjeämnen i en annars dyster verklighet.

Sverige har målmedvetet gått före på sanktionsområdet med hopp om att fler länder skall följa efter. Vi i centern vill främja en politik som gör de beslutade sanktionerna effektiva. Först då kan sanktionspolitiken vinna trovärdighet. Ingen möda får sparas i arbetet att, inom FN och i direkt kontakt med andra länder, få internationell uppslutning för mer omfattande sanktioner mot Sydafrika. Mot denna bakgrund skall Sydafrikas vägran att acceptera svenska övervakningsstyrkor ses. Den är en indirekt bekräftelse på bojkottpolitikens hot mot Sydafrika.

Vi är en del av en global gemenskap. Vårt internationella engagemang måste naturligtvis gälla hela världen. Samtidigt är det naturligt att samarbetsbehovet är särskilt stort med länder i vårt eget omedelbara grannskap, i första hand med de nordiska länderna. Ibland förefaller det som om Nordiska rådet vore mer uppskattat och högre värderat utanför vår egen länderkrets än vad det är i Norden – i varje fall just nu. Jag tycker att det är viktigt att ständigt crinra om de stora insatser som gjorts för den fria arbetsmarknaden och det långtgående samarbetet – någonting som vi inom det nordiska länderområdet tycker är naturligt och tar för självklart. Men självfallet måste vi arbeta för att stärka detta samarbete, att vidareutveckla det. Och när vi har en gemensam grundsyn, har vi anledning att samordna den också i våra relationer mot omvärlden. Till detta grannskap hör naturligtvis vår egen världsdel, Europa.

Mycket tyder på att vi nu upplever ett utvecklingsskede som kommer att få historisk betydelse. Det gäller den integrationsprocess som sker inom den europeiska gemenskapen. Det gäller också den nya öppningen i Östeuropa, i synnerhet i Sovjetunionen. Det svenska perspektivet måste vara alleuropeiskt. Vi i centern förutsätter därför att Sverige öppet och positivt möter *båda* dessa processer. Här ryms också många möjligheter: ett vidgat och ömsesi-

digt handelsutbyte och därtill dimensioner som inte omedelbart låter sig räknas i kronor och ören, D-mark eller rubel. Hit hör människors rätt att resa utanför det egna landets gränser och rätt att emigrera, t.ex. för Sovjets judar. Hit hör människors möten vid resor, studier och kulturutbyte och allt det som föds i medmänskliga relationer – förståelse, tolerans, solidaritet. Dessa värden kan lämna väsentliga bidrag till arbetet för mänskliga fri- och rättigheter.

Våra bedömningar av hur Sveriges internationella samarbete skall utvecklas måste bl.a. utgå från en analys av neutralitetspolitikens krav. Så även det alleuropeiska perspektivet. Nordens bidrag i det sammanhanget och neutralitetspolitikens betydelse för stabiliteten i vår del av världen kommer senare i debatten att utvecklas av utrikesutskottets vice ordförande Pär Granstedt.

Den svenska neutraliteten har sina rötter i början av 1800-talet. Sambanden är tydliga mellan Sveriges tradition som neutral stat och vårt lands historiskt sett unikt långa period av fred. Just därför har den svenska neutralitetspolitiken också en djup folklig förankring.

Sveriges självvalda säkerhetspolitik är inte något som kommer av sig självt. Den svenska neutralitetspolitiken förutsätter att vi skapar trovärdighet för vår vilja och förmåga att upprätthålla en neutral position också vid allvarliga konfrontationer mellan stormaktsblocken och, inte minst, vid en krigssituation. Vår neutralitet stödjer sig inte på några internationella fördrag eller garantier från stormakternas sida. Den är självvald, och det ankommer på oss själva att skapa tilltro till den i omvärlden.

Ett starkt försvar, som syftar till att hålla Sverige utanför internationella kriser och krig, är en viktig grund för trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken. En annan bärande byggsten är att Sverige kan föra en självständig utrikes- och säkerhetspolitik.

För ett starkt försvar och en självständig utrikespolitik fordras också ekonomisk styrka och reellt självbestämmande. För Sverige med sitt stora utlandsberoende kräver detta särskild omsorg. Det är viktigt både att vi har en väl fungerande inhemsk försörjning i landets olika delar och att våra internationella ekonomiska förbindelser inte är ensidiga.

När regeringen i förra årets EG-proposition – och därefter riksdagen – talar om att "bredda och fördjupa samarbetet med EG så långt detta är förenligt med neutralitetspolitiken", då förutsätter detta såväl militär som ekonomisk styrka men också en självbestämmanderätt som skapar trovärdighet.

Den här bakgrunden är nödvändig för att debatten om Sveriges relationer med EG skall få rätt perspektiv och rätta nyanser. Säkerhetspolitiken har under hela den period som relationerna med EEC eller EG diskuterats i vårt land varit ett avgörande hinder för svenskt medlemskap i EG. I den andan konstaterade riksdagen så sent som i maj 1988 att EG-medlemskap inte är ett syfte med de nu aktuella förhandlingarna. Kompromissformuleringen blev möjlig genom att tidsperspektivet begränsades till den period då EG:s s.k. *inre marknad* avses bli förverkligad.

Efter valet 1988 har medlemsfrågan åter fokuserats i debatten, främst av representanter för näringslivet men också av andra. Ibland har det gällt en allmänpolitisk plädering, ibland hot om utflyttning av arbetsstillfällena från

Sverige. Vid två tillfällen har jag vid utrikesnämndens sammanträden varnat för denna debatt, om den får stå oemotsagd. Den riskerar då att skapa osäkerhet om Sveriges linje, så som den bestämts av riksdagen. Det gäller i synnerhet när beredningen av EG-frågan sker tillsammans med representanter för näringslivet men inte tillsammans med oppositionspartierna.

Därför är det viktigt att regeringen i dagens debatt klargör sin inställning på den punkten, liksom i fråga om det förslag som centern länge har framfört om att det behövs en ökad parlamentarisk insyn och en helhetssyn i stället för den splittring på alla dessa kommittéer som i dag arbetar inom regeringskansliet. Jag skulle bra gärna vilja ha utrikesministerns kommentar till detta.

Så småningom, kring årsskiftet, kom en artikel i Dagens Industri där avgående EG-statssekreteraren Carl-Johan Åberg gjorde en markering mot den förda debatten vid sidan av riksdagsbeslutet. Men det var fortfarande tyst från statsråds-kretsen. Bl.a. det föranledde vår partimotion under allmänna motionstiden i januari. Självklart inverkar också den ökade öppenheten i Östeuropa – centern begärde ett särskilt handlingsprogram för vårt lands agerande i förhållande till bl.a. de baltiska staterna – men också sådana saker som frihandelsavtalet i Nordamerika mellan USA och Canada, GATT-överläggningarnas fortsättning etc. Över huvud markerade vi en ökad öppenhet för handel med olika länder och ländergrupper i olika delar av världen.

Det var därför något förvånande att statsministern i början av februari efter ett tal vid Stockholms fredsforskningsinstitut, Sipri, kritiserade centerns och för övrigt också moderaternas partimotioner som "sabotage mot kompromissen" – som det uttrycktes i något referat. Detta trots att vi i centerns partimotion klart markerade, att centern står fast vid det riksdagsbeslut som togs 1988.

Statsministern har inte återkommit i den debatten, och det är nog säkrast. Om jag inte tar alldeles fel, och det gör jag inte, har Metallordföranden Leif Blomberg i sin förbundstidning i – om jag så får säga – oförblommerade ordalag efterlyst statsministerns röst i den debatt som föregick vår partimotion. Frågan är väl närmast här i dag, om utrikesministern har något att tillägga.

Som alla vet, går över hälften av den svenska handeln i dag till EG-länder. Men det är inget skäl att ensidigt inrikta arbetet på att utveckla de ekonomiska relationerna *endast* med denna ländergrupp. Tvärtom bör vi, parallellt med ett ökat EG-samarbete, eftersträva att minska vår handelspolitiska sårbarhet genom ökad handel också med andra marknader.

Nordamerika är redan nu, näst efter Västeuropa, vår viktigaste marknad. Den vill vi gärna se vidareutvecklad. De östeuropeiska marknaderna kan i en framtid få ökad betydelse, om honnörsorden perestrojka och glasnost visar vägen fram till en modern och öppen ekonomi. Inom 100 mils omkrets från Stockholm bor 112 miljoner människor – 79 miljoner av dem, dvs. 70 %, bor inom de östeuropeiska ländernas ekonomiska samarbetsorganisations område. Här finns, på nära håll, en potentiell marknad med uppdämda behov. Med en av de mest ekonomiskt dynamiska regionerna i världen, Sydostasien, är de svenska relationerna ännu blygsamma, likaså med tredje världens länder. Därför måste vi rikta intresset också mot dessa delar av världen.

Miljöhoten blir alltmer påtagliga. I den industrialiserade världen är själva överflödet ett hot mot naturen. I den fattiga världen är det själva nöden som utgör miljöhotet. I vår del av världen förbrukar vi i stället för att bruka och vi gör det på en del håll i överflöd. I andra länder är själva nöden orsaken till att öknarna breder ut sig och skogar försvinner men också naturligtvis exploateringsintressenas omätliga aptit. I den dagliga kampen för överlevnad är det svårt att orka tänka på hushållning för framtiden. Därtill kommer den dåligt anpassade teknik som i-världen har fört in i u-landsverkligheten och som ofta skoningslöst skövlar naturtillgångar.

Miljöhoten känner inga gränser. Föroreningarna i haven drabbar alla kontinenter. Jordens lungor, de tropiska regnskogarna, avverkas i allt snabbare takt. Miljöproblemen undergräver en uthållig utveckling.

Deklarationer är inte nog. Ord måste följas av handling. Utrikesministrarnas konstaterande i regeringsförklaringen, att den globala miljöförstörelsen dramatiskt växer, måste leda till slutsatsen att miljöfrågorna omedelbart skall bli en väsentlig del av Sveriges internationella arbete. Uppriktigt sagt tycker jag att denna del är den svagaste och det som man saknar mest när det gäller slutsatser i regeringsförklaringen.

Detta förutsätter helhjärtade insatser för att i internationella sammanhang kunna åstadkomma ett miljöföroreningarnas icke-spridningsavtal. Arbetet mot kärnavapenspridning måste följas av stopp för miljöhot, och den orimliga dubbla målsättningen för FN:s atomenergiorgan måste skyndsamt förändras så att kontroll av kärnkraft blir dess enda mål och arbetsuppgift, inte som nu att dessutom sprida denna energikälla över världen och därmed undergräva icke-spridningen av kärnavapen.

Tack vare den självständiga utrikespolitiken har Sverige kunnat tala med öst och väst, syd och nord. Vi har kunnat driva på för fred och avspänning och för en rättvisare ekonomisk världsordning. Den stora utmaningen för oss, om vi vill fullfölja den politiken, är att lyfta fram miljöfrågorna i ett globalt perspektiv.

Centern har föreslagit – och också i ett första skede fått riksdagens bifall till – ett svenskt initiativ till en internationell luftvårdsfond. Det har inte hänt så mycket på det internationella planet.

Inför riksdagen lägger vi nu konkret förslag om en global miljöfond. Fonden skall byggas upp av industriländerna genom att varje land, till att börja med, bidrar med 0,1 % av bruttonationalinkomsten, BNI. Inom en femårsperiod kan fonden successivt byggas upp till 0,5 %. Det skulle i kronor räknat betyda en utveckling från ca 100 miljarder till ca 500 miljarder kronor per år. Pengarna skall satsas på att skydda regnskogarna, hindra ökenutbredningen och hejda luft- och vattenföroreningar och på att utveckla miljövänlig teknik och förnybar energi. Fonden kan inordnas i FN:s miljöförhållningsprogram, UNEP. Förslaget ligger nu på riksdagens bord, och det är bara att ta ställning och agera internationellt.

Den internationella konkurrensen skapar i det korta perspektivet olika produktionsförutsättningar i länder med miljökrav och i länder utan eller med låga sådana. Därför krävs internationell samverkan, parallellitet och solidaritet. Det är inget tvivel om att många länder upplever den internationella konkurrensen som en hämsko på sitt eget internationella engagemang på miljöområdet.

Utrikesförvaltningen måste stärkas på miljöområdet och de svenska ambassaderna tillföras miljöattachéer.

Jag vill nämna ytterligare några inslag i vår globala miljöstrategi.

Sverige måste entydigt klargöra att vårt land inte skall delta i exploateringen av Antarktis. Denna jordens sjätte världsdel bör i stället bli en internationell naturpark, som krävs från miljöorganisationernas sida, och en gemensam tillgång för jordens folk.

Utvecklingen av biotekniken öppnar hisnande perspektiv, som förvisso rymmer både möjligheter och risker. Inga ytterligare utredningar behövs dock för att ange vidden av de science fiction-artade hot som användning av bioteknik i offensiva militära syften för med sig. Sverige måste med stor kraft verka för ett förbud för utnyttjande av bioteknik för offensiva militära syften. Konventionen om förbud mot biologiska stridsmedel måste dessutom få en effektiv kontrollfunktion.

Herr talman! I övermorgon, den 24 februari, kan våra grannar i Estland, för första gången sedan republiken införlivades med Sovjetunionen, lagligt fira sin självständighetsdag. Den blå-vit-svarta flaggan kan hissas och det egna modersmålet brukas, också som officiellt språk. Det är en seger för förnuft och anständighet. Det visar också kraften i en nationell identitet, som har överlevt alla de gångna årens påfrestningar, med dess kultur och historia som fästpunkter i tillvaron. Kanske har vi något att lära också av detta: att inte se vår självbestämmanderätt som för all framtid given – den måste ständigt erövras – och att inte bortse från det nationella som förenar i en tid av internationell samverkan utan tidigare motstycke.

Anf. 5 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Inför det här anförandet ställde jag mig frågan: Vad är egentligen utrikespolitik? Vad är det för innehåll i utrikespolitiken, och vad har den för mål?

I föregående års utrikesdeklaration hittade jag ett svar. Där uttryckte Sten Andersson så här: "Det yttersta syftet med vår utrikespolitik är att värna Sveriges säkerhet och oberoende. Detta gör vi genom att föra en fast och konsekvent neutralitetspolitik."

Men gör regeringen det?

Jag anser att det finns delar i regeringens politik som allvarligt försvagar tilltron till vår neutralitetspolitik, och jag tänker ägna en stund åt att utveckla den kritiken. Anledningen till att frågan om Sveriges neutralitet är en av de viktigaste frågorna i dag är att neutraliteten skulle kunna vara vårt effektivaste verktyg i en aktiv fredspolitik, i vårt arbete för att skapa internationell avspänning och militär nedrustning. Och vi borde vara överens om att detta är det absolut viktigaste arbetet i dag.

På vilka punkter är jag då kritisk?

När det gäller de rent militärpolitiska frågorna vill jag peka på det ensidiga vapenteknologiska samarbetet med väst och på Sveriges vapenexport.

Enligt folkrätten är neutraliteten en rättslig status, byggd på att staten avstår från allt deltagande i krig mellan andra stater och håller sig opartisk till krigförande stater. Den neutrala staten har alltså rätt att inte bli indragen i krig.

Men det innebär inte att vi som neutralt land kan göra vad som helst i fredstid. Vi måste hela tiden handla på ett sätt som inger förtroende i omvärlden, för att vi i en krigssituation inte bara kommer att säga att vi är neutrala utan också i praktiken kommer att kunna hävda vår neutralitet. Både i öst och i väst måste man vara övertygad om att vi inte kommer att anpassa oss och ställa resurser till förfogande för någotdera blocket.

I dag är Sverige helt beroende av importerad teknologi från USA eller något annat NATO-land för att kunna tillverka flera av våra "svenska" vapensystem. Om USA eller NATO skulle vilja pressa Sverige i någon särskild fråga så är teknologivapnet mycket effektivt – också i andra sammanhang än de rent militära.

Ett exempel är Robot 70-tillverkningen i Bofors. Enligt uppgifter skulle den tillverkningen bara kunna upprätthållas i tre veckor utan kontinuerliga leveranser från USA. Ytterligare ett exempel är JAS-planet, ett rent samarbetsprojekt mellan Sverige och NATO. Utan NATO-teknologin inga flygplan.

Man kan naturligtvis ha åsikten att den här utvecklingen är oundviklig. Sverige vill ju ha den mest avancerade tekniken, och den kommer från USA eller andra NATO-stater. Men vi kunde ju då försöka balansera detta i fredstid med någon typ av beroende eller samarbete österut eller, ännu hellre, överväga att anpassa Sveriges försvarstekniska profil till vad vi faktiskt klarar av att producera själva. Det skulle i så fall betyda att vi får avstå från den allra dyraste vapentechniken – men den kanske också är onödigt avancerad för våra behov?

Så till frågan om vapenexporten, och då tänker jag inte i första hand på den illegala, som ju är generande för vår trovärdighet över huvud taget, utan jag tänker på den legala vapenexporten, den som är "undantagen som bekräftar regeln", dvs. den regel som säger att export av krigsmateriel är förbjuden. Den regeln är åtskilligt tummad på, ja, så till den milda grad att fingeravtrycken från de ansvariga ministrarna och krutdirektörerna flyter ihop i en enda stor soppa. Listan på utredningar som skall bringa klarhet i frågorna kan göras lång, och det finns nog anledning att tvivla på att intresset för att nå klarhet är särskilt stort.

Vpk kräver att all svensk vapenexport skall förbjudas och detta av flera skäl – av moraliska och nedrustningspolitiska inte minst. Vi kan inte tala om fred och samtidigt sälja vapen. Men även av neutralitetsskäl kräver vi i vpk att Sverige inte skall göra det.

I dag går den svenska vapenexporten i huvudsak till u-länder och till NATO-länder. Ingen export går till Östeuropa. Varje vapenaffär föregås av omfattande samarbete med utvecklingsarbete, kontakter med utländska företag som skall leverera delar, utbildning osv. Den svenska vapenindustrin blir på det här sättet alltmer indragen i västvärldens militärindustriella komplex, och beroendet ökar ju mer avancerade vapensystemen blir. Till det kommer att de svenska vapen som innehåller utländska komponenter, vilket alltså en hel del gör, bara får exporteras till stater som USA godkänner. Allt detta rimmar illa med, för att inte säga strider mot, den svenska neutralitetspolitiken.

Tycker inte utrikesministern det också?

Så till något som vid första påseendet kan tyckas vara en rent handelspolitisk fråga, men som i sin förlängning har stora säkerhetspolitiska konsekvenser och som därför, om den drivs på det sätt som regeringen nu förespråkar, är ett av de allvarligaste hoten mot Sveriges neutralitet. Det är frågan om EG, den Europeiska gemenskapen, som det så vackert brukar kallas.

Först vill jag säga: EG är inte Europa. Europa består av 34 suveräna stater och många olika regioner. EG består av 12 västeuropeiska företrädesvis högt industrialiserade, kapitalistiska länder, de flesta medlemmar i en och samma militärpakt. Det är värt att hålla det i minnet när man lyssnar till allt vackert tal om att Sverige skall bli en del av Europa genom samarbetet med EG. Jag har alltid trott att Sverige var en del av Europa, om än en nordlig del.

EG är inte Europa och EG är inte heller bara den inre marknaden. Den inre marknaden är bara första steget. Steg nummer två är en gemensam valuta och en gemensam centralbank, och steg nummer tre, det slutliga steget, är de utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetena. Det finns fastslaget i ett formellt avtal, "Single European Act", den europeiska enhetsakten. Det avtalet måste alla EG-medlemmar skriva under.

Där kan man läsa att medlemmarna i EG skall sträva efter att "gemensamt formulera och tillämpa europeisk utrikespolitik" och att detta samarbete kan bli ett viktigt bidrag för att utveckla en europeisk identitet i utrikespolitiska frågor. I enhetsakten står också att "parterna är beslutna att vidmakthålla de teknologiska och industriella villkor som behövs för deras säkerhet". Detta rör exempelvis den militära kärnteknologiska infrastrukturen som kärnkraftverket Sellafield i Storbritannien, som också är engagerat i kärnvapenproduktionen. Det rör hela den europeiska rustningsindustrin.

Att det finns en uppriktig vilja att förverkliga enhetsaktens intentioner är inte att ta miste på. Jacques Delors, före detta ordförande i den "civila" EG-kommissionen, har alltid hängivet pläderat för gemensamt EG-försvår, gemensam säkerhetspolitik och gemensam vapenproduktion inom EG. Förra förbundskanslern Helmut Kohl förespråkar en integrerad europeisk armé i framtiden, och i Frankrike har både konservativa och socialister föreslagit att man skall ha en gemensam europeisk försvarspelar och en för EG-länderna bindande försvarsstadga. Och NATO:s generalsekreterare har talat om behovet av en europeisk försvarsidentitet.

I den västeuropeiska ekonomiska, politiska och militära integrationens slutända kan vi se konturerna av en tredje kärnvapenrustad supermakt, kallad Västeuropas förenta stater, dvs. ett nytt militärpolitiskt block.

Nu riktigt hör jag hur argumenten radar upp sig i huvudet på de andra debattdeltagarna. Herrar Bildt och Eliasson tycker säkert att jag målar fan på väggen och tänker nog försvara sig med att det de talar om är ekonomisk integration och ingenting annat.

Då vill jag att ni studerar exemplet Irland, det enda neutrala land som hittills är medlem i EG. När det var dags för Irland att skriva på enhetsakten fanns det de som hävdade att detta skulle strida mot den irländska författningen. I en historisk rättegång, där en enskild person stämt staten, fann Irlands högsta domstol att det fanns passusar i den europeiska enhetsakten som faktiskt stred mot författningen. Vad gjorde då den

irländska regeringen? I stället för att kräva omförhandling av enhetsakten försökte den ändra författningen, och man lyckades. Genom en folkomröstning, som gav det psykologiska intrycket av att de som motsatte sig den europeiska enhetsakten inte var Europasinnade, lyckades man driva igenom en förändring av författningen så att den passade enhetsakten.

Fallet Irland visar att EG inte kan och inte kommer att tolerera någon form av neutralitet i sina led, och den svenska regeringen säger också att det är av just det skälet som det inte är aktuellt att diskutera ett medlemskap för Sveriges del. Det handlar således inte om något direkt medlemskap men väl om ett så nära samarbete som möjligt.

Då vill jag fråga utrikesministern: Är inte den materiella grunden för vår neutralitetspolitik den ekonomiska politiken och handelspolitiken? Vår förmåga till oberoende och självständighet är väl inget fritt svävande bergrepp utan förankring i övriga delar av politiken?

Med risk för att låta som en tjatigt uppfostrande förälder – det är litet genant i förhållande till en så vuxen man som Sten Andersson – vill jag säga följande till utrikesministern: Man kan inte både äta upp kakan och ha den kvar. Ett närmande, som innebär att få alla fördelar men undvika alla nackdelar, håller inte. Förutsättningen för den "vi-ska-närma-oss-så-mycket-vi-kan-politik", som regeringen vill ha, är att det är möjligt att skilja ut säkerhets- och utrikespolitik från alla andra typer av politik. Men det är enligt vår uppfattning en omöjlighet.

EG handlar inte bara om länders integration utan också om politikens integration. Det är den långsiktiga inriktningen även om det tar sin tid. Därför finns det inget halvt medlemskap eller en halv väg till EG för de neutrala europeiska länderna.

Neutralitetsförbehållet har kanske en annan funktion för regeringen, nämligen att hålla de obehagliga sidorna av EG-frågorna utanför debatten så länge, så att de sedan, om några år, kan presenteras som "priset" som vi måste betala för de fördelar vi fått av EG-länderna på andra områden.

Fortsätter Sveriges anpassning till EG i samma takt som hittills är det nog inte alltför fantasifullt att tro att den dag kommer då regeringen lägger fram en utredning, som argumenterar för att det nu är eller har blivit förenligt med svensk neutralitet att ansöka om fullt medlemskap. Det skulle om inte annat passa Carl Bildt bra.

Trycket på att Europas neutrala länder skall med i EG är hårt. Samma diskussioner om EG som pågår här pågår också i både Österrike och Schweiz. Många är oroad, inte minst inom den internationella fredsrörelsen. Och det är inte konstigt. Om neutraliteten som politik och strategi förlorar stöd, om fler och fler neutrala länder börjar ansluta sig till EG, då kommer nämligen fredsrörelsen att förlora en av sina viktigaste stödjepunkter. Då får vi ännu svårare att bygga upp ett Europa fritt från kärnvapen, fritt från förtryck och fritt från militära block!

Mot EG:s övernationella myndigheter, som är totalt befriade från all demokratisk kontroll och insyn, men helt dominerade av kommersiell ideologi och oförmögna att ge lösningar på såväl miljö- som krigshot, vill vi sätta ett alleuropeiskt perspektiv, ett fredens, samarbetets och folkförsoningens Europa. Men ett sådant alleuropeiskt perspektiv förutsätter att vi

accepterar och respekterar att olika nationer kan ha skilda ekonomiska system och kan representera olika politiska, sociala och kulturella åskådningar. Samverkan och harmoni mellan nationer kan bara byggas på att vi ser varandra som jämlikar, inte på att vi pressas in i konstlade gemenskaper, vars ledande motiv är de kommersiella krafternas marknadsbehov.

Herr talman! En trovärdig neutralitetspolitik är förutsättningen för att Sverige skall kunna föra en politik i solidaritet med tredje världens länder.

Vi vet att u-ländernas villkor har försämrats drastiskt under 80-talet. Flertalet länder har inte längre råd att ta emot utvecklingsbistånd utan måste hållas vid liv med katastrofhjälp, importstöd och andra akutinsatser. Det är inte längre tal om att höja de fattiga ländernas levnadsnivå utan om att neutralisera de värsta effekterna när den nivån sjunker. Följden blir att de ekonomiska och sociala klyftorna växer.

När den internationella valutafondens rådgivare flyttar in i u-ländernas finansministerier och deras centralbanker övervakas av bankkonsortiernas utposterade inspektörer, ja, då finns det inte mycket kvar av de ländernas oberoende. Demokratiska rättigheter som pressfrihet och strejkrätt avskaffas, undantagstillstånd införs, mark och vatten överexploateras för att länderna skall kunna öka exporten och betala sina skulder. Nya miljö- och svältkatastrofer blir följderna. Vad vi bevittnar är en utvecklingskris.

Det finns oroväckande tendenser i den svenska biståndspolitik. Landprogrammeringen överges och en ständigt större del av biståndet går till särskilda program, katastrofinsatser osv.

Regeringen talar alltmer om tillväxt som själva förutsättningen för att de fattiga folkens levnadsnivå skall kunna höjas, tillväxt som ett mål överordnat de övriga. Men tillväxt och utveckling är inte alltid samma sak. Än mindre är tillväxt alltid liktydig med en hållbar utveckling.

Sverige visar dubbla ansikten mot tredje världen. Sverige arbetar för nedrustning men subventionerar samtidigt Bofors export av vapen till Indien. Sverige försvarar de mänskliga rättigheterna, samtidigt som svenska handelsdelegationer reser på löpande band till diktaturer som Iran, Saudiarabien och Indonesien. Riksdagen stiftar Sydafrikalag, företagen kringgår den. SIDA planterar skog på ett håll, Christer "Consafe" Ericsson avverkar den på ett annat.

Sveriges bistånd måste enligt vår uppfattning öka, men det måste också ändra karaktär. Vi måste bl.a. inse att det till största delen är u-ländernas *kvinnor* som tvingas bära världens skuldbörda. Av dem som lever i armod har de fattiga landsbygdskvinnorna det allra värst. De är överansträngda och undernärda, arbetar ofta arton timmar om dagen, producerar mer än hälften av livsmedlen i den tredje världen och ända upp till 90 % av familjernas livsmedel i Afrikas jordbruksområden. I många regioner har dessutom kvinnorna ensamansvar för familjens försörjning, eftersom männen tvingas flytta in till städerna eller till andra länder för att hitta arbete.

Insikten om kvinnornas centrala roll har ökat, men trots det får inte kvinnorna på långt när lika stor del som männen av satsningar på bistånds- och utvecklingsprojekt. Kvinnorna har hittills till stor del varit föremål för preventivmedelsforskning och barnbegränsningsprojekt. Nu måste det vara dags att "höja blicken från kondomens nivå och underlivets region för att

betrakta kvinnan i hela hennes gestalt", som en gynekolog med lång u-landserfarenhet så träffande har uttryckt det.

Herr talman! Ett annat område som kastar en minst sagt dyster skugga över vår värld är frågan om mänskliga rättigheter. Trots ESK-mötets positiva förhandlingsavslutning i Wien för några veckor sedan är verkligheten fortfarande både grym och fasansfull för många människor.

I Iran fortsätter mullorna sin klappjakt på den demokratiska oppositionen. Brutala avrättningar av politiska fångar som suttit fängslade i åratal hör till vardagen. Så styr de despotiska mullorna. Nu, när en känd författare hotas till livet, har regeringen protesterat. Det är bra, och är man välvillig kan man förstås säga "bättre sent än aldrig", men frågan är om det inte är litet väl sent.

I Peru, med en formellt folkvald regering, dessutom socialdemokratisk, "försvinner" människor spårlöst. Under 1988 försvann 200 personer. Tortyr och summariska rättegångar mot politiska motståndare och fackliga ledare är vanligt förekommande. Vad har den svenska regeringen gjort för att protestera mot detta? Vad har den svenska regeringen sagt till den peruanska socialdemokratiska regeringen, herr utrikesminister? Jag efterlyser ett svar.

I El Salvador härjar dödspatrullerna fritt, och på Filippinerna härskar samma polis och samma militär som under diktatorn Marcos tid. Dödspatrullerna opererar skoningslöst, tortyr förekommer dagligen. Och detta land har folkpartiet mage att föreslå som svenskt programland för bistånd, med hänvisning till att landet utvecklats till en demokrati! Är det landets politiska system som är avgörande för om folkpartiet skall beivra brott mot mänskliga rättigheter, dvs. om det är ett socialistiskt eller kapitalistiskt land? Det vill jag fråga Ingemar Eliasson.

För klarhetens skull vill jag säga att vpk protesterar mot behandlingen av regimkritikern Václav Havel med samma kraft som alla andra partier i den här församlingen.

Berith Eriksson kommer senare att i sitt anförande mer utförligt ta upp frågan om mänskliga rättigheter.

Jag vill övergå till att beröra situationen i Mellanöstern. Vpk hälsar bildandet av den palestinska staten med stor glädje. Den förtjänar allt stöd i sin viktiga kamp för ett fritt Palestina. 90 stater har hittills erkänt den nya staten, och min fråga till utrikesministern är: När tänker Sverige sälla sig till denna stora skara?

Det är beklagligt att Israel fortfarande biter sig fast i en redan överspelad politik, men förr eller senare kommer Israel att tvingas erkänna den palestinska staten och vara tvungen att sätta sig ner och diskutera med PLO. Ett stort hopp är USA:s nya attityd till PLO, som får ses som ett resultat av den tysta diplomati som inte minst Sverige och Sten Andersson så framgångsrikt deltagit i. Hoppet har tänts om en lösning av den 40 år gamla Palestinakonflikten.

Också i södra Afrika kan vi skönja en strimma hopp. Uppgörelsen om Namibia bör också innebära ett hopp för Angola och Moçambique – två länder som sargats svårt av Sydafrika och dess mördarband, representerade av UNITA i Angola och MNR i Moçambique.

Herr talman! I det sammanhanget skulle jag vilja säga att jag tycker det är

en skam att det i Sveriges riksdag finns ledamöter, från moderata samlingspartiet, som pläderar för svenskt bistånd till det vita Sydafrikas lakejer, nämligen till UNITA.

För att få fullständig fred krävs att det förhatliga apartheidssystemet utplånas för evigt. ANC, UDF och andra progressiva krafter i Sydafrika måste därför ges ökat stöd, både ekonomiskt och moraliskt. En viktig åtgärd är att alla ekonomiska förbindelser med Sydafrika bryts. Men trots att en massiv opinion i Sverige stöder sådana åtgärder fortsätter de svenska företagen att genom sin verksamhet stödja den rasistiska regimen.

I Afghanistan har vi nu sett utmarschen av de sista sovjetiska trupperna. Vi i vpk hälsar det med tillfredsställelse. Det var inte en dag för tidigt, utan nio år för sent.

Nu kvarstår uppgiften att gemensamt arbeta för att någon form av fred också kan skapas mellan de olika parterna inne i Afghanistan för att undvika att landet slits sönder av rivaliserande grupper. FN är den organisation som bör ta ett stort ansvar för detta arbete.

Ingendera sidan i Afghanistan har rätt att förhindra att internationella hjälpsändningar kommer fram, oavsett på vilken sida man befinner sig i den pågående konflikten. Hur det än är så är det ett obestridligt faktum att människor svälter.

Herr talman! Efter den här ganska dystra och allvarliga uppräknigen vill jag tala om att jag har sparat det bästa till sist. Jag vill som avslutning lyfta fram den hoppningivande och positiva utveckling som ändå är den alltigenom överskuggande: Avspänningen och nedrustningen i världen!

Plötsligt skrivs fredsavtal. Fiendskap, avlat i årtal i skyttegravar och på slagfält, förbyts nu i försoning. De hårda orden tystnar. Viljan att nå lösningar, fredliga lösningar, på konflikter har växt sig starkare än kanske någonsin tidigare. Vi kan se på konflikten mellan Vietnam och Kina, mellan Kina och Sovjet, Indien och Pakistan, Angola och Sydafrika, Sovjet och Japan, Marocko och Västsahara, PLO och USA, Iran och Irak. Alla dessa relationer präglades ända tills nyligen av i bästa fall diplomatisk kyla och i sämsta fall av krigshandlingar. Nu samtalar man.

På dagstidningarnas utrikessidor läser vi inte längre "gick till hårt angrepp mot" eller "nya strider utbröt" utan allt oftare får vi läsa om historiska första toppmöten mellan länders ledare. Bilderna visar handskakande statsledare och diplomater. I många fall är det historiska bilder som skulle ha varit otänkbara för bara några år sedan.

Avspänningen mellan Sovjet och USA har spridit sig som ringar på vattnet till stormakternas förtrogna och allierade runt om i världen. Den internationella stämningen har berikats med samförstånd och ömsesidigt förtroende.

En förlösande faktor i den här utvecklingen har varit Sovjets förändrade politik. Vi kan naturligtvis tycka vad vi vill om Sovjet, men i det här fallet tror jag nog att vi är överens. Gorbatjovs tal i FN i december förra året bröt med gårdagens militära tänkande. I stället för att tala om militär jämvikt, dvs. den klassiska terrorbalansen, talade Gorbatjov om ett militärt försvar baserat på principen om tillräcklighet. Han talade om att Sovjet var beredd att ensidigt reducera sina trupper med en halv miljon man, både i Europa och i Asien.

Flera av de vapen som skall tas hem skall förstöras, och militära industrier skall konverteras för att kunna användas civilt. Några vapenfabriker skall t.ex. tillverka barnvagnar, några skall tillverka cyklar och andra tvättmaskiner. I januari i år spådde utrikesminister Sjevardnadze på med att förklara att Sovjet under år 1989 skall börja förstöra sina lager av kemiska vapen – utan att invänta någon internationell överenskommelse.

Glasnostpolitiken har också nått flera av de övriga östeuropeiska länderna. I januari i år förklarade DDR, Polen och Ungern att också de är beredda att minska sina militärbudgetar och att göra ensidiga nedskärningar i sina militära styrkor. I Polen har regimen gett klartecken till en legalisering av fackföreningen Solidaritet, efter åtta års bannlysning. Solidaritet har också accepterat att starta en dialog med de polska ledarna.

I Ungern har parlamentet beslutat att införa förenings- och församlingsfrihet och diskuterar att införa ett flerpartisystem med allmänna val.

I de baltiska staterna har en efterlängtd och nödvändig demokratiseringsprocess inletts.

Herr talman! Det kalla kriget som i över 40 år fungerat som huvudmotiv för konfrontationen öst–väst och för den militära kapprustningen i världen är definitivt inne i en djup och efterlängtd kris.

Hur är då reaktionerna i väst? Hur är reaktionerna här i Sverige? När det gäller konsekvenserna för den svenska säkerhets- och militärpolitiken så är man mycket avvaktande, i vissa fall nästan avvisande. Detta görs trots att Gorbatjovs olika utspel ligger mycket nära Palmekommissionens tankar om "gemensam säkerhet".

När stormakternas ledare äntligen har gjort fredsrörelsens paroller till sina, när man talar om skrotning av vapen, defensiva och icke-provokativa försvarsformer, när Gorbatjov talar om en strukturförändring av det militära försvaret utifrån att det skall vara "tillräckligt för att förebygga möjlig aggression men otillräckligt för anfall", när flera östeuropeiska länder väcker förslag om självständiga, unilaterala nedrustningssteg, när flera lokala och regionala konflikter runt om i världen går mot sin lösning och nedrustningsförhandlingarna får nytt hopp, vad händer då i Sverige?

Jo, starka krafter inom den svenska krigsmakten och den svenska rustningsindustrin driver en intensiv kampanj för ökade försvarsutgifter och svensk upprustning. Skattemedel används för militära annonskampanjer och man kräver nya miljarder för att kasta bort i det redan havererade JAS-projektet. I stället för att erkänna att det svenska försvaret befinner sig i en djup struktur- och budgetkris, försöker nu militärledningen framställa krisen som en säkerhetspolitisk kris för landet, genom dåligt underbyggda påståenden om ökade invasionsrisker. Utrikesdepartementet instämmer också i kraven. Vid en konferans i Storlien nyligen påstod kabinettsekreteraren Pierre Schori att det inte finns några som helst tecken på att avspänningen kan komma Norden till del och att det minsann inte finns någon anledning att "sänka garden". Detta sker trots att det finns flera tecken på att utvecklingen just nu går åt rakt motsatt håll, nämligen i riktning mot avspänning också i Norden.

Det senaste i raden av utspel till förmån för en okritisk miljardrullning till

det militära försvaret är ett upprop som undertecknats av bl.a. några f.d. borgerliga partiledare och den i många andra avscenden mycket radikala författaren Jan Myrdal. Herr talman! Ibland skulle man faktiskt önska att pojarna stannade kvar hemma vid sina mekanolådor!

Nu, om någonsin, är väl tiden kommen att pröva andra och nya vägar att nå säkerhet, genom en än aktivare freds- och nedrustningspolitik. Skulle inte militärens erkännande av sin oförmåga att åstadkomma säkerhet inom rimliga ekonomiska ramar, tillsammans med den nya internationella avspänningen, kunna öppna vägen för ett nytt säkerhetspolitiskt tänkande också här i Sverige? Vi blir ju uppenbarligen inte säkrare av militära upprustningar.

Däremot skulle vi bli säkrare om de nordiska länderna äntligen ingick avtal om kärnvapenfria zoner. Vi skulle också bli säkrare om kryssningsmissiler förbjöds till havs och om vi kunde få ett internationellt avtal om stopp för militarisering av haven. Vi skulle bli mycket säkrare om främmande baser förbjöds på andra länders, även våra grannars, territorium.

Vi måste tänka om, och vi måste tänka i nya banor. Det skulle vara beklagligt om Sverige skulle gå upprustningens väg i ett internationellt klimat där alla talar om avspänning och nedrustning.

Regeringen måste nu vara beredd att ta egna nedrustningsinitiativ. Ni kan inte längre bara hänvisa till att nedrustningsfrågorna skall lösas vid konferensborden i Genève eller i Wien eller vid något annat internationellt konferensbord. Sverige kan själv kräva förhandlingar med stormakterna och de nordiska länderna om rustningsbegränsning i Norden, om kärnvapenfria och på sikt demilitariserade zoner, om begränsningar av militära övningar i vårt närområde osv.

Herr talman! I Sovjet har glasnost och perestrojka kommit och i USA finns något som heter "new thinking". Vad skall vi kalla den omprövningsprocess som vi måste genomgå också här i Sverige? Jag har i en tidningsartikel utlyst en tävling om ett ord, eftersom jag tror att det är lättare att diskutera dessa saker om man också kan benämna dem med ord. Jag var djärv nog att säga i den tävlingen att första priset skulle vara en puss. Det vågar jag naturligtvis inte säga i den här salen. Även om talmannen har efterlyst nya arbetsformer är det kanske litet väl djärvt. Jag har i alla fall fått ett bra svar, som ligger nära en första placering. Det är ordet tjällossning. Det är ett gammalt fint svenskt begrepp som betyder att kylan, stelheten och oföränderligheten ersätts av värme och liv. Det vore väl inte dumt, eller vad säger utrikesministern och de andra herrarna?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Alexander Chrisopoulos, Karl-Erik Persson, Lars-Ove Hagberg, Karin Nilsson, Maggi Mikaelsson, Rolf L Nilson, Annika Åhnberg, Jan Strömdahl, Bo Hammar, Margó Ingvardsson och Viola Claesson (alla vpk).

Anf. 6 PER GAIHRTON (mp):

Herr talman! Tjällossning låter väl bra, såvida det inte rör sig om att Clausewitz fortfarande har rätt. Enligt honom var ju kriget bara en variant av imperiebyggarnas försök att utvidga sitt maktområde. Kanske är det så, att de har insett att det inte längre finns några skyddade fältherrekullar där de kan hålla sig undan kärnvapnens massakereffekt, och att de därför måste söka sig nya vägar för att sprida sin maktförödelse över jordklotet.

För en tid sedan läste jag följande i den franska tidningen Paris Match:

”Indianerna, befolkningen längs flodstranden och andra har bott i regnskogen sedan århundraden utan att hota den. Den verkliga faran kommer från boskapsuppfödare och odlare, från träexploatörer och vattenkraftsbyggare som orsakar kriminella översvämningar.”

Det var den brasilianske miljökympen Chico Mendes som talade. Det var den 9 december 1988. Några dagar senare blev han mördad. Det var delvis Sveriges fel.

År 1987 importerade nämligen skogslandet Sverige 18 485 kubikmeter virke från tropiska länder. Det betyder att Sverige medverkat till att upprätthålla en marknad för regnskogsskövlarna. Så kan miljö och utrikespolitik hänga ihop i en globaliserad värld.

När jag läste om Chico Mendes kom jag att tänka på Olof Palme. Han var ju också en obekvämlig politiker som blev mördad. Vad man än må säga om Olof Palme – vi som verkligen är internationalister och som verkligen reser omkring ute i världen och ha kontakter med folk från hela detta runda klot, vi måste erkänna att han var Sveriges mest respekterade statsman i modern tid, att han uppfattades som världens främste företrädare för de små nationernas och folkens rätt till självbestämmande och att han avskyddes och fruktades av stormakter och imperiebyggare.

Därför känns det litet märkligt att ta till orda efter en socialdemokratisk regeringsdeklaration om svensk utrikespolitik som inte med ett ord, inte med en stavelse, hänvisar till Olof Palmes politiska gärning.

Det känns märkligt. Men samtidigt är det också tragiskt självklart. Visst finns det mycket i utrikesdeklarationen som har vårt stöd. Och visst finns det enskildheter i svensk utrikespolitik som väcker vår beundran; jag tänker inte minst på det modiga agerandet kring Mellanöstern, som hela tiden har haft vårt stöd.

Och protesten mot det iranska mordhotet mot författaren Salman Rushdie är kanske ett gott tecken. Det är bra att Sverige protesterar. Jag kan instämma i mycket av det som Ingemar Eliasson sade här om det fria ordets kraft och vikten av att slå vakt om det. Samtidigt måste man ändå fråga sig vad detta ambassadörshemkallande egentligen betyder. Hur kan vi ha svenska ambassadörer i Washington, i Moskva, i Jerusalem, i Bagdad, i Bukarest, i Djakarta – för att bara nämna några exempel på huvudstäder i länder som bedriver eller har bedrivit statsterrorism med hundratals och tusentals dödsoffer som resultat?

Herr talman! Jag är medlem i Sveriges Författarförbund, och jag är den förste att stödja författares uttrycksfrihet – det må vara Salman Rushdie eller Václav Havel. Det är för övrigt bara 16 år sedan två svenska författare sattes i fångelse på grund av sina obekväma ord – av socialdemokraterna. Var fanns

Carl Bildt och hans företrädare då? Vad sade Ingemar Eliasson då?

Vad är det för värdeskala som har avgjort att just ett mordhot mot en författare väger tyngre än flygbomber mot civila, dödande plastkulor mot barn eller giftgas mot hela byar? Är det så att man vågar ryta till mot Iran för att det är ett isolerat land utan stöd från någon supermakt? Eller är det så att regeringen har velat ta chansen att haka på EG för att bevisa att EG-anpassning av utrikespolitiken inte är så farlig?

Berömmet i dag i Svenska Dagbladet borde få utrikesministern att fundera. Eller är det så att han trivs tillsammans med Carl Bildt i, som Carl Bildt sade, den i genuin mening civiliserade världen – vad det nu skall vara för någonting. Är det Karl XII:s värld, är det Robespierres värld, är det Napoleons värld, är det Stalins värld, är det Hitlers värld, eller är det Ceausescus värld? Vad är denna genuint civiliserade värld som Carl Bildt är så glad över att tillhöra – och som Sten Andersson tydligen också skall ingå i?

Om Iranprotesten är inledningen till en ny och tuff solidaritetspolitik, då är det utmärkt och då ställer vi upp. Men tyvärr tyder det mesta just nu på motsatsen, att det i stället handlar om ett alibi för att dölja frånvaron av en seriös solidaritetspolitik och att det verkliga huvudsyftet i stället är EG-anpassning av svensk utrikespolitik.

Det verkar vara mycket länge sedan svenska regeringsmedlemmar gick i demonstrationståg mot en supermakt eller kallade en supermakts hantlangare för "diktaturens kreatur". Det känns som årtionden sedan Sverige självklart räknades som alla små folks och nationers vän. Det förefaller som om sekler har förrunnit sedan Sverige betraktades som en icke-officiell medlem av de alliansfria staternas gruppering.

Ibland vill man fråga: Har Olof Palme varit död inte bara i tre år utan i hundra år? Olof Palmes stöd för de små folken må inte alltid ha varit så konsekvent. Men det uppfattades så av de små folken.

Olof Palmes medansvar för vapenskandaler och annat som har skamfilat Sveriges rykte må ha varit inte så litet. Men det stod i så fall inte klart för dem som föll för svenska vapen.

Kanske hade inte heller Olof Palme en genomtänkt utrikespolitisk filosofi. Men det kändes för de flesta som om han hade det.

Kanske är förklaringen till tystnaden kring Olof Palmes utrikespolitiska roll helt enkelt att socialdemokratins nuvarande ledare har funnit att det fanns en dubbelhet i företrädarens uppträdande. Tyvärr har Sten Andersson i så fall, i det i och för sig hedervärda syftet att tala med enkel tunga, valt att tona ner den solidariska, den visionära, den globalt ansvariga delen, den del av Olof Palme som ville någonting med Sveriges unika position inte bara för vår egen del utan för världens, som ansåg att Sverige – utan att förhäva sig – ändå med sin historiska, sociala och ekonomiska bakgrund har ett speciellt ansvar för den globala freden och friheten för alla folk.

Kvar har blivit bokhålleri. Förvisso finns i det bokhålleriet poster för internationellt utvecklingssamarbete. Förvisso finns i regeringen Carlssons bokhålleri också avsnitt om nedrustningsarbete.

Men framför allt handlar svensk utrikespolitik numera om "Utrikeshandel och exportfrämjande" – som det heter i budgetpropositionens utrikeshuvudtitel. Där handlar en och en halv sida om utrikespolitik, medan utrikeshandel

ägnas 30 sidor! Det var tydligen inte handelsdepartementet som slukades av utrikesdepartementet häromåret, utan tvärtom.

Den socialdemokratiska utrikespolitiken väcker många frågor:

Var står socialdemokratin i dag i förhållande till stormakter? Faktum är att socialdemokraterna i riksdagen i höstas röstade mot vårt och andras krav på klara protester mot franska kärnvapenprov i Stilla havet. Faktum är att socialdemokraterna i riksdagen i höstas också röstade mot enkla krav på att supermakterna skall avkrävas garantier för att deras fartyg inte har kärnvapen ombord.

Var står socialdemokraterna och Sveriges regering i dag i förhållande till små stater och folk? Faktum är att socialdemokrater i riksdagen har gått emot krav på tydliga uttalanden till förmån för självbestämmande för Eritrea och Estland. Man har slutat protestera mot folkmordet på Östra Timor; i stället säljer man vapen till mördarna.

Vad är det för sorts fredsordning Sverige tänker sig? Faktum är att nedrustningskonferensandet ägnas många utlandsresor, men det är vapenexporten som syns i omvärlden. Man hyllar den omkomne Namibiamedlaren Bernt Carlsson, men beviljar exportföretag dispens från Sydafrikabojkotten.

Vad är det för sorts mänskliga rättigheter Sverige vill främja? Faktum är att i Sverige sitter kurder i kommunarrest utan dom och rannsakan.

Och vilken sorts världssystem vill Sverige egentligen utveckla? Vi lever i en tid då dominerande makteliter hävdar att storlekstillväxt på global nivå är såväl önskvärd som oundviklig. Men supermakter är ohållbara i längden. Historien är full av försök, och sedan romarrikets dagar blir imperiernas livslängd allt kortare. Det finns nämligen en mottrend som har blivit allt starkare: de små folkens vilja att bestämma över sig själva.

Miljöpartiet de gröna står på de små folkens sida mot supermakter och imperiebyggare. Samtidigt är naturligtvis en ökning av det internationella samarbetet mellan likaberättigade och självständiga stater och enskilda människor nödvändig för att rädda vår gemensamma jord från ekologiska katastrofer och krigets fasor.

Vi anser att handel mellan stater, regioner, kommuner och enskilda är en självklar och nödvändig beståndsdel i varje ekonomiskt system som inte bygger på den rena självhushållningen. Vi har ingen som helst önskan att "avskaffa handel" eller "bygga en mur runt Sverige".

Men till skillnad från andra partier anser vi att handel inte enbart är någonting positivt utan också kan medföra negativa aspekter. Ett stort beroende av utrikeshandel är således för varje stat ett potentiellt hot mot den politiska självständigheten. Regeringen tycks emellertid betrakta all utrikeshandel som positiv och sätter den inte i samband vare sig med vår politiska självständighet eller med miljö- och energipolitiken. Det mest extrema utslaget av denna exportstyrda samhällsutveckling är givetvis den pågående smyganslutningen till den västeuropeiska supermakten EG, någonting som betyder att alla andra politiska, sociala, ekologiska, kulturella och övriga samhällsmål underordnas detta enda: att öka exporten.

Som vi inom miljöpartiet om och om igen har framhållit och bevisat leder detta till ödesdigra effekter för hela det svenska samhället. Ett centralt

avsnitt i EG-ordföranden Jacques Delors omdiskuterade tal den 17 januari lyder:

”Vi vet alla att den Inre Marknaden utgör en helhet med sina fördelar och nackdelar, sina möjligheter och begränsningar. Kan vi tillåta EFTA-länderna att plocka och välja? Jag har mina dubier om det.” Och Delors fortsatte:

”Den Inre Marknaden är först och främst en tullunion. Är våra partner beredda att underordna sig den gemensamma handelspolitik som varje tullunion måste tillämpa mot tredje part? Den Inre Marknaden betyder också harmonisering. Är våra partner villiga att överföra de gemensamma regler som är nödvändiga för fria rörelser för varor till sina inhemska lagar och, som en konsekvens, acceptera EG-domstolens jurisdiktion?”

Jacques Delors sade också:

”Men EG är mycket mer än en stor marknad. Det är ett gränslöst, ekonomiskt och socialt område på väg att bli en politisk union som omfattar närmare samarbete om utrikes- och säkerhetspolitik.”

Kan man uttrycka sig klarare om det man egentligen vill än vad Jacques Delors faktiskt gjorde? Hans formuleringar visar att regeringens anpassningspolitik är utsiktslös; EG kommer inte att låta Sverige plocka russinen ur kakan. Exportföretagens marknadsfördelar måste betalas med nackdelar när det gäller miljöskydd, farlighetskriterier för kemikalier, livsmedelsstandard, konsumentskydd och arbetsmiljöhänsyn, vilket vi i miljöpartiet med stöd i material från svenska myndigheter har kunnat påtala i en rad riksdagsmotioner.

Regeringen tycks tro att Delors har erbjudit någonting som liknar den EG-anpassning utan medlemskap och utan nackdelar som är regeringens officiella politik; men Delors har bara föreslagit en förenklad procedur för samtal med EFTA-länderna. Att det aldrig kan bli tal om verkliga *förhandlingar* gjorde Delors klart i talet. Han sade: ”Inre utveckling har företrädare framför utvidgning av EG. — — Vi är ’Europas’ enda arkitekter, vi håller i nycklarna.”

Men regeringen tycks inte vilja förstå vad Delors besked betyder. För oss är det kristallklart. Sverige har att välja: Antingen avvecklar vi vår urgamla politiska självständighet och går in som delstat i en västeuropeisk supermakt. Det betyder bl.a. slut på neutraliteten, förvandling av riksdagen till ett landsting, inträde i en stormaktsbildning som enligt *Le Monde Diplomatique* för en tid sedan präglas av en så extrem låt-gå-liberalism att inte ens franska högerledare har vågat föra en sådan politik på hemmaplan, och för övrigt inte svenska heller. Det betyder en union där enligt *Der Spiegel* ”miljön kommer i skymundan”, en låt-gå-marknad som enligt *International Management* kommer att drabbas av företagsnedläggningar, ökad arbetslöshet, maktkoncentration till Bryssel, ökade klassklyftor och ökade handelsunderskott.

Det betyder en allians som enligt den franska EG-debatten ”måste bli militärstrategisk eller inte bli alls”, som det heter i både *Le Monde* och *Liberation*. Det betyder ett handelsblock som kan bli ett ”Fortress Europe” med taggarna utåt enligt *International Herald Tribune*.

Det är den ena valmöjligheten. Den andra är att vi behåller vår politiska självständighet, strävar målmedvetet efter att diversifiera utrikeshandel och

samarbete till att omfatta inte bara EG utan också Central- och Östeuropa och världen utanför Europa. Dessutom skulle vi kunna omvandla Sverige till ett mera ekologiskt och socialt balanserat samhälle där andra värden än de materiella kommer i högsätet.

Men socialdemokraterna försöker sitta på två stolar samtidigt och både äta kakan och ha den kvar. De famlar i blindo. Regeringen förmår inte ens begripa ett centralt tal av EG-kommissionens ordförande. Är det med dessa blindbockar i ledningen vi skall gå in i 90-talet?

Herr talman! Jag nöjer mig här med att närmare utveckla ett enda konkret exempel på vad EG-anpassningen medför. Det framgår av en artikel i Europe's Business Magazine, februari 89, med rubriken Realigning for the open market in defence, alltså om organisation för den öppna försvarsmarknaden. Artikeln handlar om vapentillverkare som nu förbereder sig för den inre vapenmarknad som, enligt ett beslut i NATO i november i fjol, kommer att utvecklas inom ramen för EG:s inre marknad, den marknad som ju riksdagen dess värre har beslutat att Sverige skall ingå i.

Jag frågar: Tänker Sverige begära undantag från EG:s och NATO:s gemensamma marknad för vapen? Eller är detta ett sätt att slutgiltigt smita undan ansvaret för de vapenskandalerna som mer än något annat har skadat Sveriges utrikespolitiska rykte och som regeringsdeklarationen ju inte talar om?

Vi har ett bättre och ärligare förslag om hur man skall kunna nu dra ett slutstreck under vapenskandalerna utan att sopa dem under mattan. Vi har krävt en nordisk opartisk utredning om de svenska vapenexportaffärerna.

Herr talman! Miljöpartiet har också i ett annat utrikespolitiskt sammanhang föreslagit en internationalistisk lösning.

Den senaste tidens dubbelspråk när det gäller ubåtarna avslöjar att regeringen helt har tappat kontrollen över hanteringen av de affärerna. Man måste fråga sig om det någonstans i försvarsledningen pågår en systematisk desinformationskampanj i syfte att skada den svenska neutralitetspolitikens trovärdighet.

Först säger marinchefen att sovjetiska ubåtar kränker svenskt vatten. Försvarsministern dementerar.

Så läcker Svenska Dagbladet ut uppgifter om att en hemlig ÖB-rapport utpekar Sovjet som ubåtsinkräktare. Senare samma dag publiceras ÖB:s offentliga rapport. Ingen utpekas och ÖB säger att det kan vara vilket Östersjöländ som helst utom Finland.

Så informeras utrikesnämnden, där vi i miljöpartiet naturligtvis inte får vara med. I en tidning sägs att ingen nation anges som ubåtsinkräktare, en annan säger att Sovjet har utpekats. Om regeringen vill frigöra sig från misstankar för att inte själv ha ett finger med i detta smutsiga spel krävs krafttag. Guillou och Bratt satte ni ju i fängelse. Sten Andersson, därför att de talade om för svenska folket att det existerar en svensk spionorganisation, någonting som denna riksdag över huvud taget inte kände till. Detta åkte de i finkan för. Vad tänker ni göra med marinchefen, med alla dessa glappkäftar som finns någonstans och skapar dessa dubbeltungande intryck av var Sverige egentligen står i ubåtsfrågan? Jag tror att det börjar bli hög tid att göra som Sven Andersson föreslog redan efter vad som hände i Hårsfjärden.

Han föreslog ju en internationell expertkommission med Sovjetunionens medverkan. Men ÖB avvisade idén. Varför? Vågar de svenska ansvariga inte utsätta sina indicier och beskyllningar för opartisk internationell utredning?

Herr talman! En fluga gör som bekant ingen sommar, och att det finns enstaka rester av solidaritetspolitik av Olof Palmes märke kvar i den svenska utrikespolitiken förändrar inte vad som är ett grundläggande faktum.

Inför treårsminnet av det fortfarande ouppklarade mordet på Sveriges statsminister, och tillika den mest respekterade svenske politikern någonsin i den fattiga världen, har svensk utrikespolitik definitivt svängt om från att huvudsakligen vara en global internationalistisk solidaritetspolitik till att huvudsakligen vara en nationellt egoistisk handelspolitik, som tycks ha som sin huvuduppgift att på den internationella arenan skapa ökat utrymme för svensk export.

Det är exportintressena som styr. De styr Europasamarbetet, vapenexporten, biståndspolitiken och underdånigheten under supermakter. Skall internationellt miljösamarbete få gehör, skall det motiveras med ökade exportchanser för svensk miljöteknologi. Frigörelsen i Östeuropa hyllas, men främst för att den kan öppna väldiga exportmarknader.

Vem vore förvånad om denna krämarliberala utrikespolitik fördes av krämarliberalismens traditionella ideologiska förespråkare – moderaterna och folkpartiet? Men nu är det socialdemokratin som hyllas av näringslivsdirektörer och som håller på att förverkliga det som Gunnar Adler Karlsson kallat "ett samhälle utan moral" där Mammon är alltings herre och penningvärdet det enda livsvärdet.

Det måste väl ändå finnas en liten livspunkt kvar också i den gråaste socialdemokratiska själen, en liten röd varningslampa som blinkar likt en annalkande hjärtinfarkt och försöker slå larm: Tänk om inte alla människor har plånbok i stället för hjärta. Tänk om det finns levande själar också utanför transplantationslaboratorierna, som ännu inte är söndertrasade av videovåld och satellitreklam. Tänk om det finns idealitet och solidaritet hos t.ex. människor som sliter ihop sina bråkdelar av statsrådslöner med händerna hängande i mitellor. Tänk om det finns fler än de grönas 5.5 % väljare som är beredda att avstå från EG-anpassningens och vapenexportens påstådda tusenlappar, för att slå vakt om Olof Palmes solidaritetspolitik! Tänk om det är så. Vad gör gråssosseriet då?

Det har jag tyvärr ett färskt och illavarslande exempel på. När jag i januari via riksdagens utredningstjänst begärde tillgång till material från pågående utredningar om de konkreta effekterna av en EG-anpassning fick jag det material jag begärde. Det ledde som bekant till en rad gröna motioner och till en artikel i Dagens Nyheter den 30 januari, med en mängd av obekväma fakta om hur EG-anpassningen kommer att drabba miljöskydd, konsumentskydd, arbetarskydd och mycket annat.

När jag häromdagen vände mig till riksdagens utredningstjänst för att få tillgång till ytterligare material av samma slag, tvingades utredningstjänsten rapportera följande. Jag tycker att Sten Andersson skall lyssna ganska noga på detta.

"Kontakt har tagits med representanter för flera arbetsgrupper under Integrationssekretariatet, ISEK, för att erhålla eventuella handlingar från

myndigheter om deras anpassningsarbete. Det har då visat sig att arbetsgrupperna antingen inte har erhållit sådant material eller betraktar materialet som internt arbetsmaterial. Som internt arbetsmaterial betraktas också handlingar från de referensgrupper, bestående av deltagare från näringsliv och forskare, som arbetsgrupperna vänder sig till. Vid kontakt med ISEK har framkommit att det skrivna material som finns inom ISEK och Beredningsgruppen för Europafrågor samt arbetsgruppernas material också anses som internt arbetsmaterial och därför inte lämnas ut."

Herr talman! Jag är folkvald företrädare för svenska folket. Som riksdagsledamot och ledamot av utrikesutskottet och som suppleant i konstitutionsutskottet får jag varje vecka ta del av åtskilliga hemligstämplade handlingar som rör säkerhetspolitik och utrikespolitik. Men jag har alltså inte samma rätt som Pehr Gyllenhammar och hans gäng att få ta del av de fakta som ni håller på att sammanställa, och kanske tvätta, om vad EG-anpassningen medför för vanliga svenska människor i deras miljö och på arbetsplatserna när det gäller konsumentskydd och livsmedelsstandard! Det har jag som folkvald mindre rätt att ta del av än era kamrater i näringslivet! Jag vill fråga utrikesministern: Är det meningen att det skall vara så i ett demokratiskt samhälle?

Herr talman! Så agerar en rörelse i nedgång, en rörelse där man känner marken gunga under fötterna och där man i sina klappande hjärtan, som förmodligen fortfarande finns där, inser att man sviker grundläggande ideal.

Herr talman! Olof Palme var förvisso inget helgon. Det vet få bättre än vi i den gröna rörelsen som följt honom genom kärnkraftsval och vapenaffärer. Det är nu snart tre år sedan han dog. Likafullt hade han inför världens fattiga en helgongloria som kanske aldrig någon annan i-landspolitiker haft. En regel man som sociolog får lära sig redan på ettbetygskursen lyder: Om människor definierar en situation som verklig så är den verklig för dem i sina sociala konsekvenser.

Om Olof Palmes efterföljare velat göra den bild av Sverige som Palme skapade verklig till sina konsekvenser, skulle de valt att föra en utrikespolitik i dess anda. Att de inte har gjort det, att svensk utrikespolitik är avpalmefierad och att Olof Palme aldrig nämns i officiella sammanhang av sina efterträdare är ingen slump. Regeringen vill inte kopplas ihop med Palme, den föredrar att bli mottagen i Vita Huset och i EG:s högtidssalar. Kanske skulle Sten Andersson personligen i själ och hjärta vilja någon annat. Hans agerande för Palestina antyder det och även andra debattinlägg han har gjort. Men som utrikesminister i en regering som marscherar arm i arm med högern in i den framväxande västeuropeiska supermakten är det inte mycket han förmår. Inte så länge han låter den Feldtska vinstmaximeringslogiken råda över arbetarrörelsens gamla solidaritetslogik.

Vad man än må säga om Olof Palme: Han lyckades verkligen skapa en bild av att utrikespolitik är något förmer än egoistiskt förmånssökande. Vad man än kan säga om hans efterträdare: Snabbare än någon trodde vara möjligt har Ingvar Carlssons regering lyckats förvandla Olof Palme till en politisk operson. Därför återstår, hur förmätet det än må låta, bara för miljöpartiet de gröna att ta vara på det goda i Olof Palmes utrikespolitiska arv.

Anf. 7 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! "Glappkäft", sade Gahrton. Det tror jag, herr talman, kommer att bli ett bevingat ord. Och jag är inte alls säker på att det är viceamiral Schuback man i första hand tänker på när det används.

Jag träffade för en tid sedan miljöpartiets riksdagsgrupp. Jag bjöd in dem till utrikesdepartementet. Per Gahrton var inte med. Det var synd. Det var ett mycket trevligt och givande samtal vi hade om svensk utrikespolitik, och man gav också en del erkännanden. Jag kan inte förstå annat av Per Gahrtons anförande än att Per Gahrton är isolerad i partiet. Det fanns ingenting av det som Per Gahrton nu anförde med i vårt samtal. Per Gahrtons anförande var till största delen oförskämt, oklokt och okunnigt. Så det är bra att Per Gahrton står ensam i den politiken.

Jag hade tänkt – jag skall göra det också – ta upp en del av det som har frågats om: Václav Havel, Rushdie. Jag skall gärna utveckla det tema som Ingemar Eliasson tog upp, det där med att huka sig och realism och politisk kyla. Jag skall ta upp Mellanöstern och Israel. Jag har fått en del frågor om det. Jag skall också ta upp en del av miljöproblematiken så småningom.

Jag vill emellertid först säga något om det jag tycker är så viktigt för svensk utrikespolitik, därför att det är viktigt för Sverige. Eftersom jag är utvecklingsoptimist håller jag inte för uteslutet att Per Gahrton också kan lära sig någonting av det.

När jag tillträdde som utrikesminister 1985 ställde jag upp tre ledord för den utrikespolitik jag menar att Sverige skall föra, nämligen säkerhet, solidaritet och samförstånd. Eftersom nu en ledande ledamot av ett av riksdagens partier så uppenbart söker strid i utrikespolitiken skall jag tala om vad partipolitiskt samförstånd kan betyda för svensk utrikespolitik.

Samförståndet är självfallet inget självändamål, även om det är en styrka för Sverige om vi alla, av övertygelse och efter debatt, kan uppträda enigt utåt. Sverige står då starkare när vi förhandlar i olika frågor med andra stater eller när vi företräder svenska uppfattningar i t.ex. FN, ESK eller nedrustningsförhandlingarna i Genève. Efter drygt tre år som utrikesminister konstaterar jag med glädje att alla riksdagspartier hittills har bidragit till ett brett samförstånd i alla viktiga utrikespolitiska frågor. Detta har tveklöst varit till nytta för Sverige och svenska intressen. Det finns många bevis. Jag skall nämna ett par. Vi hade aldrig, efter så många år av fruktlös debatt, kunnat nå så fördelaktiga överenskommelser med Sovjet och Polen om gränsdragningen mellan de ekonomiska zonerna i Östersjön, om inte de svenska partierna i allt väsentligt varit överens. Varje nytt svenskt agerande i förhandlingarna föregicks av öppna och förtroendefulla överläggningar mellan partierna. Det gavs och togs, och till slut utmejslades en framgångsrik svensk förhandlingslinje, som ledde till resultat efter 19 år.

Vi hade aldrig så snabbt lyckats lösa de många besvärliga situationerna med svenskar som tagits som gisslan om inte partierna, efter samråd, ålagt sig den återhållsamhet i agerande som var själva förutsättningen för en lyckosam upplösning. Jag behöver bara nämna namn som Jan Stening, Stellan Hermansson och Wolfgang Granlund, men också Angola-svenskarna Kent Andersson och Gunnar Sjöberg. Alla kan i dag vara glada över att det svenska samförståndet i utrikespolitiken gjorde oss starka nog, så att de befriades snabbare än tillfångatagna av andra nationaliteter.

Utan samförstånd hade vi inte heller kunnat spela en så positiv roll som vi till sist gjorde när det gällde att förmå PLO att erkänna Israels existens och avstå från alla former av terrorism. Samtliga partier var, efter samråd, enade i de olika skedena av vårt agerande. Vi hade svårligen kunnat övertyga USA att öppna dialogen med PLO utan detta breda svenska samförstånd.

Frågan är då om de uppgifter svensk utrikespolitik nu står inför är betjänta av fortsatt samförstånd mellan partierna. Mitt svar är obetingat ja, och jag skall säga några ord om varför jag anser det.

För det första: En viktig, för att inte säga avgörande, förutsättning för att avspänningen mellan stormakterna består är att perestrojkan i Sovjetunionen överlever och utvecklas. Bara då kan vi hoppas på fortsatt nedrustning, fredliga lösningar av de regionalpolitiska konflikterna och en fortsatt omvandling mot mer frihet och demokrati i de östeuropeiska länderna. Det är alltså ett svenskt säkerhetspolitiskt intresse att perestrojkan inte motverkas eller, ännu värre, förbyts i sin motsats. Det gäller också i vårt förhållande till de baltiska folken, med vilka vi alla vill bygga ut kontakterna. Det är angeläget att detta samarbete även i fortsättningen sker i samråd mellan partierna.

När detta är sagt vill jag hålla med Olof Johansson – Per Gahrton var för resten också inne på det – att det är rimligt att de som har skapat denna enighet hålls bättre underrättade om vad som pågår i förhandlingar. Det är avsikten att man skall utvidga kretsen i EFTA-rådet, så att alla partier kommer med och får del av det som pågår i förhandlingarna. Det har utrikeshandelsministern meddelat mig nu.

För det andra: Vi är mitt uppe i svåra och för Sveriges framtid betydelsefulla förhandlingar om vårt samarbete med EG. Även om partierna till äventyrs skulle tillmäta frågan om neutralitetspolitikens förenlighet med medlemskap i EG olika vikt, är det av avgörande betydelse för framgång i förhandlingarna att partierna i ord och handling håller samman kring de beslut som ett enigt utrikesutskott träffade förra året.

För det tredje: Vårt europeiska samarbete gäller inte bara Västeuropa och EG, som en del tycks anse. Det gäller hela Europa. En huvuduppgift för svensk utrikespolitik måste vara att hjälpa till med att bygga broar mellan öst och väst. Det finns flera goda skäl till det. Det hot mot mänskligt liv som miljöproblemen utgör kan bara undanröjas i samarbete mellan Europas alla länder. Jag skall senare ta upp de förslag som både Carl Bildt, Olof Johansson och Ingemar Eliasson har varit inne på.

Men samarbetet måste också utsträckas och utvidgas på de ekonomiska, vetenskapliga och kulturella områdena. Också av säkerhetspolitiska skäl måste nya broar byggas. Brister i samarbetet och vidgas klyftan i levnadsstandard mellan öst och väst ännu mer, ökar risken för motsättningar och konflikter. Det drabbar oss alla, inte enbart de länder som är direkt berörda.

För det fjärde: Perestrojkan, avspänningen, de förbättrade stormaktsrelationerna och den internationella goodwill den svenska utrikespolitiken har skapat genom åren gör att Sverige i dag har en position och möjligheter till agerande i internationell politik som Sverige aldrig tidigare har haft, inte minst när det gäller insatser för att lösa många av de regionala konflikterna. Jag vet inte om Per Gahrton har rört sig ute i världen eller vem han har lyssnat

till. Sverige kan tala öppet och förtroendefullt med alla parter. Håller vi en låg profil och talar tyst om det som uträttas, kan Sverige bidra till en positiv utveckling på många områden.

Tyst diplomati förutsätter emellertid, om den inte skall missförstås och misstolkas och därmed omintetgöras, öppna och förtroendefulla samtal också mellan partierna. Mellanöstern är det utmärkta exemplet. Medan den tysta diplomatin pågick, innan den lämnat resultat, kom kritiken från alla håll mot mig och mitt agerande. Men jag kunde ju inte tala om vad jag höll på med, för då hade det varit slut med mitt agerande. När det sedan ledde till resultat, då kommer ni och säger: Det var väl bra. Därför förutsätter tyst diplomati att man håller partierna underrättade. Det gjorde vi i Mellanösternfrågan. Och det var inte från partiledarna som kritiken kom.

Herr talman! Mitt svar på den fråga som jag själv har ställt är alltså ett obetingat ja – samförstånd krävs även i fortsättningen om vi skall kunna lösa våra utrikespolitiska uppgifter. Och jag lovar för min del, herr talman, att jag skall göra mitt yttersta för att åstadkomma detta samförstånd.

Anf. 8 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Riksdagens nyvalde talman har uttryckt önskemål om att vi skall ha livligare debatter och fränare replikskiften. Jag finner det litet svårt. Jag uppfattar det nästan som om utrikesministern har saboterat talmannens intentioner i denna del.

Låt mig säga att jag håller med om nästan allt som utrikesministern sade om samförstånd. Jag säger nästan, för samförståndet måste också bygga på en öppenhet och en dialog. Och när jag talar om öppenhet och dialog talar jag inte bara om när vi träffas under kristallkronorna i Arvfurstens palats eller i det tråkiga sammanträdesrummet i riksdagen, utan jag talar också om öppenheten i den offentliga debatten. Jag tror att en bra nationell utrikespolitik formas i en bra nationell debatt där inte bara partiledare, diplomater och riksdagsmän deltar, utan där vi försöker engagera så många som möjligt. I den debatten skall vi också föra fram de motsättningar som finns. Jag är alldeles övertygad om att vi under de närmaste åren kommer att få se en och annan *sprakande dust mellan mig själv och utrikesministern*. Det kan väl vara bra om vi råkar vara osams eller ha delade meningar om något. Det är emellertid viktigt att man aldrig bränner broarna. Det skedde förr, men det har inte skett under senare år, vilket är bra. Men man skall inte heller dölja de delade meningar som faktiskt kan finnas.

Jag vill därför övergå till några sakfrågor. Jag tycker att det är bra att Sten Andersson nu säger att man skall vidga samrådet i Europapolitiken. Jag tycker att den korporativa modell som EG-rådet representerar inte är så värst väl funnen. Jag tror att det kan bli bättre på ett eller annat sätt.

Vi har dock under de senaste månaderna haft ett antal inträngande diskussioner i utrikesnämnden om Europapolitiken, vilket är bra. Dessa diskussioner har kännetecknats av en betydande öppenhet.

När vi i riksdagen har fattat beslut om en viktig kompromiss, på det sätt som vi gjorde i maj förra året, är det viktigt att vi alla respekterar den i alla dess delar. Men regeringen och olika företrädare har haft en tendens att vanställa och förvrida denna kompromiss litet grand, och det är inte bra. Jag

reagerade också när jag satt och läste igenom det dokument som vi alla här i riksdagen fick på våra bord häromdagen och som heter Utrikesfrågor 1988. I detta dokument sammanfattas viktiga officiella svenska utrikespolitiska ställningstaganden under förra året. Där kan man läsa dåligt korrekturlästa debattmanus av kabinetssekreteraren eller försvarsministerns bisarrerier gentemot amerikanska diplomater med anledning av att en amerikansk forskare har sagt något förgripligt. Men riksdagens ställningstagande till Europapolitiken finns inte med. Går man sedan till den av handelsavdelningen på utrikesdepartementet nyligen utgivna skriften om Sverige och Europa för att se vilka källor som rekommenderas för studium av svensk Europapolitik, finner man att riksdagsbeslutet inte alls finns med. Denna skrift skall utrikeshandelsdepartementet skicka ut i stora upplagor för skattebetalarnas pengar. Jag skall inte lasta utrikesministern för detta, han är bra på mycket, men även han är nog dålig på korrekturläsning. Men det är fel signaler som sänds från regeringkansliet när sådant här sker.

Det som Per Gahrton hade att säga var provocerande, och jag skall därför bara mycket kortfattat kommentera det. Först och främst begrep jag inte vad han ville säga om Khomeini och civilisationen. Civilisation är för mig respekt för människan, respekt för livet, respekt för yttrandefriheten, respekt för trosfriheten och respekt för regler för det mänskliga och internationella umgänget. Det som Khomeini, som den högste företrädaren för staten Iran, har gjort går utanför det som jag uppfattar som civilisation. Är detta Per Gahrtons civilisation, tror jag att han är mycket isolerad i Sveriges riksdag.

Per Gahrton säger sedan att han vill kasta glappkäftar i fängelse och pekar på den, vem det nu var, som hade sagt att det var Sovjetunionen som stod bakom ubåtskränkningarna. För det första är det en litet underlig inställning till öppenheten i den säkerhetspolitiska debatten. Jag tycker att man skall säga vad man vill om ubåtskränkningar utan att kastas i fängelse. För det andra är det intressant att man för att kunna kastas i fängelse enligt den Gahrtonska rekommendationen, om det nu var en sådan, förutsätts skola ha avslöjat en hemlighållen sanning. Om Per Gahrton vill kasta marinchefen i fängelse för att han talat om Sovjet är det logik i detta endast om även Per Gahrton anser att det är Sovjet som ligger bakom kränkningarna. Jag väntar på vår lilla gröna ayatollahs svar.

Anf. 9 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag håller med Carl Bildt om att man litet grand känner sig som en bråkstake när man efter Sten Anderssons fridsbudskap går upp i talarstolen för att få svar på ett par frågor. Jag tar emellertid risken, eftersom det ju måste bli en dialog om svensk utrikespolitik och de frågeställningar som vi står inför.

Jag håller med om att tyst diplomati har sin plats. Och jag har inte ett ögonblick ifrågasatt att Sten Andersson och hans medhjälpare bör ägna sig åt det, och jag är tacksam när den tysta diplomatin ger resultat. Jag gjorde en liten anmärkning om när den tysta diplomatin går över till de stora gesterna. Och jag undrade om de skulle användas även i våra relationer till Israel och inte bara vid mötet med PLO:s representanter. Den allvarliga frågeställningen därvidlag är självfallet att det för balansens och framgångens skull nu

behövs ett möte, såvitt jag förstår, på hög politisk nivå mellan den svenska regeringen och den israeliska. Jag upprepar därför min fråga: När kan något sådant bli aktuellt?

Den andra fråga som jag vill återkomma till är hur den fortsatta diskussionen mellan partierna om Sveriges relationer till EG skall gå till. Jag tänker då i första hand inte på formspråket – jag tror att vi kan hitta former att träffas och överlägga – utan på vilket underlag som vi kan föra den diskussionen utifrån. Det viktigaste av alla underlag är det som ger oss hjälp att penetrera gränsdragningen mellan vår säkerhetspolitik och det ekonomiska och kulturella samarbete som vi vill ha med EG-staterna. I propositionen förra året hänvisades det till den analys som hade genomförts under 1960-talet och som ledde fram till ställningstagandet i början av 1970-talet. Det är ett understatement att säga att det sedan dess har hänt en del. Det finns många skäl att *noggrant analysera vilka förändringar och vilka preciseringar* som behövs av den svenska neutralitetspolitiken för att ge oss själva vägledning när vi skall föra alla olika diskussioner med EG i framtiden. Vi behöver kort sagt djupdyka i denna fråga.

Jag skall gärna erkänna att jag rids av ett hjärnsnöke då och då, om man nu kan ridas av sådana, nämligen att den socialdemokratiska regeringen en dag bara kliver fram och säger: "Så här är det; nu är vi klara med vårt beslut" och att vi först i historieböckerna några år senare får läsa vilket underlag man hade för beslutet. Den enighet mellan de fyra stora partierna i riksdagen som nu finns är förpliktande just på denna punkt för regeringen att se till att dialogen mellan partierna kan föras utifrån ett material som vi alla har tillgång till och som är trovärdigt därför att det har tagits fram också av fristående experter och forskare, av dem som är kunniga och har intressanta bidrag att lämna till debatten.

Herr talman! Jag vill något uppmärksamma vad Gudrun Schyman sade. Hon tog upp två saker i polemik med mig som kräver ett bemötande. Hon undrar hur vi kan komma till slutsatsen att Filippinerna borde bli ett programland. Det är en sak som vi får återkomma till i biståndsdebatten, men jag vill redan nu säga att anledningen är så enkel som att man i Filippinerna har tagit steg i demokratiserande riktning. Detta land har kastat en diktator ur sadeln och har numera en president som är vald i demokratiska val.

Vpk har inga invändningar mot bistånd till stater som alltjämt styrs av marxist-leninister och som förtrycker sitt folk. Filippinerna har en regering som anstränger sig för att utveckla sitt land i demokratisk riktning. Vi försvarar inte ett ögonblick avsteg från mänskliga fri- och rättigheter. Men i Filippinerna har man alltjämt demokratiska ambitioner, och landet bör få hjälp, stöd och uppmuntran också från Sverige. De steg som tagits i Filippinerna kan aldrig komma i fråga i länder som styrs av kommunister.

Herr talman! Gudrun Schyman beklagar också att vi inte sålt vapen österut. Tycker hon kanske att vi för balansens skull skulle ha sålt vapen som kunde ha använts i Ungern eller i Tjeckoslovakien, som kunde ha vänts mot Solidaritet eller som hade använts för att upprätthålla ockupationen av Afghanistan? Är det den sortens vapenexport vi skall ägna oss åt. Gudrun Schyman?

Anf. 10 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det finns alltid en frestelse att använda polemiska grepp. Men uppriktigt sagt förstår jag inte vad miljöpartiets representant här i debatten syftade till med sitt tal om Olof Palme. Det döljer nämligen bara sakfrågorna. Jag känner mig illa berörd av den sortens debatt. Just i det fallet känns det särskilt angeläget att skilja mellan sak och person. Därför förstår jag Sten Anderssons inlägg, som var ganska temperamentsfullt.

Det är riktigt att Sten Andersson lyckats med att skapa förtroende när det gäller samarbetsformerna för utrikespolitiken. Det har inte alltid varit så. Det betyder rimligen att det är fler parter än Sten Andersson som har del i detta resultat.

Från centerns sida har vi alltid markerat hur viktigt det är, när det nationella intresset står på spel i förhandlingar med parter och andra länder, att vi partier försöker finna en gemensam nämnare. Detta har präglat vårt synsätt och vårt arbete här i riksdagen i EG-frågan och förhandlingarna med Sovjetunionen om delningen av Östersjön samt i flera andra frågor. Det innebär naturligtvis inte att man skall lägga åsiktsskillnaderna åt sidan och inte kunna ventilera dem öppet. Jag tror också att EG-frågan, för att ta det mest tydliga exemplet, tål att vi har en debatt. Det får inte vara så att debatten plötsligt ebbar ut och andra än vi i de politiska partierna för debatten. Till sist är det här i riksdagen och i regeringen som svensk säkerhetspolitik och relationerna till andra stater och grupper av stater bestäms. Där får det aldrig finnas något tvivel.

Det är bra att regeringen modifierar den kooperativa modellen, som Bildt kallade den. Jag tror att det är viktigt att vi har löpande kontakter med regeringskansliet om arbetet på detta område. Det betyder att det behövs en betydligt högre intensitet i arbetet än vad som präglade EFTA-delegationens arbete. Det är svårt för oss vanliga dödliga parlamentariker att hinna ägna oss åt det. Man måste ha någon kanal, någon att gå till och söka få fram det material som behövs för att vi skall kunna följa det pågående skeendet. Jag vill på den punkten bara understryka det krav som vi framfört i våra partimotioner gång efter annan. Det behövs egentligen en särskild parlamentarisk delegation, som har full insyn i och möjligheter att följa handläggningen av integrationsfrågorna och som naturligtvis är beredd att också träffas ganska frekvent, betydligt oftare än EFTA-delegationen gjort.

När jag tidigare kommenterade regeringens deklARATION helt kort sade jag att jag tycker att det finns ett område där det saknas en del svar. Regeringen markerar miljöarbetet och dess internationella betydelse, men längre än så går man inte. Ändå har vi i dag en situation som vi inte haft på väldigt länge. Det är allt fler i internationella samfund som inser att vi måste göra miljöpolitiken till en stor internationell fråga. Det är den inte i dag instrumentellt, med tanke på de medel som står till förfogande – därav vårt förslag om en miljöfond.

Centern har i allra högsta grad varit pådrivande för att sätta koldioxidta-
ket, som nämndes tidigare i debatten. Naturligtvis blir det verkningslöst om utsläppskällorna flyttar med hänsyn till gällande miljöregler, miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. Vill vi åstadkomma något bestående och undvika gränsöverskridande såväl luftföroreningar som utsläppsetableringar

krävs internationellt samarbete. På hemmaplan krävs att vi inser att lagerresursen för energiproduktionen leder till ökande klimatproblem och eviga avfallsproblem. Oavsett våra meningssättningar om kärnkraften borde alla, och jag vill understryka alla, även energiverket, Vattenfall och Werthén, arbeta för förnybara energikällor, för hushållning och effektivisering av energianvändningen. Det är på detta område, inkl. miljöteknik för rening, som Sverige har en stor roll att spela internationellt därför att vi i många avseenden ligger före andra länder. Vi har faktiskt en hel del att bidra med. Vad vill regeringen bidra med?

Anf. 11 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Det var inte många som tog upp min framkastade tanke om att vi skulle vara litet kreativa och skapa nya svenska begrepp. Jag vet inte om ni blev så förskräckta av mitt tal om att utdela pussar att ni av den anledningen blev alldeles stumma. I alla fall kan jag konstatera att Sten Andersson inte besvarade en enda av mina frågor, så för säkerhets skull upprepar jag dem.

Tycker Sten Andersson att vapenexporten och det vapenteknologiska samarbetet med USA och NATO-länderna är förenligt med svensk neutralitetspolitik? Vad anser utrikesministern om EG:s grunder? Är det inte den ekonomiska och handelspolitiska politiken?

Jag frågade också om förhållandena i Peru. Här fick jag inte heller något svar, men jag hoppas faktiskt att få det. Det är litet märkligt. Vi har från vpk:s sida ställt en enkel fråga, som hade kunnat besvaras i torsdags, när utrikesministern var här och besvarade andra frågor. Vi hade kunnat få veta hur förhållandena är och vad regeringen tänker göra. Men vi fick inget svar. Däremot fick vi ett svar från utrikeskansliet, eller vad det heter, nämligen att det inte gick att få fram underlag för ett svar på en enkel fråga, utan ni skulle återkomma den 16 mars. Det är mycket märkligt, måste jag säga.

Sedan skulle jag vilja säga till Ingemar Eliasson, som är den ende som har tagit upp något av vad jag yttrat, att visst vilar Filippinernas regim i dag på ett brett folkligt stöd. Eller rättare sagt: När Corazón Aquino kom till makten var det med hjälp av ett brett folkligt stöd, och det fanns stora förhoppningar om att det skulle bli en utveckling i demokratisk riktning. Men så har inte skett. Vi vet i dag att det begås stora brott mot de mänskliga rättigheterna. Det gäller framför allt kyrkliga organisationer, människorättsorganisationer, fackföreningar, kvinnoorganisationer och bondeorganisationer. En grupp som har varit speciellt utsatt för mord och trakasserier under den senaste tiden är advokaterna, som försvarar fall som gäller just kränkning av mänskliga rättigheter. Åtta advokater har mördats av militär sedan Corazón Aquino kom till makten. Då tycker inte jag att man får ha så bråttom. Det är det som jag vill säga. Jag anser att folkpartiet borde lugna ned sig.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till Carl Bildt, som inte alls har berört vad jag tog upp. Jag tycker att Carl Bildt har en mycket snäv syn när han diskuterar frihet. Han talar om frihet som vi skall få när vi inträder i EG. Om det vore så, herr talman, att Carl Bildt kunde befria sig från den ingrodda och destruktiva antikommunism som präglar hans tänkande, skulle han kanske kunna lyfta blicken ifrån det trånga EG-perspektivet. Då skulle han få se på

en annan verklighet. Då skulle han se 40 000 barn som dagligen svälter ihjäl i världen, att ett barn dör varje minut i Latinamerika och att hundratals miljoner människor lever i ofattbar fattigdom och misär. Han skulle se miljontals människor som är hemlösa, inte minst i USA. Han skulle se 20 miljoner människor som är arbetslösa inom EG:s område i Europa och han skulle se att klassklyftorna ökar både i Sverige och i det övriga Europa. Vidare skulle han se att jämlikhet och rättvis fördelning för många har blivit en ouppnåelig dröm och att klyftorna mellan de rika och de fattiga länderna i världen faktiskt är ett av de största hoten mot freden. Att bortse från allt detta, Carl Bildt, är faktiskt att motarbeta den utveckling som vi måste gå till mötes.

Det är också att inte se den verkliga sidan av kapitalismen som ekonomiskt system. Det är att förvanska verkligheten och att utnyttja politiken på ett demagogiskt sätt. Jag anser inte att detta är särskilt lämpligt utan tycker att det, när vi ser hur världen ser ut i dag, finns anledning att faktiskt ha litet mer vidgade vyer. Jag välkomnar Carl Bildts tal om en världskonferens om klimatfrågorna. Det skulle vara mycket bra, eftersom det är absolut nödvändigt. Dessutom skulle det kanske innebära att vi finge ett slut på det eviga tjetat från den svenska industrins sida, att om vi inför miljöavgifter, miljöskatter och skärper kraven på utsläpp, ja då flyttar industrin minsann utomlands, då tänker industrin inte investera i det här landet längre. Eftersom Carl Bildt också har förstått att utsläppen inte längre stannar – inte någonsin har stannat – vid nationsgränserna kommer naturligtvis de här kraven också att ställas på alla andra håll i världen. Då har vi fått det där argumentet ur världen, och det tycker jag vore väldigt skönt.

Anf. 12 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Nog är det rörande – en moderat partiledare som måste anklaga en socialdemokratisk utrikesminister för att han saboterar debatten, därför att det inte återstår några väsentliga konfliktämnen dem emellan att debattera. Nog är det rörande. Men det är alldeles utmärkt, för det illustrerar än en gång, liksom Sten Anderssons utbrott mot mig, var de politiska huvudmotsättningarna finns såväl här i Sverige som i världen i övrigt, nämligen mellan det samlade gråa blocket av gamla och förlegade partier och ideologier och det nya, framväxande gröna tänkandet.

Sten Andersson var sur, därför att jag inte har varit på någon av hans mottagningar eller överläggningar. Jag skulle gärna ha varit närvarande, men att jag inte var det berodde kanske på att jag var i Bryssel, Innsbruck, Krakow eller någon annanstans, där jag och andra gröna träffas för att tillsammans organisera det alleuropeiska motståndet mot den västeuropeiska nya militärmakt som Sten Anderssons parti dess värre medverkar till att bygga. Detta är djupt beklagligt.

Oförskämt, oklokt, okunnigt, sade Sten Andersson. Det var inte nog med invektiv med anledning av mitt inlägg. Men exemplen – sakargumenten – på vad som var så oförskämt, oklokt och okunnigt var fanns de? Ett konkret inslag i mitt anförande berörde utrikesministern, och där fick jag rätt – i varje fall delvis. Det gällde hemlighetsmakeriet kring EG-utredningarna. Jag tar detta ad notam och hoppas att det verkligen är seriöst menat och att det leder

till efterrättelse och att vi snart får tillgång till allt material av intresse när det gäller EG-förberedelserna.

Sedan skulle jag vara isolerad inom partiet. Vi är inte ett militärt organiserat parti. Det är riktigt, och det bör man kanske upplysa en del partier om. Men jag tror att Sten Andersson bedrar sig, om han tror att han skall kunna klara den här debatten på det där sättet. Vi utser inför varje debatt våra företrädare. För övrigt kan jag avslöja att jag i arbetsbesparande syfte delvis läst innantill, kanske mer än 50 % av texten, ur gröna partimotioner. Så det där tricket gjordes väl i s.k. hastigt mod. Tyvärr svarade alltså inte Sten Andersson på någon av de konkreta frågorna om t.ex. vapenexport.

Sedan till Carl Bildt. Man sade en del ofördelaktiga saker om Carl Bildts företrädare fattningsgåvor. Jag skall inte repetera någonting här, men om Carl Bildt fick för sig att jag skulle ha tvekat om Khomeinis karaktär har han lyssnat dåligt. Att Khomeini är ociviliserad, därom råder inget tvivel. Frågan är vad som är den i genuin mening civiliserade värld som Carl Bildt anser sig tillhöra och tycker att det är så trevligt att vara en del av – om det är Karl XII:s värld och de andra diktatorernas och grabbarnas från Europa värld. Är det detta som är den i genuin mening civiliserade världen?

Sedan fick han för sig att jag vill kasta marinchefen i fängelse. Jag tror att det säger rätt mycket om Carl Bildts tänkande om hur de som säger obhagliga sanningar bör behandlas. Vad jag sade var ju bara en påminnelse om att den rådande politiska makten i landet för 16 år sedan, såvitt jag vet med höga applåder, kastade två obhagliga sanningssägande författare och skribenter i fängelse, därför att de talade om det som man visste i alla länder: att det fanns ett CIA, att det fanns ett KGB – t.o.m. ryssarna visste det.

Här visste vi inte att IB existerade. Men det talade de om och det åkte de i fängelse för. Detta påminde jag om. Sedan sade jag att man borde göra något åt marinchefen – men naturligtvis skulle man inte kasta honom i fängelse. Det var fel att kasta dessa människor i fängelse enligt min mening. Men det var tydligen rätt enligt Carl Bildts uppfattning. Därför skall också marinchefen – om han nu talar sanning och om Carl Bildt förstås rätt – skaka galler.

Nej, det handlar om en regering som märker att det systematiskt talas med kluven tunga i en central säkerhetspolitisk fråga. Varje gång som regeringen säger att vi inte kan peka ut någon nation som kränker våra gränser, kommer det samtidigt andra rapporter som inte bara påstår motsatsen utan som också påstår att regeringen egentligen påstår det motsatta. Det är ju det som är det allvarliga. Man påstår att det finns hemliga rapporter enligt vilka ÖB egentligen har sagt att det är fråga om Sovjetunionen och att regeringen egentligen står bakom dessa uppgifter. Det måste väl ändå kräva en ganska kraftig motåtgärd från regeringens sida. Men för Guds skull, kasta inga människor i fängelse! Släpp i stället ut kurderna, för vilka gäller husarrest sedan åtta nio år tillbaka!

Anf. 13 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Per Gahrton ville att jag skulle leda i bevis att det fanns fog för det som jag sade, att det var oförskämt, okunnigt och oklokt. Jag behöver inte uppta mycket tid för att tala om den saken. Per Gahrton frågade, om jag

minns rätt: När såg man ett socialdemokratiskt statsråd senast delta i en demonstration mot en stormakt och dem som förtrycker mänskliga rättigheter? Det är väl ett och ett halvt år sedan jag deltog i en demonstration mot Sovjet för dess uppträdande i Afghanistan.

Det Per Gahrton sade om Olof Palme tycker jag var oförskämt. Jag kände Olof Palme bättre än de flesta. Jag jobbade ihop med honom i 33 år, och nära. Jag vet hur han tänkte, och jag deltog själv i utformandet av hans politik. Jag vet hur han skulle ha uppträtt nu. Jag skall något utveckla den frågan, för jag tror att den har en viss betydelse också i den här situationen. Men först skall jag beröra litet grand av det som togs upp tidigare i debatten.

Först beträffande de mänskliga rättigheterna. Vi kommer alltid – varhelst och av vem än de mänskliga rättigheterna förtrampas – att protestera. Det här vi gjort och det kommer vi att fortsätta att göra. Det gäller också Václav Havel. Den frågan tog ju Carl Bildt upp. Liksom Carl Bildt och andra känner också jag bestörtning och besvikelse över att denne regimkritiker nu döms till nio månaders fängelse ovillkorligt bl.a. för uppvigling. De tjeckoslovakiska makt-havarna har valt att inte ta hänsyn till de omfattande protesterna inom och utom landet mot gripandet av Havel. Därigenom har de visat att de inte respekterar de åtaganden beträffande de mänskliga rättigheterna som gjorts senast i Wien.

Förra veckan sade jag i riksdagen att regeringen var beredd att vidta åtgärder om Havel fälldes. När det nu har skett kommer Sverige att använda sig av de möjligheter som ESK:s nyligen antagna s.k. Wiendokument ger. Vi övergår från ord till handling.

Sedan skulle jag vilja säga något om den kritik som litet undanskynt, eller förstuckat, har riktats mot mig när det gäller fallet Rushdie. Jag skulle ha hukat. Jag skulle ha varit vag och försiktig. Men vad det jag gjorde? Jo, jag använde exakt samma uttryck för min kritik som Sir Geoffrey Howe, min brittiske kollega, använde. Han sade: Helt oacceptabelt. Jag sade: Absolut oacceptabelt. Han prisades för sitt uttalande. Jag kritiserades för mitt.

Men vad är det jag har gjort? Jo, jag kallade upp den iranske ambassadören. Detta skedde en dag före det att EG fattade sitt beslut. Då talade jag om vad vi tyckte, varför vi tyckte så och vilka åtgärder som skulle vidtas.

Men jag skall gärna, om jag hinner med det, herr talman, utveckla detta med realism och kyla. Hårda ord och högt tonläge är till nytta ibland – framför allt då man har att slåss mot en världsopinion som inte har vaknat, då stormakterna står emot en. Det var i det läget – där inte heller de svenska partierna ställde upp särskilt helhjärtat i kampen mot diktaturen i Spanien eller på andra håll – som det fanns skäl att ta till ord som "diktaturens kreatur" och "satans mördare". Olof Palme kritiserades då, men inte av mig. Jag höll med honom.

Men så kan det uppstå lägen där det i sak är fråga om samma fruktansvärda brott mot de mänskliga rättigheterna och där de hårda orden och det höga tonläget kan ha precis motsatt effekt. Jag syftar på det som kallas kontraproduktivt. För att ni skall förstå vad jag menar vill jag säga följande: Antag att det handlar om ett land med en regim som företräder en politik som vi på de allra bästa grunder ogillar därför att det är fråga om brott mot folkrätten, ett hot mot tryckfriheten och vad man nu vill kalla det. Men i

samma regim finns det också en stark gruppering som företräder en förnuftigare linje. Använder man då de hårda orden, som i och för sig är berättigade, sluter de leden därför att de betraktar det som en oförsämdhet. Gör de det, når man inte fram – man ger inte de förnuftiga något argument. Det tål att tänka på också då det gäller Iran.

Nu vill jag säga några ord om EG. Vi har följt EG. I någon tidning läste jag att det är ett bevis på att vi kan arbeta utrikespolitiskt tillsammans med EG. Vi i de nordiska länderna började diskutera det här innan EG fattade sitt beslut. Ett EG-land tog förresten kontakt med oss innan beslut fattades. Men det är en avgörande skillnad mellan att stödja en politik som man själv har kommit fram till är förnuftig och att bedriva ett systematiskt, regelmässigt underordnat samarbete med en konstellation av länder. Det beslut som vi har fattat överensstämmer inte till alla delar med EG:s.

För det första har vi då det gäller det högnivåbesök som vi har planerat till den 6 mars sagt: Det blir inte av, om ni inte ändrar er – det är alltså villkoret.

För det andra gäller det hemkallandet av ambassadören. De andra har sagt: Vi hemkallar våra ambassadörer för konsultationer på obegränsad tid, tills vidare. Vi har sagt: Vi hemkallar vår ambassadör för att han skall få tillfälle att komplettera de informationer som den iranske ambassadören har gett oss och som en förberedelse inför den uppgift som vi har åtagit oss att klara som skyddsmakt för Storbritannien. Sedan kommer han att åka tillbaka.

Jag förstår att väldigt många kommer att kritisera mig. Men jag har den bestämda uppfattningen, och den hävdade jag långt innan det blev officiell svensk politik, att man alltid skall ha en öppen dialog. Och den är mest viktigt att hålla med dem vars åsikter man alls inte delar. Den åsikten hävdade jag gentemot den socialdemokratiska partiledningen och Landsorganisationen. De hade strypt besöken till det sovjetiska Stalinväldet. Jag sade: Dit åker affärsmän, präster och andra, men inte vi som har en uppfattning som vi är övertygade om är riktig och som hade någonting att säga dem.

Denna uppfattning har jag hävdat envetet inom partiet, då man från olika organisationer och även utanför partiet har krävt att vi skall ta hem vår beskickning, vårt folk, från Sydafrika. Jag har sagt att de skall vara kvar, därför att vi då har en möjlighet att föra en dialog, som i vissa lägen är nödvändig.

Jag upplevde det här i samband med juntatiden i Grekland, då jag själv var tillskyndare av att vi skulle ta hem vår ambassadör. Sedan var jag där nere – i subversiv verksamhet, om ni så vill – under juntatiden men fick inte det stöd jag hade kunnat få av en svensk ambassadör.

Därför kommer vi, om det inte inträffar något alldeles speciellt, att efter det att vi har fått informationen och efter det att vi har förberett vår ambassadör på den uppgift vi har åtagit oss för Englands räkning, att skicka honom tillbaka till Iran, för att han där skall föra en dialog öga mot öga med dem vars uppfattning vi inte delar. Och om ni begär något annat, begär då också något annat för Sydafrika!

Det är viktigt, som Ingemar Eliasson säger, att hålla dialogen öppen också med Israel. Vi har inbjudit Arens, den israeliske utrikesministern, och Peres, och de har lovat att komma. De kan inte bestämma tiden, och det kan jag

förstå, då de har kontakter med många andra länder och har många svåra uppgifter. På hög nivå har man redan träffats. Ingvar Carlsson träffade vice statsminister Peres för kort tid sedan i Bonn. Låt mig inbjuda Ingemar Eliasson att inom kort tillsammans med mig åka ut till Arlanda och pussa en israelisk representant – han är inte så skäggig som den förre som kom hit.

Anf. 14 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Beträffande regeringens handläggning av relationerna till Iran – Rushdie-affären eller vad den skall kallas – har jag icke riktat någon invändning mot denna. Vi hade en diskussion i utrikesnämnden där vi vägde olika möjligheter mot varandra, och jag företrädde där den åsikten att det hade varit en mindre klok åtgärd att göra det vi nu har gjort som en isolerad svensk åtgärd. Det tyckte jag då, och det tycker jag i dag.

Samtidigt är det så, att i frågor som denna har samverkan med nationer som i grundläggande fri- och rättighetsfrågor står oss nära ett egenvärde. Här handlar det om att sända den starkast tänkbara signal till Iran om att det som de har gjort är någonting som fundamentalt ställer dem vid sidan om alla regler för internationell samverkan. Då är det viktigt med samverkan, för Sveriges signal ensam betyder inte speciellt mycket. Sveriges signal tillsammans med andra betyder en del. Skulle Sverige sända en annan signal än vad de ideologiskt under frihetens baner kämpande andra staterna gjorde, skulle det skapa tvivelsmål om Sveriges inställning. Därför tycker jag att det i slutändan blev riktigt bra. Det har utrikesministern alls ingen anledning att skämmas för – tvärtom.

Jag vill bara kort säga något om ordvalen – jag är medveten om att det blir en retrospektiv debatt. Det var länge sedan, men när man utnämner ledarna för en stat – hur elakartade man än anser att de var eller är – till kreatur, föder detta självfallet hos opinionen förväntningar om att man i andra situationer skall utvidga utpekandet av kreaturskretsen rent geografiskt, och detta leder i sin tur till en del utrikespolitiska problem, som inte är oväsentliga. Därför tycker jag att det är bra att vi numera har ett språkbruk som kan och skall vara starkt men som kanske inte skall slå över i de övertoner som de tidigare ibland gjorde.

Jag vill be Gudrun Schyman om ursäkt för att jag inte hade möjlighet att ta upp vad hon sade tidigare. Jag vet inte om hon skall utsträcka den där tävlingen så att det blir möjligt att lämna bidrag även utanför kammaren – det är möjligt att det förändrar tävlingsdeltagarnas intresse.

Det jag säger om EG är i grunden bara detta: Nationalstaten är för liten. Vi måste söka samverkan med andra nationer för att lösa gemensamma problem. Vi kan diskutera det som är EG-samverkan i dag; det är intressant, men det är inte det avgörande. EG är en ram för samverkan mellan fria nationer, mellan alla de politiska krafterna i detta Västeuropa.

Det är faktiskt så att inte minst kommunisterna inom EG tillhör dem som är de mest EG-positiva. Det italienska stora västeuropeiska kommunistpartiet är ett av de ledande i EG- och Europaentusiasm. Jag tror att vpk begår ett misstag historiskt om man isolerar sig från denna politiska process i det fria Västeuropa.

I fråga om att jag skulle frigöra mig från antikommunismen mot bakgrund av fattigdomen i tredje världen och allt detta, vill jag säga: Kommunismen har aldrig bekämpat någon fattigdom. Kommunismen har där den har införts medfört fattigdom och förtryck. Jag tror inte att vi löser alla problem i världen bara genom att avskaffa kommunismen. Det är en nödvändig förutsättning att bli kvitt denna kommunistiska ideologi, som har betytt så mycket elände. Det är inte tillräckligt för att vi skall lösa alla problem, men det är nödvändigt. Från den uppfattningen kommer jag icke att vika.

Så till Per Gahrton, som man egentligen inte skulle behöva ägna så många ord. Det han hade att prestera i sitt senaste inlägg var föga mer än snubblande reträtter från sina oklarheter och dunkelheter i det inledande anförandet.

När jag säger att den civiliserade världen måste reagera mot Khomeini, kommer Per Gahrton med snubblande ursäkter om Hitler, Karl XII, Napoleon och vem det nu var. Och varför säger han det, om inte för att suddas ut den civiliserade världens fördömande av det som har skett? Han måste ju veta vad han säger, och han säger någonting för att förmedla ett budskap. Det gjorde han – och vi uppfattade det, och vi talade om att vi inte delar det budskapet.

Det är likadant med marinchefen. Nu skall han inte kastas i fängelse – jag tror inte heller att han uppfattade hotet från Per Gahrton så allvarligt i och för sig – men någon typ av åtgärd skall tydligen vidtas mot personer som fritt säger vad de tycker och tänker. Jag har också sagt åtskilligt i denna fråga – jag tror att det är bra med en öppen och levande debatt. Och när Per Gahrton far omkring och kallar personer som deltar i en diskussion om en av de allra viktigaste säkerhetspolitiska utmaningarna för glappkäftar och säger att regeringen skall vidta den ena eller den andra åtgärden – dock nu inte längre fängelse – är han i denna nationella debatt ute i den utmark i vilken han i dagens riksdagsdebatt så tydligt har placerat sig.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 15 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Fru talman! Jag är inte riktigt tillfreds med utrikesministerns kommentarer till mina propåer om material för den fortsatta debatten om EG. Jag sade i mitt inledningsanförande att den enighet som här finns är förpliktande för regeringen på två sätt. Dels måste de beslut som riksdagen har fattat vara de riktlinjer som regeringen baserar sitt agerande på. Utöver de exempel som Carl Bildt tidigare har tagit kan jag komplettera med att riksdagens betänkande enligt uppgift inte ens finns tillgängligt på ambassaderna i EG-huvudstäderna. Dels måste vi framför allt, om enigheten skall bestå och rent av fördjupas, ha tillgång till ett gemensamt beslutsunderlag i analysen av förhållandet mellan neutralitet och ekonomiska och kulturella intressen. Jag skulle uppskatta om utrikesministern vid detta eller vid annat tillfälle ville återkomma till den frågan.

Jag är däremot tillfreds med den indignation som utrikesministern nu lägger i dagen när det gäller fördömandet av Iran och dess jakt på Salman Rushdie. Jag tror inte heller, som utrikesministern, att ambassadörer skall

ryckas hem och skickas tillbaka i takt med att de politiska konjunkturen förändras. De kan självfallet oftast göra större nytta på platsen genom att förse Sverige med den information som behövs. Jag uppfattar det inte heller som om någon krävde detta i den överläggning som försiggick dagen innan. Det var inte heller några tankar som ventilerades från regeringens sida. Men som utvecklingen sedan blev hade det varit en underreaktion jämfört med andra stater i västvärlden att inte göra det regeringen nu har gjort. Framför allt är det den indignation, den hetta och det ordval som utrikesministern nu använder i fördömandet som jag har efterlyst. När det nu kommer förklarar jag mig nöjd på den punkten.

Fru talman! Det blir mycket pussande i den här debatten. Gudrun Schyman är för sin del litet misslynt, för hon tror att vi flyr därför att hon vill pussas. Jag tror att det möjligen kan finnas litet andra skäl till att det inte blir så mycket debatt med henne. På en punkt skall jag återkomma. Det gäller vårt förhållande till Filippinerna. Först stod Corazon Aquino på demokratins och de mänskliga rättigheternas sida, säger Gudrun Schyman. Men vpk röstade emot då också. De röstade också då emot tanken på att Filippinerna skulle bli biståndsland. Nu har hon en del bekymmer, framför allt därför att gamla Marcosanhängare och den kommunistiska gerillan desavouerar hennes försök att demokratisera landet. Om det finns någon genomgående försyndelse hos gamla demokratiska stater är det att inte i tid ha stöttat och hjälpt spirande demokratier. Nu tycker Gudrun Schyman att folkpartiet är för tidigt ute, vi skall avvakta. Det lilla vi kan göra för att stötta de demokratiseringsansträngningar som pågår i Filippinerna skall vi utföra från svensk sida. Det är vår inställning. Att vpk vill reservera svenskt bistånd för kommunistiska regimer överraskar ingen.

Fru talman! Jag kan till slut i all vänskaplighet inte underlåta att göra en liten anmärkning till Olof Johanssons huvudanförande. Han sade nämligen att svensk utrikespolitik har sina folkliga rötter i 1800-talets början. Jag undrar det jag. I början av 1800-talet gällde något som kallas för 1812 års politik. Den gick ut på att man väl skulle söka avspänning med Ryssland och avvisa planerna på att återerövra Finland, men i stället skulle man med ryssarnas hjälp erövra Norge. Det var väl inte det Olof Johansson hade tänkt sig.

Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Ingemar Eliasson kan man inte pussa för att visa att vi är vänner ändå, efter denna historiska utveckling. Det jag syftade på var faktiskt den därefter framgångsrika fredspolitik som vårt land har kunnat bedriva – efter hand med tilltagande intensitet, skulle man kunna tillägga, mot bakgrund av det Ingemar Eliasson beskrev.

När det gäller debatten om den iranska regimen och vad som bör göras och har gjorts har jag inte heller riktat några kritiska anmärkningar mot Sten Andersson. Han är skicklig nog att här redan ha in-tecknat hur han skall göra framöver. Jag sade i ett uttalande dagen innan regeringen gjorde sin markering att vi förutsatte att den svenska regeringen skulle vidta de åtgärder som krävs för att markera kraftfullt avståndstagande och fördömande av de iranska hoten att döda Salman Rushdie. Det innehåller naturligtvis också

möjligheten till en begränsning av den diplomatiska representationen i Iran. Men det är angeläget, det vill jag understryka särskilt, att alla åtgärder som vidtas får en så stark internationell uppslutning som möjligt. Det är naturligtvis på den vägen som man möjligen, jag säger möjligen, kan uppnå resultat.

Det har varit så stilla och försiktigt, bortsett från något enstaka undantag, i den här debatten. Jag vill särskilt understryka betydelsen av det som regeringsförklaringen innehåller beträffande Centralamerika, som befinner sig i en verkligt känslig situation och har så gjort under lång tid. Men i dag kanske det finns möjligheter, förutsatt att stormakten USA agerar på ett ansvarsfullt sätt, att få i gång ett mer konkret fredsarbete i Centralamerika. Jag vill starkt instämma i det som står i regeringsförklaringen i det avsnitt som rör den svenska beredvilligheten att också där göra en insats.

Jag är mindre imponerad av formuleringar som gäller det som ligger i vårt närområde, det som benämns det nordiska området. Jag utgår från att Pär Granstedt kommer att ta upp det senare. Där står t.ex. om den kärnvapenfria zonen att arbetet måste få ta sin tid. Det måste allt arbete få ta. Men det är också viktigt, och det är den enda markeringen jag vill göra, att det finns en drivkraft och inte enbart ett mål. Det är faktiskt ganska mycket i vår närhet som i dag i ökad utsträckning talar för att arbetet drivs på för en kärnvapenfri zon. Utvecklingen har inte gått i den andra riktningen, utan i den riktningen att vi kan hoppas att det finns möjligheter för framtiden när det gäller kärnvapenedrustning.

Beträffande EG har det inte blivit någon riktig debatt. Det är möjligt att den skall anstå till den handelspolitiska debatten. Men Sten Andersson har inte kommenterat det jag sade om statsministerns kritik av oss. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi faktiskt ville vidga debatten, så att den inte så ensidigt låste sig bara till EG och våra relationer till EG, det alleuropeiska perspektivet, som jag nämnde. Det handlar om att stärka EFTA och att även EFTA i ett vidare perspektiv kan vara ett instrument i förhållande till andra delar av vår värld. Jag såg glädjande nog att industriminister Nordberg hade uttalat sig i samma riktning. Han säger i en intervju att det är viktigt att markera betydelsen av USA-marknaden liksom av marknaderna i Asien och inte minst i Japan och öststaterna. Det är nästan ordagrant som vore det hämtat ur vår partimotion.

Därtill är det naturligtvis viktigt att i debatten också granska argumenten för och emot olika typer av anslutningsformer till EG. Självklart är den debatten viktig. Det som jag har haft svårt att förstå genom åren är hur renodlade frihandlare har kunnat vara så förtjusta i EG, som ju är en tullunion, vilken alltså har en mur utåt och främjar inåt. Avsikten med muren utåt är att diskriminera omvärlden. Det är därför vi har förhandlingar. Det är därför vi vill undvika att bli diskriminerade, vilket vi också sade i 1988 års riksdagsbeslut.

Dessutom talar inte någon av EG-fixeringens vänner riktigt tydligt om att EG är en förfärligt centralistisk apparat. Lägg märke till Delors uttalanden! Så fort han ensam säger något som president i kommissionen skall alla uttolka vad han har sagt. Där talas det inte om någon folklig förankring. Om detta har man lätt att instämma med parlamentarikerna från Europaparlamentet och deras liv i glashuset i Strasbourg.

Anf. 17 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill först säga till Sten Andersson att jag fortfarande är besviken. Han talar inte med mig – jag vet inte varför. Han säger samtidigt att det är nödvändigt med en öppen dialog men att han helst talar med dem som har en annan åsikt än han själv. Jag får väl tolka detta så att han instämmer i allt det som jag har sagt hittills. Det är faktiskt inte så dumt resultat av den här debatten. Jag får tacka för det, och jag får hoppas att alla andra har uppfattat de positiva beskedena.

Till Carl Bildt skulle jag vilja säga att det kanske inte är en dum idé att utsträcka den där pusstävlingen utanför kammaren. Det är möjligt att det går litet lättare då. Jag är öppen för alla initiativ.

När Carl Bildt säger att en förutsättning för en positiv utveckling i världen är ett avskaffande av kommunismen, tycker jag att Carl Bildt visar en mycket inskränkt och odemokratisk inställning. Han bortser helt från det kapitalistiska systemets avigsidor, som jag redogjorde för på ett konkret sätt och som jag inte tror att Carl Bildt kan säga emot. Jag menar att man skall ha ett kritiskt förhållningssätt till världen och till regimerna överallt. Vi har inte något facit på vad som är rätt och riktigt. Vi står i dag, Carl Bildt, inför en situation med stora ödesfrågor, med globala problem, som vi faktiskt måste hjälpas åt att lösa. Om vi skall kunna göra det krävs det respekt för varandras olika åsikter och tankar, för nationellt oberoende, respekt för att vi kan ha olika syn på hur politiken skall utvecklas och under vilka ekonomiska system. Den respekten tycker jag att Carl Bildt borde värna om, han som så ofta talar om frihet.

Carl Bildt säger att nationens gränser är för snäva, att de nationella gränserna är för trånga. Då måste man fråga sig: För vem, Carl Bildt? Jo, för det transnationella kapitalet. Det är där drivkraften ligger i dag, och det motsätter vi oss. Vi motsätter oss att det är det som skall vara drivkraften i att spränga gränser. Jämlikhet, solidaritet och en fredlig utveckling i samarbete är vad vi vill ha.

Sedan skulle jag vilja säga någonting till Ingemar Eliasson om Filippinerna. Vi har tydligen helt olika uppfattning om hur situationen ser ut där. Vi i vpk menar att allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna pågår där i dag. Folkpartiet kräver i en motion att landet med hänvisning till en demokratisk utveckling skall bli ett biståndsland. Vi säger att den svenska regeringen måste agera men på ett helt annat sätt. Vi säger att Sverige skall ta upp frågan i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och kräva att en FN-rapportör skall utses i Filippinerna just för att bevaka kränkningarna av de mänskliga rättigheterna. Det är litet olika sätt att se på samma verklighet.

Jag tror inte att jag hade mer att säga. Tack!

Anf. 18 PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! Carl Bildt påstår att någon sorts "vi" skulle ha uppfattat att jag i min inledning skulle ha utpekat Khomeini som civiliserad och krävt marinchefens fängslande. Jag tror att det är ett missbruk av pluralis majestätis. Jag betvivlar att någon annan har kunnat uppfatta någonting så felaktigt, och jag hyser fullt förtroende för att stenograferna har nedtecknat vad jag ursprungligen sade.

Det här har en viss likhet med moderaternas påstående i valrörelsen, att vi skulle vilja förbjuda tågluffande för att vi är kritiska mot EG. Det är också ett sätt att helt vända upp och ned på begreppen och förvränga motståndarens ståndpunkt för att ha någonting att slå på.

Fru talman! Sten Andersson deltog i en demonstration för ett och ett halvt år sedan om Afghanistan. Jag tycker det är utmärkt. Jag sade i mitt anförande att det var mycket länge sedan. Jag instämmer i att ett och ett halvt år knappast är mycket länge sedan – det är inte så hemskt länge sedan, skulle jag vilja säga, och det är utmärkt. Jag hoppas att Sten Andersson vid senare debatter, då han har mer tid, skall lyckas bevisa att jag på samma sätt har överdrivit när det gäller de franska kärnvapenproven, besöken av kärnvapenbestyckade båtar i svenska hamnar, hela EG-politiken, vapenexporten, dispenserna till Sydafrika och alla dessa andra konkreta utrikespolitiska handlingar som jag här i debatten har kritiserat.

Möjligen gör Sten Andersson det felet att han av det faktum att jag i debatten här ibland, delvis på direktiv av talmannen, använder ett högt tonläge drar slutsatsen att miljöpartiet skulle ha den utrikespolitiska uppfattningen att utrikespolitik generellt bör drivas med högt tonläge och att demonstrationer därför skulle vara det viktigaste inslaget i utrikespolitik. Det är en allvarlig feltolkning av grön utrikespolitik. För oss är det handlingarna som är viktigast. Vi är därför fullt beredda att medverka i tyst diplomati, om den är effektiv. Vi har gjort det från första informationsögonblicket när det gäller Palestinakonflikten. Om det t.ex. när det gäller östra Timor nu pågår en tyst diplomati från svensk sida för att lösa den konflikten på ett rimligt och för östtimorianerna acceptabelt sätt och att det är bakgrunden till ett lågt tonläge, reservdelsförsäljningar osv. till Indonesien, så informera oss! Gör det! Jag lovar att vi i vårt offentliga agerande skall uppträda på ett fullständigt ansvarsfullt sätt för att i så fall inte störa pågående tyst diplomati. Det är mycket viktigare med de konkreta resultaten.

Om det på samma sätt pågår tyst diplomati med François Mitterrand för att han skall sluta att med sina kärnvapenprov spränga sönder atoller i Stilla havet, så informera oss! Jag skall omedelbart i utrikesutskottet stödja det sannolikt kommande avslagsyrkandet på en rad motioner från socialdemokratisk sida, om vi bara är informerade om att här pågår en tyst diplomati, som kanske får till resultat att Stillahavsöarnas befolkning får behålla sina öar och slipper att få dem radioaktivt nedsmutsade.

Gör inte misstaget att tro att jag är någon sorts megafonpolitiker! Det här är en talarstol. Här skall ibland tonläget vara högt. Det är inte detsamma som att politiken generellt skall föras i demonstrationens former.

Till slut några ord om Olof Palme. Jag tycker nog inte att Sten Andersson riktigt lyckades visa att mitt omnämnande här av Olof Palme var ett uttryck för oförskämdhet. Jag har aldrig betvivlat att Sten Andersson kände Olof Palme i oändlighet mycket mer än någon av oss inom miljöpartiet. Men vi har ju inte, som Olof Johansson fick för sig, talat ett ord om Olof Palme som person. Vi har talat om Olof Palmes synliga och bedömbara utrikespolitik. Vi har också lagt in reservationer, men vi har sagt att det i denna utrikespolitik fanns positiva drag som vi sedan har saknat. Men vad är det för ett konstigt land om omnämnandet av en av våra f.d. statsministrar t.o.m. i positiva termer skulle vara tabubelagt!

Karl Staaff får liberalerna nämna. Gunnar Hedlund och tidigare partiledares namn får centerpartisterna nämna. Per Albin nämner alla, inte bara socialdemokrater. Det gäller även Tage Erlander. Men man skulle inte få återropa Olof Palme, som ändå var den i särklass mest kände svenske politikern, antagligen under detta århundrade och kanske för evärderliga tider, som gjorde många saker som vi kritiserat och kommer att fortsätta att kritisera, om det finns någon anledning till det, men som också placerade Sverige som fredsland och solidaritetsland på världskartan. Nog är det något märkligt med den tystnad som gäller hans politik också från hans eget parti.

Anf. 19 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Det är klart att man får nämna Olof Palme från kammarens talarstol och även karakterisera hans gärning. Det behöver ingen avstå från. Vad jag har någonting emot är om man gör det för att komma åt andra och inte för att berömma Olof Palme och om man gör det på ett felaktigt sätt. Ta t.ex. detta att vi inte skulle hänvisa till hans politik eller nämna hans namn. Jag vill minnas att jag i valrörelsen höll åtminstone tre tal, där jag helt och hållet utgick från Olof Palme och hans politiska gärning. Jag sade bl.a. att hans bästa tid hade varit nu, då relationerna mellan stormakterna har förbättrats och då vi skulle ha behövt hans konstruktiva politik.

Det är lika galet att säga att vi inte fortsätter den. Den socialdemokratiska utrikespolitiken har varit mycket konsekvent och har lång kontinuitet, från Hjalmar Brantings tid. Det faktum att jag som svensk utrikesminister kunde göra en insats i Mellanöstern berodde naturligtvis mycket på den politik som Sverige tidigare har fört. Vart man än kommer i världen – till Afrikas djungler, till Sydamerika eller vart som helst – möter man en uppfattning om Sverige, som är fantastisk och som inte alltid motsvarar verkligheten. Sverige har alltså ett utomordentligt gott renommé, just på grund av sin utrikespolitik, och det ger oss möjligheter att agera.

Nu har mina meddebattörer inte rätt till fler repliker, och jag skall därför inte polemisera. Men jag skall ändå berätta några saker – pressen har väl dessutom gått, så jag kan vara litet frispråkig.

Det är klart att det i vårt agerande när det gäller Iran också finns inslag av tyst diplomati. Jag finner det högst angeläget att med partiledarna få diskutera den tysta diplomatin och de fakta som den tysta diplomatin innehåller. Jag är ganska övertygad om att vi skall ta oss fram till en gemensam uppfattning.

Gudrun Schyman har jag inte träffat på tidigare – det var en trevlig bekantskap. Det var en skicklig turnering hon gjorde: Det faktum att jag inte hade svarat på hennes frågor och tyckte att det var så bra att få diskutera med dem vilkas uppfattning jag inte alls delar tydde hon så att jag instämmer i allt hon har sagt. Det är värt en puss – om hon nu inte tar det som ett straff; det kan man ju inte avgöra förrän efteråt.

Jag skall svara på ett par frågor. En gällde om vi skall erkänna staten Palestina. Den dag vi får tillfälle att göra det kommer det att glädja mig väldigt mycket. Det är nämligen den dag då Palestinas gränser är fastställda och då det finns en regim som behärskar och kontrollerar området. Vi kommer alltså då det gäller Palestina att behåll fast vid de principer i det här avseendet som Sverige alltid har tillämpat.

Det är möjligt att man kan göra någonting liknande som man gjorde med Vietnam, då man höjde statusen till någonting som kallas *délégation générale* – jag har inte fått riktigt klart för mig vad det innebär, men det är ett snäpp högre. Men där är vi inte än. Det viktiga för PLO och det palestinska folket är det vi gör i handling. Det kan vi också få tillfälle att diskutera.

Carl Bildt var inne på en världskonferens om miljöfrågorna: Förstörelsen av atmosfären, koldioxidutsläppen, osv. Det är ett utmärkt förslag. Det har redan tagits ett initiativ: Det blir en konferens den 11 mars i Haag. Det är Frankrike, Norge och Holland som har tagit det initiativet, då 20 regerings- och statschefer, bl.a. den svenska, möts för att diskutera de problemen.

Jag delar den uppfattning som framförts av bl.a. Olof Johansson att det nu krävs mer konkreta och handfasta grepp då det gäller det internationella miljöarbetet. Det är ju ett faktum att vi där måste samarbeta. Vi kan aldrig lösa våra problem ensamma – vi måste göra det tillsammans med andra. Då krävs det helt andra insatser än dem som vi hittills gjort. Där pågår nu ett arbete i miljödepartementet och UD som kommer att mer konkret slå fast vad det är som behöver göras.

När jag var i Polen diskuterade den polske utrikesministern och jag en Östersjökonferens, där just miljöproblematiken skulle ligga främst men där man också måste ta in ekonomi och annat som har direkt att göra med miljöfrågorna.

Om vi har den uppfattningen – och det har vi – att det som redan har åstadkommit när det gäller EG-samarbetet, nämligen att Sverige har en starkare förhandlingsposition därför att vi har skapat enighet, är av stor betydelse, skall man vårda sig om den enigheten, om man bedömer den som värdefull också i fortsättningen. Därför menar jag att man måste kunna hitta en form som sträcker sig litet längre än utrikesnämnden och den parlamentariska EFTA-delegationen för att se till att parlamentarikerna, partierna, får de informationer som krävs för att man skall kunna följa med och bilda sig en uppfattning. Det är den enda grund man kan bygga det fortsatta samarbetet på. Jag vet att utrikeshandelsministern delar min uppfattning på den punkten.

Jag skall svara på ytterligare en av Gudrun Schymans frågor – jag har tid till det. Den gällde vapenexport och nedrustning: Kan man exportera vapen och samtidigt ivra för nedrustning? Mitt svar är ja. Om vår frihet och vårt oberoende är hotade anser sig Sverige ha rätt att försvara denna frihet och detta oberoende med vapen. Den rätten måste vi också tillerkänna andra länder. Men om vi skall kunna klara den uppgiften om vi hotas, måste vi ha vapen anpassade efter svenska förhållanden och så sofistikerade att de kan möta angriparens vapen. Det kan vi inte få utan en viss vapenexport. Jag vet att det utreds. Några tror att vi kan klara det svenska försvarets försörjning med vapen utan vapenexport – jag tvivlar starkt på det. Om man följer strikta regler kan man både exportera vapen och kämpa för nedrustning.

Sedan skall jag besvara en fråga som jag har fått av en riksdagsledamot som inte alls har anmält sig till den här debatten – jag vet inte om det är möjligt. Jag fick nämligen frågan: Varför har du inte i utrikesdeklarationen tagit upp Nordiska rådets betydelse? Det är naturligtvis inte ett förbiseende – det är mycket som inte får rum i en utrikesdeklaration. Jag vill bara nu ha sagt att

jag betraktar det nordiska samarbetet som utomordentligt viktigt, inte bara för relationerna mellan våra länder utan också när det gäller vårt agerande gentemot omvärlden i övrigt.

Jag vet att Nordiska rådet kan uträtta mycket. Jag vet att de centralamerikanska vicepresidenterna, som har i uppdrag att utveckla ett centralamerikanskt parlament, är utomordentligt angelägna att få kontakt med Nordiska rådet, eftersom det är likartat uppbyggt utom vad beträffar utrikespolitiken.

Jag vet vidare att Nordiska rådet är inställt på att göra en ännu kraftfullare insats för att komma till rätta med apartheid i Sydafrika.

Därmed är Nordiska rådet ändå nämnt i utrikesdebatten också från vår sida.

Någon tog upp frågan om en kärnvapenfri zon – var det Olof Johansson? – och att vi hade sagt att det får ta sin tid. Det är klart att det måste det få göra. Men vi har också sagt att det kan bli en förtroendeskapande åtgärd.

Om tre NATO-länder och två neutrala stater diskuterar den frågan, är det möjligt att åstadkomma någonting först i det ögonblick då de båda militärpakterna är överens om att en kärnvapenfri zon kan bli ett värdefullt steg för att skapa ökat förtroende. Det är detta som får lov att ta sin tid. Och därmed var tiden ute.

Dessutom ber jag att få tacka för en, som jag tycker, väldigt trevlig och uppiggande debatt. Det omfattar också Per Gahrton.

Förste vice talmannen anmälde att Per Gahrton och Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 20 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Det finns en oskriven regel som säger att när debatten mellan regeringen och oppositionspartierna är avslutad och alla viktiga frågor är diskuterade, då skall utrikesutskottets ordförande hålla ett anförande. Jag skall försöka plocka upp några punkter som jag vill komplettera diskussionen med.

Utrikesutskottet har i år fått dubbelt så många motioner som något år tidigare. Det finns knappast en fläck på jordklotet som inte omfattas av motionerandet. Vi upptäckte att den enda konflikthärd som inte är med är Nordirland. I övrigt har det motionerats om precis allt, och det krävs av regeringen att Sverige skall engagera sig.

Jag tycker att det är bra, fru talman, för det visar på ett aktivt utrikespolitiskt intresse, och det har jag alltid pläderat för att riksdagen skall visa. Men det finns ett problem förknippat med detta.

Om vi tittar på utrikesdepartementets budget och tar bort biståndet, där vi i stort sett har varit överens om att anvisa 1 % av bruttonationalinkomsten, finner vi att vad UD därutöver får av riksdagen för att lösa alla problem i världen med – för att klara utrikesdepartementet på hemmaplan, alla våra beskickningar runt om i världen, de internationella delegationerna, resandet osv. – är 2 miljarder kronor, detta av den jättelika svenska statsbudgeten på 375 miljarder.

Det går inte i fortsättningen att med så små resurser kräva utökad

verksamhet på alla dessa olika områden. Riksdagen får ta konsekvenserna av de krav man ställer på en aktiv svensk utrikespolitik.

Jag hörde någon i dag – jag tror att det var centerpartiets ordförande – som föreslog att man skulle inrätta miljöattachéer vid våra beskickningar. Det kan vara en alldeles utmärkt idé, men det finns inga förutsättningar att göra det inom de utgiftsramar som utrikesdepartementet för närvarande har.

Jag vill gärna säga att många av utrikesdepartementets tjänstemän går nästan på knäna, om uttrycket tillåtes, i arbetet. De har så oerhört stora krav på sig och gör ett otroligt bra arbete. Jag vill gärna säga detta, därför att riksdagen kommer att tvingas ta konsekvenserna av kraven på en mera aktiv utrikespolitik som den har markerats i alla årets motioner.

Låt mig vidare säga att jag i mitt uppdrag som ordförande i utrikesutskottet ofta får besök av delegationer och enskilda från andra länder. Jag vill särskilt nämna tre besök som just nu är ganska aktuella.

För en tid sedan var Irans vice utrikesminister på besök hos mig. Det var ett älskvärt samtal. Han inbjöd en svensk riksdagsdelegation att resa till Iran för att förvissa sig om hur man där verkligen är beredd att slå vakt om de mänskliga rättigheterna.

Fru talman! Just nu tycker jag att det är synd om Irans vice utrikesminister.

Det andra besöket jag minns var förra veckan. En parlamentsdelegation från Uruguay kom till Sverige för att berätta om den demokratiska utvecklingen i landet och om demokratiseringsprocessen i Latinamerika. Delegationen uttalade också sin oro för mycket som inte är bra och bad om svenskt stöd bl.a. för att lösa skuldskrisen.

Skuldskrisen har det inte talats särskilt mycket om hittills i dag, och den får vi diskutera när biståndsdebatten kommer, men det finns anledning att i utrikesdebatten ändå påtala att den är ett av de stora övergripande problemen i världen som måste angripas på bred front.

Det tredje besöket var i går, och det har fortsatt i riksdagen i dag. En liten grupp från den västahariska rörelsen Polisario har kommit hit för att be om stöd för sitt folks rätt att bilda en egen stat, en liten liten folkgrupps rätt till att leva ett liv i värdighet. Det väntar sig också insatser av Sverige och jag är övertygad om att på de vägar det är möjligt kommer svenska folkrörelser, svenska politiska partier och också riksdagen att medverka till att den lilla folkspillran skall få bättre livsvillkor.

Det har talats om Filippinerna i dagens debatt. Jag skall inte föregripa det utskottsbetänkande som kommer om biståndet så småningom, men jag skulle ändå vilja säga att i frågan om Filippinerna ligger ett av biståndspolitikens allra besvärligaste problem, nämligen: Skall vi bara ge bistånd till länder där man visar en acceptabel respekt för mänskliga rättigheter? I så fall skulle inte många länder få svenskt bistånd.

Vi kan inte kräva ständigt ökade medel till bistånd och sedan ställa krav på att bara de länder vars regimer vi gillar skall ha pengarna. Det går inte. Kom ihåg att oavsett vilken regim som styr i Filippinerna eller på andra ställen, gör det precis lika ont i ett sjukt barn som om barnet bor i Sverige.

Ytterst handlar det inte om stöd till regimer, utan det handlar om hjälp till människor som är sjuka eller hungriga. Låt aldrig demokratiskussionen

tona bort bilden av de små barnen med de uppsvällda magarna!

Fru talman! Utrikesutskottet kommer att i vår presentera ett betänkande om EG. Jag noterar från dagens debatt att företrädare för de flesta partier har uttalat att man även i år eftersträvar en bred samling kring EG-frågorna. Jag kan försäkra att det kommer att vara ett mål för ordföranden i riksdagens utrikesutskott att nå fram till en likadan enighet som den vi hade förra året.

Jag vill i sammanhanget säga att vi är i utrikesutskottet eniga om att informationen till partierna om vad som pågår i förhandlingarna med EG måste förbättras. Det pågår nu en procedur i riksdagen om detta. Riksdagen kommer att få ett enhälligt förslag från utrikesutskottet om att EFTA-delegationen skall förstoras, så att alla partier får plats i den. Jag har redan satt i gång en process som skall leda till att konstitutionsutskottet gör de konstitutionella förändringar som är nödvändiga, så att vi kan få en bredare representation i EFTA-delegationen och därmed ge information och möjlighet att delta i diskussionen åt alla partier, så som man har önskat.

Fru talman! Jag vill i detta anförande, som var avsett att bli kort, för alla vill äta lunch nu, till slut också säga något om Europarådet.

Europarådet firar sin 40-årsdag någon gång i tidiga maj. Rådet har varit ett forum för kampen för mänskliga rättigheter som har varit av yttersta betydelse, men det är också ett forum för ett vidare Europa, för en diskussion om att få kontakter även med de länder som inte har ett statsskick som ger dem möjlighet att vara medlem i Europarådet. Jag vill betona, som flera gjort tidigare i dag, att det vore mycket olyckligt om Europa av oss betraktades som bara det Europa som omfattas av gemensamma marknaden och EFTA-staterna.

Det måste vara ett mål att i en framtid – hur långt bort i tiden den ligger vet vi inte – då Berlinmuren har rivits och järnridån är borta, samarbeta på bredast möjliga basis med hela Europa, där det finns så mycket av gemensam kulturell bakgrund och gemensam historia.

Europarådet kommer inte bara att fira sitt 40-årsjubileum utan kommer också att få uppleva hur Finland träder in som medlem. Jag har många gånger från denna talarstol uttryckt önskemål om att den enda återstående pluralistiska demokratin i Europa, Finland, skulle komma med i Europarådet. Nu är beslutet fattat, och vi hälsar Finland varmt välkommet som medlem i denna stora europeiska samarbetsgemenskap, för att kunna utnyttja Finlands goda erfarenheter och stora kunskaper på så många olika områden.

Fru talman! Det är så mycket annat av intresse i världspolitiken, men jag avstår från detta av framför allt det skälet, att alla de viktiga frågorna återkommer till riksdagen i form av betänkanden från utrikesutskottet. Det motionsrekord som jag nämnde tidigare måste ju avspeglats i betänkanden från utskottet till kammaren, och då återkommer vi, mina damer och herrar och fru talman, till många av de viktiga frågor som denna debatt hittills har handlat om.

Anf. 21 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Stig Alemyr har alldeles rätt i att när den stora debattrundan är över blir det litet stillsammare här i kammaren. Men det skall väl ändå inte förskräcka oss från att framföra våra inlägg?

Fru talman! De mänskliga rättigheterna har redan spelat stor roll i dagens utrikesdebatt. Hotet mot Rushdie, domen mot Havel – intoleransen och hatet ger sig till känna också nu, när så mycket ter sig hoppningivande i de internationella relationerna.

I förra veckan framträdde Frankrikes premiärminister Rocard inför FN:s kommission för mänskliga rättigheter i Genève. Det iögonenfallande med detta framträdande var inte framträdandet i sig, utan det faktum att det var första gången en premiärminister talade inför just denna församling.

Det visar både att arbetet för de mänskliga fri- och rättigheterna hittills inte tillhört de mest högprioriterade av FN:s arbetsområden av medlemsländerna och – och detta är det hoppningivande – att en omsvängning i attityden kanske nu är på gång.

Sverige har detta år som en av 43 nationer tagit säte i MR-kommissionen. Detta borde nu ge oss utomordentliga möjligheter att i praktisk handling ge uttryck för vårt engagemang för de mänskliga rättigheterna.

FN-systemets möjligheter att följa upp, bevaka och främja situationen för de mänskliga rättigheterna måste stärkas och förbättras.

Att insikten om uppföljningens betydelse ökar också i FN-sammanhang visar arbetet på barnkonventionen. Denna konvention skall kopplas till ett system för uppföljning och bistånd på ett konstruktivt sätt.

Den svenska regeringen bör i FN ta upp situationen i Etiopien. Medan många av de regionala krigen tycks gå mot en lösning, fortsätter tragedin på Afrikas Horn. Det är en besvikelse för oss att den svenska regeringen ser så små möjligheter att göra något konstruktivt för Etiopiens och Eritreas befolkning.

Den hotande utrotningen av Rumäniens gamla bondekultur, med det mänskliga lidande detta medför, blir något av ett testfall för FN-systemets förmåga att agera och reagera. Sverige bör vara en av de nationer – Frankrike har redan gjort det – som tar upp situationen i Rumänien inför FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Om detta har vi tidigare varit överens i denna kammare, och jag vill ställa frågan om så också har skett från svensk sida.

Kurdernas situation måste få en lösning, vilket kräver ett engagemang från det internationella samfundets sida. Sverige bör verka för att frågan om kurdernas mänskliga rättigheter tas upp till behandling i FN.

Sveriges uppgift är inte bara att kritisera och reagera. Lika viktigt är att genom vår utrikespolitik stärka och utveckla respekten för de mänskliga rättigheterna. Detta kan ske både bilateralt och inom FN-systemets ram. Stödet för mänskliga rättigheter skall vara särskilt tydligt i vår biståndspolitik. Att främja en demokratisk utveckling är ett av de fem målen för vårt biståndssamarbete.

En förutsättning för att utöva sina rättigheter är att man känner till reglernas existens. Det bör därför vara en strävan att i alla länder föra in undervisning om mänskliga rättigheter och naturligtvis om det personliga

ansvaret för var och en att inte medverka till att utöva förtryck. Information om mänskliga fri- och rättigheter måste spridas till alla, särskilt till vissa nyckelgrupper.

FN-systemets möjligheter att främja respekten för de mänskliga fri- och rättigheterna måste stärkas. Detta kan ske på flera olika sätt. Bl.a. bör systemet för uppföljning och kontroll förbättras. FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna bör kunna utveckla sitt arbete bl.a. genom att sammanträda oftare.

FN bör också intensifiera sitt samarbete med de regionala kommissioner för de mänskliga rättigheterna som numera finns på flera håll.

Sverige bör i FN-sammanhang verka för att resurserna ökas för Förenta nationernas centrum för mänskliga rättigheter, som för närvarande leds av svensken Jan Mårtensson. Denna del av FN-organisationen bör enligt vår mening få ökade möjligheter att genomföra rådgivnings- och konsultinsatser på fältet.

Det måste bl.a. skapas möjligheter för internationell kontroll av förhållanden i fångelser. En sådan kontroll kan t.ex. utövas av FN eller Röda korset.

Inom ESK-processens ram har betydande framsteg gjorts beträffande skyddet för de mänskliga rättigheterna. Detta bör i sin tur främja den demokratiseringsprocess i vissa länder i Östeuropa som väcker så livliga förhoppningar i både öst och väst. Samtidigt som det västeuropeiska samarbetet skapar nya möjligheter för framtidens Europa, öppnas också kontakterna österut. I förra veckan var såväl en ungersk som en polsk delegation på plats vid Europaparlamentet, och Sovjets EG-ambassadör anlände samtidigt till Bryssel.

Europarådet, som med glädje hälsar sin 22:a medlem, Finland, välkommen i maj, ser nu nya möjligheter att utvidga sina kontakter med de östeuropeiska staterna. I en rapport som kommer att behandlas under våren föreslås en ny form av gäststatus för de östeuropeiska länder som beträtt demokratiseringens väg. Eftersom främjandet av demokrati och respekten för de mänskliga fri- och rättigheterna är hörnpelare för Europarådets verksamhet, får dessa inte eftersättas i kontakterna med Östeuropa.

I rapporten föreslås således att full respekt för ESK-avtalens bestämmelser om respekt för de mänskliga rättigheterna måste vara ett krav för att kunna uppnå en sådan föreslagen gäststatus.

Fru talman! Det sovjetiska uttåget ur Afghanistan är en märklig händelse. För första gången under efterkrigstiden drar sig den sovjetiska imperialismen tillbaka. Jag noterade med tillfredsställelse att utrikesministern i deklarationen sade som det var: att detta är det modigt kämpande och lidande afghanska folkets seger.

Man hade önskat att just detta faktum fått något större utrymme i massmedias bevakning av uttåget. Vad vi har fått se är ryska soldater – ja, generaler – med blommor i händerna, omklappade av de sina. Vi har inte fått se de lemlästade afghanerna återvändande till sina förödda hem. Och vi har naturligt nog inte kunnat se de en miljon döda offren för kriget.

Världssamfundet måste nu hjälpa det afghanska folket till återuppbyggnad. Om detta, vet jag, råder ingen oenighet här i kammaren.

Anf. 22 MARIA LEISSNER (fp):

Fru talman! Under det stora fredsutbrottet förra året var en av världssamfundets stora segrar över våldet den överenskommelse om eldupphör som träffades mellan Iran och Irak. Det var också en i raden av de världskonflikter där svenskar deltagit för att söka en fredlig lösning. Men freden här inte alltid automatiskt med sig mänskliga rättigheter. Ironiskt nog blev det precis tvärtom i både Iran och Irak, länder som bägge meriterat sig för beteckningen "dödens regimer".

Iran har valt att använda sin andhämtningspaus till att starta nya vågor av avrättningar av politiskt misshagliga personer. Sedan slutet av juli förra året har Amnesty registrerat över 1 000 namn på politiska fångar som avrättats. Självfallet är de totala siffrorna många gånger högre. Dessa människors brott har bl.a. varit att samla in pengar för politiska fångar, att dela ut flygblad eller delta i demonstrationer. Många har t.o.m. avrättats efter att ha frisläppts från fängelset. Deras anhöriga har förtvivlade letat efter deras kroppar i massgravar och på soptippar.

När stridsflygplanen och kanonerna i Irak plötsligt blev friställda valde den irakiska regimen att använda sin lediga dödskapacitet till att hämnas på sina egna kurdiska medborgare. Kanonmyningarna vändes mot de norra delarna av Irak, och Saddam Hussein iscensatte ett veritabelt folk mord på kurderna. Hundratusentals bönder och fåraherdar, barn och gamla, män och kvinnor släppte allt vad de hade för händerna och flydde i panik mot gränserna till Iran och Turkiet. Jag lyssnade till deras berättelser när jag för litet mer än en vecka sedan besökte flyktinglägren i Turkiet tillsammans med en grupp från riksdagen.

Dessa människor berättade om de irakiska flygplanen som kom och hällde ut gasbomber över byarna och markerna. De berättade om hur människor föll till marken och dog, och hur allt djurliv utsläcktes. De berättade om vad som hände de familjer som inte hann över gränsen i tid: tusentals kvinnor och barn lever i fångläger under förfärliga förhållanden. Männens öde vet ingen något om. De förmodas ha blivit avrättade.

Den irakiska regimen "slutliga lösning" på kurdproblemet saknar motstycke i nutidshistorien för sitt barbari och sitt totala förakt för människolivet.

Nu lever 37 000 av de irakiska kurderna inhägnade i turkiska läger. De klarar livhanken, får mat och tak eller åtminstone tältduk över huvudet, men umbärandena är svåra. Sjukdomar grasserar i lägren, barnen leker utomhus i 15-gradig kyla utan ytterkläder, i den mån de förmår leka alls. Trötta, frusna, fångna, rädda och utan större hopp för framtiden lever tiotusentals barn sedan ett halvår i de turkiska lägren. Kurder är inte särskilt välkomna. De är inte särskilt välkomna i Turkiet, där man fångslar dem för att de ber att få undervisa sina barn på det egna språket. Man torterar kurder för att de vågar påstå att de är kurder. Inte heller är kurder särskilt välkomna i Iran. De är över huvud taget inte särskilt välkomna i något av sina hemländer. Dess värre mottas de i västvärlden och Sverige som kollektivt misstänkta terrorister och statsministermördare.

När vi lämnade flyktinglägret i Mardin stod klungor av tusentals kurder runt oss. En kommitté av Pesh merga-soldater kom fram till oss och sade: Se!

Alla dessa människor väntar på ert besked. Vad tänker ni göra för oss? Hur blir vår framtid? Vad tänker ni göra för att låta världen få veta om oss kurder och vårt öde?

Sverige har ett stort ansvar och en stark moralisk skyldighet att göra allt vi kan för att bistå de kurdiska flyktingarna. Sverige måste göra allt för att lösa upp de låsta positioner mellan Turkiet och UNHCR som gör att flyktingarna nu i ett halvår i onödan tvingats leva under mycket svåra förhållanden. Vi har en skuld att betala tillbaka.

Förtryck av mänskliga rättigheter hänger intimt samman med flyktingströmmarna. Det är inte särskilt märkligt att huvuddelen av de flyktingar som kommer till Sverige flyr från olika konflikthärdar i Mellersta Östern. Flyktingpolitiken hänger därför intimt samman med utrikespolitiken. Fördömer utrikesministern ayatollornas skräckvälde i Iran, kan rimligtvis inte invandrarministern skicka tillbaka oskyldiga och skräckslagna barn dit. Det är genom en logisk, konsekvent och framför allt medmänsklig flyktingpolitik som Sverige förverkligar en utrikespolitik där en av hörnstenarna utgörs av ett starkt försvar för mänskliga rättigheter.

Fred och respekt för mänskliga rättigheter hänger tyvärr inte alltid samman. Men i Centralamerika har just kopplingen mellan fred och mänskliga rättigheter slagits fast flera gånger, tidigare i Esquipulas 2-överenskommelsen, nu senast i det regionala presidentmöte som nyligen ägde rum i Tesoro Beach.

Efter det att fredsprocessen i Centralamerika gjort på stället marsch under en längre tid har nu knutarna till synes lossnat i och med den nya överenskommelsen, som kopplar ihop avväpning och repatriering av contras med utfästelser om tidigarelagda val i Nicaragua och fritt spelrum för den demokratiska oppositionen.

Här kan kanske skönjas en något annorlunda inställning hos den nya amerikanska administrationen. USA måste bringas att inse att man har allt att vinna på att skapa vänner i Centralamerika i stället för att hetsa hela nationer att skräckslaget betrakta USA som ett stort militärt hot mot freden och oberoendet. Det finns en hunger efter vänskap med USA i Centralamerika, och den hungern gör USA klokt i att mätta.

En annan viktig lärdom att dra av händelserna i Centralamerika är det uttalande som Nicaraguas president Daniel Ortega gjorde om den modell han har för ögonen i sitt samhällsbygge. Snarare än socialismen, menade han i sitt uttalande, har han Skandinavien som förebild. Dess samhällsskick bygger på en kombination av parlamentarisk demokrati, marknadsekonomi och social välfärd – en sann, liberal samhällsmodell. Detta uttalande kontrasterar skarpt mot den politik sandinisterna hittills har eftersträvat, men det bevisar hur oerhört väsentligt det är att Sverige finns närvarande hos länder vilkas demokratiska styre ännu inte funnit sin form. Det bevisar också den viktiga funktion som de demokratiska krafterna inne i Nicaragua har. De behöver allt vårt stöd.

Frågan är nu om fredsutbrottet i världen skall följas av ett "demokratiutbrott"? Det finns hoppfulla tecken i framför allt Latinamerika – Chile, Paraguay och Centralamerika.

Demokratiska maktövertaganden står dock tyvärr inte alltid som garanter

för att övergreppen mot mänskliga rättigheter upphör. I alltför många länder har den lagliga och demokratiskt sinnade regeringen inte någon möjlighet att kontrollera militären och polisen. I Peru, Uganda och Filippinerna applåderas de ambitiösa och demokratiskt bekännande presidenterna för sin uppriktigt goda vilja, allt medan övergreppen ostraffat blir fler, tortyren mer utbredd och militärens skräckvälde mer utstuderat. Jag vill i sammanhanget kraftigt protestera mot gripandet av den peruanske bondeledaren Hugo Blanco och uppmana president Garcia att snarast verka för att Hugo Blanco släpps fri. Arresteringar av fackliga ledare och människor som använder sig av sin rätt att fritt yttra sig kan aldrig höra hemma i ett land som gör anspråk på att vara en demokrati.

Det är en tragedi att betrakta sådana länder som har haft och kanske till viss del fortfarande har utsikter till en fredlig och demokratisk utveckling, men som får tjockare och tjockare kapitel i Amnestys rapporter. Det enda vi kan fråga oss efteråt är: Varför var vi inte där när vi behövdes? Varför var vi inte där när vi kanske fortfarande kunde ha gjort något? Varför kom vi för sent?

FN har spelat huvudrollen i världens dokumentära actionfilmer det senaste året. Det är organisationen väl unt efter alla år av förtal, spott och spe. Detta är en frist given av upptiningen mellan öst och väst, en ynnest skänkt av Sovjets och USA:s politiska ledare. Denna frist kan väl utnyttjad och väl genomarbetad användas av FN för att skapa sig en position som håller även i en kallare värld. Sverige har ett utomordentligt stort intresse av att skapa en sådan hållfast och konjunkturokänslig stark ställning för världsorganisationen.

Skyddet för mänskliga rättigheter blev redan från FN:s tillkomst en av organisationens huvuduppgifter. Normsystemet är i princip färdigbyggt, men några viktiga saker återstår, nämligen barnkonventionen, ett förbud av dödsstraffet och ett bättre skydd för de flyktingar som flytt undan krig eller andra katastrofer. Nu behövs framför allt att fler länder förmås att ansluta sig till de olika dokument som finns om mänskliga rättigheter, och att dessa dokument också efterlevs. Det är utomordentligt beklagligt att få höra, som jag gjorde för någon vecka sedan i Turkiet, om hur brott förekommit mot tortyrkonventionen strax efter det att den trädde i kraft i Turkiet i början av februari.

Dock finns det övervakningsmekanismer för de olika konventionerna. Bl.a. finns en mellanstatlig klagorätt knuten till konventionen om medborgersliga och politiska rättigheter. Sverige måste verka för att denna klagorätt aktiveras. Dessutom finns stor anledning att verka för en internationell domstol som är knuten till konventionen, i likhet med den domstol som finns för Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Sverige har nu åter för en tid framöver intagit en plats i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Vi bör använda detta tillfälle till att även utanför arbetet i konventionen söka stärka FN:s regelsystem och övervakningsmaskineri för de mänskliga rättigheterna.

Om människors rätt till liv är en av de viktigaste arbetsuppgifterna i svensk utrikespolitik, så bör också andra levande organismers rätt till liv finnas med som en väsentlig och för framtiden helt avgörande punkt på dagordningen.

Miljöförstöringen, rovdriften på knappa naturresurser och en dramatisk förstörelse av livsmiljön är internationella problem som vi inte har särskilt lång tid på oss att söka lösa. Fattigdom och underutveckling hänger också nära samman med miljöproblemen.

Jag har inte i dag ägnat mig åt detta enorma problemkomplex, utan vill bara deklarerat att för folkpartiet är detta en central del av utrikes- och biståndspolitik. Vi skall återkomma i många sammanhang, inte minst i biståndsdebatten senare i vår. Man kan bara hoppas att världen kommer att väckas, inte enbart för sälarnas bedjande ögon utan också för en aktion i syfte att stoppa skövlingen av regnskogar och utbredningen av öknar, hoppas att detta kan komma till stånd trots att öknar och skogar inte har så vackra, bedjande ögon som sälarna.

Anf. 23 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! En av våra viktigaste nationella tillgångar är vår neutrala ställning till världspolitiken – inte bara därför att neutralitetspolitiken ger oss ett hopp om att kunna hålla oss utanför ett nytt europeiskt krig, om det förfärliga skulle inträffa att ett sådant kom till stånd, och inte heller bara på grund av den väldigt viktiga roll som den svenska neutralitetspolitiken spelar för den nordiska stabiliteten. Den är en stor nationell tillgång också i hög grad därför att den ger svensk utrikespolitik en trovärdighet och ett inflytande som inte står i proportion till Sveriges storlek som land.

Sverige är ett litet och mycket utlandsberoende land. Vår vardag präglas i mycket högre grad än vad vi kanske alltid är medvetna om av vad som händer i vår omvärld. Effekterna kanske inte är omedelbara, men de är långsiktigt betydelsefulla. Utvecklingen runt om i världen är avgörande för om vi skall kunna leva i fred också i framtiden. Det är i hög grad utanför våra gränser som de ekonomiska spelregler skapas som avgör våra möjligheter till materiellt välstånd. Det är i hög grad utanför våra gränser som de miljöbetingelser skapas som också påverkar vår natur och vår miljö. Därför är det oerhört viktigt att svensk politik inte bara är någonting som vi bedriver inom vårt lands gränser, utan att vi också aktivt kan påverka vår omvärld.

Här ger vår alliansfria ställning, vår neutralitetspolitik, oss alldeles speciella möjligheter. Den ger en trovärdighet som innebär att man lyssnar på oss, inte som företrädare för något stormaktsblock utan som en självständig aktör på världssenen. Som jag sade har detta också lett till att Sveriges inflytandemöjligheter är större än vad ett land av dess storlek annars skulle kunna påräkna.

Som också Olof Johansson underströk i sitt anförande här nyss är vissa betingelser av avgörande betydelse för att vår neutralitetspolitik skall kunna fungera och få den tilltro som den behöver. Det handlar om att vi har ett någorlunda starkt försvar, så att vi visar att vi kan försvara oss själva och inte räknar med att andra, när det kommer till kritan, skall göra det åt oss. Det handlar om att vi kan bedriva en självständig utrikespolitik, att vi inte uppfattas som förespråkare för andras intressen. Och det handlar om att vi har en någorlunda självständig ekonomi, att vi inte är ensidigt ekonomiskt beroende av andra. Det är alltså viktigt att vi beaktar alla de här tre hänsynen när vi arbetar för att bevara och stärka grunden för vår neutralitetspolitik.

Fru talman! Det är litet grand av en paradox att de i den svenska politiska debatten som kanske starkast värnar om det svenska försvaret som en grund för vår neutralitetspolitik samtidigt är de som tar lättast på kravet på utrikespolitisk självständighet och ekonomiskt oberoende, de som är mest beredda att samordna det svenska utrikespolitiska agerandet med andra länder och skapa en mycket långtgående ekonomisk integration, som skulle kunna hota vår ekonomiska självständighet.

Å andra sidan är de som allra mest talar sig varma för det svenska utrikespolitiska oberoendet och i synnerhet det svenska ekonomiska oberoendet samtidigt ganska beredda att rusta ner vårt försvar och minska våra möjligheter att den vägen hävda vår oberoende ställning – och i realiteten kanske göra oss beroende av att andra skall vara beredda att försvara oss om det gäller. Jag tror att det är viktigt att se att vår neutralitetspolitik står på flera än ett ben och att det är därför som den står stadigt. Den som är beredd att spoliера ett av de här benen hotar hela stabiliteten i vår neutralitetspolitik.

En viktig förutsättning för den hittills mycket framgångsrika alliansfria politiken eller i varje fall en starkt underlättande faktor har varit att vårt nordiska närområde har präglats av lugn, stabilitet och en förhållandevis låg rustningsnivå. Det litet paradoxala här är att samtidigt som vi kommer in i en period av avspänning och också av nedrustning så riskerar vi att det nordiska lugnet och stabiliteten inte riktigt blir vad de har varit. Vi kan se att nordområdena kommer mera i fokus för det strategiska intresset. Det finns tendenser till att de rustningsbegränsningar som införs i Centraleuropa inte får sin motsvarighet här i norr, utan snarare leder till att supermakterna kompenserar sig genom att rusta upp på de områden som inte täcks av nedrustningsöverenskommelserna. Det gäller inte minst på det marina området.

Vi upplever mycket konkret att Östersjön inte har blivit något fredens hav, på grund av de främmande ubåtsoperationer som med en relativt oförminskad intensitet tycks förekomma i våra farvatten. Vi känner behovet av att effektivisera vår förmåga att förhindra sådan verksamhet. Vi får också en hel del oroande rapporter om den marina kapprustningen i vårt närområde.

Fru talman! Det måste vara ett utrikespolitiskt mål av allra högsta prioritet att försöka få en utveckling mot mera avspänning och mera nedrustning i vårt nordiska närområde. Jag måste tyvärr säga att jag inte alltid upplever att just det arbetet har den prioritet i regeringens verksamhet som det borde ha. Nu finns det tyvärr ingen representant från regeringen här, som skulle kunna redovisa vad man egentligen avser på detta område. Jag hoppas dock att man ändå kommer att ta del av vad som sägs under den här debatten.

Jag menar således att frågan om den marina kapprustningen måste tillmätas ett större intresse än vad som hittills har skett. Jag vet att man har tagit upp behovet av att även frågan om den marina kapprustningen skall komma med i det förhandlingsarbete som bedrivs. Det nämndes också i regeringens utrikesdeklaration. Det är emellertid svårt att uppleva att regeringen driver den här frågan med den intensitet som den borde vara värd, på grund av att den har en så stor säkerhetspolitisk betydelse för oss själva här i Sverige och för våra nordiska grannländer.

Frågan om den kärnvapenfria zonen i Norden berördes under den tidigare debatten i dag. Det är det kanske mest konkreta projektet för hur man skall kunna få till stånd en avspänningsprocess och en nedrustningsprocess i Nordeuropa. Tanken på en kärnvapenfri zon i Norden innebär inte bara att de nordiska länderna skall bli kärnvapenfria, såväl i freds- som i krigstid. Den tanken bygger ju också på att man skall få Östersjön fritt från kärnvapen och att man skall få kärnvapenmakterna att tunna ut sina kärnvapenarsenaler i det nordiska närområdet.

Denna fråga är sedan snart två år tillbaka begravd i en ämbetsmannakommitté, som vi har hört mycket litet av sedan den tillsattes. Jag vill gärna tro att det bedrivs ett värdefullt arbete i den kommittén. Det sorgliga är emellertid att det har lett till att den politiska aktiviteten på detta område, i varje fall från de nordiska regeringarnas sida, tycks ha stannat av.

Det är olyckligt eftersom det utan tvivel krävs ett ganska omfattande diplomatiskt och pedagogiskt arbete för att också från stormakternas sida få den nödvändiga acceptansen och det nödvändiga intresset för den här tanken. Detta diplomatiska och pedagogiska arbete kan inte bedrivas i en ämbetsmannakommittés sammanträdesrum, utan det kräver ett starkt engagemang från de berörda regeringarna och från utrikesförvaltningen.

Att utnyttja Nordiska rådet, inte för säkerhetspolitiskt agerande men för mer av gemensamt nordiskt agerande, vore också angeläget. Det bristande intresse som framför allt det socialdemokratiska partiet har visat för att ge Nordiska rådet instrument för att bli en bas för gemensamma kontakter med omvärlden är därför beklagligt.

Jag hoppas att regeringen skall vara beredd att i framtiden visa ett större intresse för att Norden skall komma med på tåget. Den avspänningsprocess som vi upplever i Europa ger oss unika chanser. Det är viktigt att Norden inte lämnas utanför i den här processen. Den svenska regeringen, som ledare för det största skandinaviska landet och för ett neutralt land, har ett alldeles särskilt ansvar för att se till att vår del av Europa verkligen kommer med i avspännings- och nedrustningsprocessen.

Får jag avslutningsvis, fru talman, konstatera att även om de näraliggande frågorna är viktiga för vår säkerhet och för vår framtid måste vi alltid ha i minnet att vi aldrig kan få en fredlig värld utan att det också är en någorlunda rättvis värld. Europa har varit förskonat från stora krig och någorlunda förskonat från militära konflikter. Men världen i övrigt har inte varit det. Det har kanske ägt rum 150 krig i världen sedan andra världskriget. Nu pågår ungefär 30 krig, huvuddelen av dem i tredje världen. Det illustrerar hur fattigdom och nöd också utgör grogrund för militära konflikter. Vi kan som exempel se på det pågående kriget i Afrika mellan etiopiska regeringen och Eritrea, situationen i södra Afrika som kommer att fortsätta att vara konfliktladdad även efter Namibias självständighet, Kampuchea och Mellanamerika.

Vi måste också se till att den avspänningsprocess som nu pågår leder till att den här typen av konflikter kan få sin lösning.

Vi måste framför allt se till att, i ett skede där mindre kraft behöver upptas av rustningar och spänningsförhållande mellan öst och väst, mera kraft kan ägnas åt det stora globala försörjningsproblemet. Om vi inte kan skapa en

värld, där alla människor får möjlighet att leva under någorlunda drägliga förhållanden, skall vi inte heller tro att vi kommer att kunna skapa en värld som präglas av fred och trygghet. Det handlar om försörjningsproblem. Det handlar om mänskliga rättigheter, som Ingbritt Irhammar kommer att ta upp på våra vägnar längre fram i debatten. Det handlar om att vi måste vara medvetna om att vi bara har en värld och att den är en gemensam egendom som vi har ett gemensamt ansvar för.

Anf. 24 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! FN och dess kommission för mänskliga rättigheter, Internationella domstolen i Haag och Interamerikanska domstolen är fora, som alla saknar egentliga sanktionsmedel mot stater som ratificerat konventioner men som inte följer dem. Dessa internationella fora kan fördöma en stat, men ofta kommer inte ens ett fördömande till stånd även om det vore högst motiverat. Politiska och ekonomiska hänsyn går ofta före fördömanden av brott mot mänskliga rättigheter. Förslag på FN-sanktioner stoppas av veton i säkerhetsrådet. Veto rätt i FN:s säkerhetsråd borde inte få användas vid brott mot mänskliga rättigheter.

Men de möjligheter som exempelvis FN-stadgans artikel 96 ger generalförsamlingen, att begära rådgivande yttranden av Internationella domstolen eller bemyndiga FN:s fackorgan att begära sådana, skulle kunna användas för att åtminstone få rättsliga utlåtanden, när sanktioner stoppas av stormakterna.

Trots de brister som finns i internationella konventioner och i internationella kommissioner är ändå arbetet på att göra dessa instrument bättre och verkningsfullare viktigt. Ett sätt är ju att använda dem i större utsträckning. Viktigt i detta arbete är också uppbyggnaden av mänskliga rättighetsrörelser här i landet och stöd till andra länders MR-organisationer. MR-kommissionens fortsatta arbete för dessa rättigheter i länder där sådana inte finns är beroende av en ständigt växande MR-rörelse. Vi behöver i vårt land en MR-avdelning på UD för att bli effektivare, bli mer informerade, få insyn och kunskaper i MR-frågor.

Brott mot mänskliga rättigheter, brott mot internationella konventioner, sker i dag i så många länder att ett försök att täcka in alla MR-brott är omöjligt för mig – och kanske för alla oss som står på talarlistan i dag. Jag väljer därför att ta upp ett av länderna i Latinamerika – Colombia – och världens största etniska minoritet utan eget land: kurderna.

”Sveriges smutsiga ansikte” – vi ber om er solidaritet. Den texten har funnits på affischer i Colombia. Det handlar om svenska företags förföljelse av fackföreningar, deras svältlöner, deras olagliga avskedanden och den utpressning arbetarna är offer för. De svenska företagen följer samma spelregler som övriga utländska företag på kontinenten. De anpassar sig, som de själva uttrycker det, till de lagar och traditioner som råder i respektive land.

Colombia kallas för demokrati, men det är en demokrati baserad på terror, säkerhetslagar och undantagstillstånd som gör att utsugningen av folket kan fortsätta. Tortyr, mord, försvinnanden, krigsrättegångar, hunger och misär är Colombias verklighet och vardag. Facit för 1988 blev 14 000 mördade och

försvunna, de flesta fackligt och politiskt aktiva. I förra veckan sköts två fackföreningsledare, vilket gav anledning till en liten notis i svenska dagstidningar. I dag är vice ordföranden i CUT, Colombias LO, i Sverige för att vädja om hjälp och solidaritet.

Bananer är billiga nu, ca 7 kr. per kilo. Billiga bananer kan vi köpa därför att bananpriserna pressas med hjälp av massmord på bananarbetare och deras fackliga företrädare. Värst är situationen i Urabaprovinsen i Colombia, där formliga massakrer på strejkande arbetare skett. En av de största köparna av bananer från Colombia är Volvo. Fackliga företrädare för Uraba har vädjat direkt till Volvo om att vidta åtgärder för att stoppa mordena, och det är klart att Volvo skulle kunna påverka situationen om viljan fanns. Men ekonomiska och politiska hänsynstaganden får gå före sanktioner mot brott mot mänskliga rättigheter både av stater och av enskilda företag.

ABV bygger en flottbas i Colombia. Projektet beskrevs som en fiskehamn men är en ren militär anläggning, beställd av marinen, och det visste ABV när kontraktet skrevs. ABV har fått exportgarantier och lån för projektet, bl.a. i Nordiska investeringsbanken. Dåvarande bostadsministern Hans Gustafsson undertecknade byggkontraktet i december 1984. De största underleverantörerna är ASEA och Ericsson. Norska och finska underleverantörer finns också med. Utrymmet för inhemska leveranser är knappt 20 %.

Detta projekt har inte granskats ur vapenexportsynpunkt. En leverans av en s.k. nyckelfärdig marinbas räknas inte som krigsmateriel. Eller anser man att Colombia är ett land utan inre väpnade konflikter? Projektet är granskat av jurister i Colombia på grund av misstänkta mutbrott. Colombianska lagar angående internationell anbudsgivning ändrades i samband med kontraktet.

"Dribbel på högsta nivå" anser många i Colombia. Att det är dribbel på högsta nivå anser även jag. Svensk lagstiftning måste här ändras. En marinbas med allt vad den tillhör är krigsmaterielexport och borde ha granskats av KMI.

Sverige måste tvätta sitt smutsiga ansikte.

Maria Leissner tog upp frågan om kurderna. Jag tänker också tala om kurderna.

Det kurdiska folket är världens största etniska minoritet utan eget land. På grund av brister i folkbokföringen finns ingen tillförlitlig statistik. Men man brukar uppskatta att kurderna är ca 20 miljoner till antalet, varav hälften bor inom staten Turkiet.

Kurdistan är till ytan lika stort som Frankrike. Det sträcker sig från östra Turkiet över norra Syrien och norra Irak till de västra delarna av Iran och in i södra Sovjetunionen.

Kurderna behandlas litet olika i de här länderna. I Sovjet har kurderna erkänts som en nationell minoritet. De har bättre materiell standard än kurder i de andra länderna. Det finns i Sovjet skolor, böcker och tidningar på kurdiska.

Syrien för en arabiseringspolitik, men har inte gått lika våldsamt fram som sina grannländer.

Iran betraktar sina kurder som en persisk minoritet, men har ofta spelat på kurdiska upprorsstämningar i grannstaterna för egen vinning. Och den våg av

terror och avrättningar som i dag sveper fram i Iran drabbar naturligtvis även kurder.

Turkiet erkänner över huvud taget inte kurdernas existens. Kurderna utgör en tredjedel av Turkiets befolkning, men existerar inte enligt Turkiets officiella uppfattning. Att tala kurdiska utanför hemmet eller att utge tidningar och böcker på kurdiska är belagt med hårda fängelsestraff. Avskryvbara övergrepp sker i dag urskillningslöst mot hela byar.

Irak erkänner på papperet kurdernas rättigheter. Enligt grundlagen är kurder och araber delägare till landet. Kurdiska språket har erkänts som minoritetsspråk. Skolor och universitet byggdes, men efter 1975 har kurdernas situation dramatiskt förändrats. Systematiska folkomflyttningar har skett, skolor och universitet har stängts, städer och byar har utplånats.

Sedan mars 1987 har ett regelrätt utrotningskrig mot kurderna tagit form. Från den 17 mars till den 28 maj 1987 förstördes 448 byar. Från den 22 till den 29 augusti 1988 bombades ca 40 kurdiska städer och byar med giftgas, vilket medförde att minst 100 000 människor flydde över gränserna till Iran och Turkiet inom loppet av några dagar.

Kriget mellan Iran och Irak har till större delen utspelat sig på kurdernas områden i resp. land. Kurderna är de stora förlorarna i det kriget, men de är även fredens förlorare, eftersom länderna nu kan koncentrera sina militära resurser på de egna kurderna.

Under vår resa i Turkiet för två veckor sedan fick vi frågor – som också Maria Leissner tog upp – i flyktinglägren: Vet Sverige vad som har hänt oss? Förstår Sverige att Saddam Hussein försöker utplåna oss, och om ni vet, vad gör ni? Det var svåra frågor att få, eftersom vi inte har gjort särskilt mycket.

Inför världens ögon sker ett utrotningskrig, sker ett folkmord på en etnisk minoritet utan att reaktionerna i världen blir särskilt högljudda. Saddam Hussein sitter fortfarande kvar vid makten, förfogar fortfarande över dessa avskryvbara kemiska vapen och har fått erfara att det inte händer så värst mycket om han använder dem. Efter vår resa i Turkiet i kurdernas område är min bestämda uppfattning att en systematisk förföljelse av kurder pågår även i Turkiet och att Turkiet skulle göra processen kort med både sina egna kurder och med flyktingarna från Irak om man bara tordes.

Flyktinglägren förde tankarna till 30-talets koncentrationsläger, och den förföljelse som kurderna i Turkiet är utsatta för kan, tycker jag, jämföras med förhållandena för svarta i Sydafrika och palestinerna på Gazaremsan.

Av tal här i kammaren och av årets motioner att döma finns ändå stort hopp om att vi skall få ett enhälligt utskottsförslag om att föra kurdernas sak till FN:s dagordning. Jag hoppas även på att vi kan skapa enighet kring kravet att Turkiet ställs till svars inför Europarådet för sin behandling av kurderna i Turkiet.

Internationella domstolen i Haag är satt att vaka över folkmordskonventionen. Sverige bör anmäla Irak till Internationella domstolen för folkmord.

Saker sker inte isolerat, utan samband finns naturligtvis mellan hur kurderna behandlas i sina hemländer och hur vi i Sverige behandlar dem. Kommunarresten av nio kurder i Sverige och terroriststämpeln på PKK är vårt bidrag till kurd förföljelsen.

Så till sist: I både Colombia och Irak liksom i många andra länder är det

barnen som drabbas värst. Barnen är mest utsatta, mest rättslösa. Därför är nog barnens rätt till liv, mat och omsorg den viktigaste frågan när det gäller mänskliga rättigheter.

Prot. 1988/89:71
22 februari 1989

Utrikesdebatt

Anf. 25 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! På förekommen anledning vill jag säga att den häftighet med vilken en del talare reagerade på Per Gahrtons tal i dag tyder på att han trampade på många ömma tår. Per Gahrton står varken ensam eller isolerad i partiet eller i riksdagsgruppen, men vi har alla olika sätt att uttrycka oss på när det gäller partiets ståndpunkter. Den individuella olikheten är vi rädda om. Vi i miljöpartiet är alla samma andas barn, och jag delar samtliga Per Gahrtons synpunkter – jag kan bara inte uttrycka mig lika kraftfullt och drastiskt som han. Vi tillhör en världsomspännande rörelse, som arbetar politiskt och tvärpolitiskt för en ny framtid i fred och i balans med naturen, och inte bara med tankar på att ge naturen vad den tål.

Jag vill först säga några ord om Sveriges utrikespolitik ur miljö- och solidaritetsaspekter.

Det sägs så många vackra ord om solidaritet med de svaga i vårt eget land och i andra länder från talarstolar runt om i Sverige.

Det skrivs så många rapporter om jordens framtid, om hur vi skall klara miljön och övervinna miljöförstörelsen.

Det hålls så många konferenser – internationella och nationella – om havsmiljön, om luftföroreningar, om solenergin, om framtiden och dess matförsörjning. Alla dessa tal, rapporter och konferenser vittnar om stort kunnande och om insikt om de problem som finns och även om en medvetenhet om åtgärder som behövs.

Är de värsta hoten för mänskligheten freonutsläppen från plasttillverkning, kylskåp och rengöring av chips och lustgasutsläppen från våra katalytiska avgasrenare, som tillsammans förstör ozonskiktet och så småningom möjligheten för allt liv? Eller är det andra luftföroreningar och växthuseffekten?

Eller är det skövlingen av regnskogarna, ökenspridningen, den kemiska förgiftningen, den ökande radioaktiviteten i vår livsmiljö med hotet om kärnvapenkrig och kärnkraftsolyckor? Är det hotet mot vårt dricksvatten? Är det försurningen?

Eller är det människors och ledares grymhet och staters övergrepp och den dåliga efterlevnaden av FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna?

En av miljöpartiets grundteser är att människor och natur inte får exploateras.

Miljöpartiets utrikespolitik syftar till att på alla områden arbeta för solidaritet med fattiga människor i u-länder – genom vår handelspolitik, genom vår biståndspolitik, genom internationella överenskommelser, genom att hjälpa med vårt kunnande och genom att ge ekonomiskt bistånd.

Jorden håller på att förödas, och vi är delaktiga, du och jag som individer och Sverige som land. Naturen håller på att få vad den tål och mer därtill, och vi är som sagt delaktiga. Människor tvångsförflyttas för olika s.k. utvecklingsprojekt. Sjöar förgiftas, den ökande trafiken föröder naturen och skadar människor, och vi är delaktiga både i vårt eget land och i andra länder och i andra världsdelar.

Genom vår handelspolitik, genom vårt bistånd, genom FN, genom Världsbanken, genom vår flyktingpolitik, genom uttalanden och genom att göra världen uppmärksam på olika förhållanden är vi delaktiga. Min avsikt är att peka på positiva progressiva saker som Sverige kan göra och att ge exempel på projekt och aktiviteter som Sverige inte skall delta i.

Det gäller den alltid återkommande kärnkraften. IAEA:s chef, Blix, går genom detta internationella atomenergiorgan i spetsen för kärnkraftsetablissemanget för att u-länderna enligt demokratisk ordning också skall ha tillgång till denna kraftkälla, och nu när industrins marknad sakta krymper, bl.a. i USA och i Sverige, söker den sig nya marknader. Genom en folkomröstning, som det ständigt behöver påminnas om, har svenska folket tydligt tagit ställning mot kärnkraften och anser att den skall vara avvecklad senast år 2010. Kärnkraften är en ännu till stora delar otyglad energikälla. Riskerna vid brytningen av uranmalm kvarstår, liksom riskerna vid transporter, vid anrikningen och vid driften av kärnkraftverken och vid upparbetningen. Vi måste också tänka på den ännu olösta avfallsfrågan. Kärnkraften är oacceptabel. Men gång på gång gör Sverige försök att exportera ABB:s tillverkning. Det senaste tillskottet är Turkiet, som visat intresse för svensk kärnkraft.

Sverige skall inte exportera vare sig kunnande, kärnindustriprodukter eller svenskt utbränt kärnbränsle till andra länder och inte heller importera utbränt moxbränsle från Västtyskland.

Förutom rena ekologiska miljöfaror är t.ex. uranbrytningen djupt omoralisk och osolidarisk mot urbefolkningen i både Australien och Nordamerika, då denna befolkning tvångsförflyttas från områden rika på uranmalm. Den är osolidarisk mot gruvarbetarna, som enbart erbjuds arbete i urangruvor, där de efter ett eller ett par decennier uppvisar mångdubblad frekvens av cancersjukdomar. Vi vill att Sverige aktivt skall arbeta genom IAEA för att u-länderna inte skall bli en marknad för kärnkraftsindustrin eller en avstjälningsplats för kärnkraftsavfall.

Kärnkraften skapar beroende för lång tid och avfallsproblem för oändlig tid.

Export av annat miljöfarligt avfall skall vi självfallet inte heller delta i. Det finns risker för att detta sker – det sade tullare i Göteborg i radio den 12 februari 1989. 300 000 containrar lämnar Skandiahavnen, och endast ca 150 kontrolleras. Då söker man efter vapen och högteknologi, inte efter kemiska produkter. Där finns inga restriktioner. Denna släpphänhet lämnar möjligheter för samvetslösa företag att exportera miljöfarligt avfall.

Miljöpartiet anser att vi skall bedriva en solidarisk handel, där vi har både en miljöklausul och en socialklausul med i handelsavtalen. Socialklausulen innebär att Sverige inte handlar med varor och länder där fackföreningar är förbjudna eller där inga sociala förmåner tillkommer arbetarna i jordbruk och fabriker.

Under hösten var det en intressant fråga om äpplen och päron uppe till diskussion. Några trodde att det var ett handelshinder att ha samma krav på utländska varor som på svenska. Men det är inget handelshinder så länge vi inte sätter högre krav på de importerade varorna än på våra egna varor.

Miljöklausulen skulle bl.a. innefatta att vi inte skall importera varor som

tillverkats eller producerats med användning av gifter som inte är tillåtna i Sverige. Var ligger solidariteten och miljöhänsynen här? Jo, dels skall inte arbetare i andra länder behöva handskas med gifter som vi anser vara så skadliga att vi förbjudit dem i vårt eget land, dels skall inte våra arbetare konkurrera på ojämlika villkor, dels skall vi, svenska folket, inte behöva få sämre livsmedel genom importerade varor än vi har beslutat om inom landet.

Genom vårt bistånd kan vi också påverka utvecklingen i länder där vi satsar våra biståndspengar. Men på många ställen blir de rika bara rikare och de fattiga fattigare.

Storskaliga projekt som Kot Male på Sri Lanka eller Bai Bang i Vietnam är inte den typ av projekt som svenskt bistånd skall gå till.

Kot Male är ett stort kraftverksprojekt där stora delar av elkraften går till multinationella företag och där vinsterna går ut ur landet. Företagen enbart utnyttjar arbetskraften, som producerar för låga löner och utan sociala förmåner, och tillåter inte medlemskap i fackföreningar som kan försvara deras rättigheter.

Vårt bistånd skall gå till småskaliga projekt som hjälper byar och orter till självförsörjning när det gäller basbehoven och utöver det grödor eller produkter för försäljning. Vårt bistånd skall inte vara bundet till att biståndslandet förpliktar sig att köpa vissa produkter av oss för att erhålla bistånd, utan det skall vara helt obundet och ges dels som katastrofbistånd i akuta situationer genom FN, SIDA eller frivilliga organisationer, dels som långsiktig hjälp genom utbildning och bistånd där människornas egna resurser tas till vara.

Om man skall lyckas med utveckling i alla länder, måste man i alla länder ta till vara landets största resurs: människorna. På samma sätt som Kenyas första kvinnliga professor Wangari Maathari gjorde då hon startade Green Belt-rörelsen för återplantering av skog. Debatten om den ekologiska krisen fördes då inom lyckta dörrar och stannade på skrivborden. Hon engagerade kvinnorna och barnen och visade dem att det fanns ett samband mellan undernäring, vattenbrist och erosion. Redan för fyra fem år sedan fanns ca 250 lyckade projekt där man låtit kvinnor och barn sköta plantering och vård av träd som de sedan själva får använda som ved, för fruktodling och som virke för byggnader och staket. Man får betänka att träd växer upp ungefär 10 gånger snabbare i det klimatet än hos oss. Klimatet förbättras också relativt snabbt och kraftigt av detta. Sådana projekt skall Sverige stödja.

Nu diskuterar WFP, World Food Program, att bistå Moçambique. Då köper de majs från grannlandet Zimbabwe, som just nu har en överskottsproduktion på 500 000 ton majs. Den hjälpen förstärks genom att Zimbabwe får avsättning för sitt överskott av majs, och Moçambique blir hjälpt med en gröda som man är van att använda – i motsats till det vete Sverige brukar skicka. Transporterna minimeras. Det går snabbt att få fram varorna. Det är ett bistånd som är bra från många synpunkter. Sverige bör arbeta för att få sådana biståndsprojekt att fungera.

Solidarisk handelspolitik innebär bl.a. att handelsavtal ingås bilateralt mellan två jämbördiga parter. Miljöklausulen skall påverkas så, att vi inte t.ex. köper ädelträ från de länder där ädelträlovskogarna avverkas i en allt

snabbare takt, som på de västindiska öarna, i Nepal och i de sydamerikanska regnskogarna. Solidarisk handel innebär också att inte köpa in kött till hamburgare från bifffarmerna i Brasilien och Nicaragua, där regnskogarna skövlas för att ge plats för biffarmer som snart sliter ner det tunna humuslagret, och nästa steg är en steril öken. Solidarisk handelspolitik förekommer i liten skala med Tanzania och Nicaragua, där handeln sker direkt med kooperativen utan mellanhänder.

Världsbankens f.d. chef Mc Namara sade efter sin avgång, att u-länderna i längden aldrig kommer att acceptera förhållandet att de lever på en helt annan nivå än vi. För egen självbevaringsdrifts skull måste vi agera för en rättvisare fördelning av jordens resurser.

Genom Världsbanken kan vi påverka utvecklingen av dess engagemang i olika utvecklingsprojekt. I Indien planeras utbyggnad med Världsbankens hjälp av Narmadafloden med 3 000 dammar, och färdigutbyggd skulle ca 1 miljon människor tvångsförflyttas och ryckas upp med rötterna och deras sociala nätverk upplösas. Världsbanken är involverad i två av dessa dammbyggen med en 40-procentig ekonomisk insats dels i Savdar Sarovar, dels i Indira Sagar. 450 miljoner amerikanska dollar för dessa projekt har hittills utbetalats, och nu pågår förhandlingar med tre delstater att fortsätta. 90 000 ha skall överdämmas, och 120 000 ha skall bevattnas. Det är alltså en relativt liten vinst för en folkomflyttning på 270 000 människor. 4 % av området hotas av försumpning. Dammarna slammas fort igen på grund av folksammandragning och intensivt jordbruk. Sjukdomar sprids i de fuktiga områdena. Man har förbundit sig att plantera dubbelt så mycket skog som den som har dränkts, och ny mark behövs för folkomflyttningen. Ekvationen går inte ihop. Sådana extra markresurser finns inte över i Indien. I stället för jord börjar man ge indierna en liten ekonomisk ersättning, för vilken de inte kan köpa sig ny jord. Ett nytt jordbruksproletariat uppstår.

Ett liknande, mycket stort vattenprojekt pågår i Turkiet vid Eufrat och Tigris, GAP. En 18 mil lång sjö, fem mil bred. Det tar fyra år för att fylla dammen. Man tar en tredjedel av vattenresurserna för bevattning; vatten som Syrien blir utan. Förhandlingarna med Syrien är inte klara, men bygget pågår för fullt till en kostnad av 1 miljon dollar om dagen. Om dammen spricker – vilket man säger inte är möjligt – dränks Syrien. Förhandlingarna är inte avslutade med Syrien, men man fortsätter att bygga.

När det gäller Palestinafrågan har Sverige spelat en aktiv roll, något som miljöpartiet efterlyser att Sverige utrikespolitiskt skall göra även i andra länder där mänskliga rättigheter kränks.

Anf. 26 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Jag kände mig illa till mods när Per Gahrton tog upp Olof Palme och jämförde hans insatser med den nuvarande politiken. Jag tror att också Olof Palme i sin himmel kände sig konstig till mods.

Jag rör mig också litet grand i utrikespolitiska kretsar. Jag tycker att man möter en stor uppskattning av svensk utrikespolitik, inte minst i den fråga jag här tänker beröra något, nämligen Mellanösternfrågan.

1988 bröt freden ut, har det hetat. Det finns många problem som behöver lösas, och det händer mycket positivt. Det är vi glada över, och vi hoppas att

det skall kunna bli fred på många håll i världen. Det verkar ändå som om det är svårast i Mellanöstern, när det gäller Palestinafrågan och Israel. Snart är det alltså 22 år som Västbanken och Gaza har varit ockuperade och Golanhöjderna annekterade. I Jerusalem har man särskilda bestämmelser som innebär att i stort sett hela staden har tagits.

Vad är det då som är det viktigaste här i dag? Det är, som har sagts här, att komma till tals med Israel, också för Israels egen skull. Vi har alltså, på ett område som inte är mycket större än Småland, två folk som skall dela detta stycke jord. Vi har under åren när vi talat med PLO sagt: Erkänn Israels existens! Godta den tvåstatslösning som FN rekommenderade redan 1947! Fördöm terrorismen och godta resolution 242 från 1967! Nu har PLO gjort detta på högsta nivå. Tendenser i denna riktning har funnits länge, men parlamentet har nu fattat detta beslut. Ändå säger man från Israels sida fortfarande: Vi erkänner icke PLO. Man säger nej till PLO som förhandlingspartner. Det är nödvändigt att Israel erkänner PLO och att Israel och PLO kommer till förhandlingsbordet.

Sten Andersson, vår utrikesminister, var med och bröt upp motståndet från USA:s sida till PLO. Man kan tycka att det är konstigt att det skall väcka så stor uppmärksamhet, detta att man skall sätta sig ned och prata med varandra. I 13 år hade man vägrat göra detta. Genom olika insatser blev det nu möjligt för USA att säga: Vi talar med PLO. Det är en viktig milstolpe och en förutsättning för att denna fredsprocess skall kunna gå vidare. Det är inte för mycket sagt att nyckeln till en uppgörelse låg och fortfarande ligger i Washington.

Fru talman! Nu gäller det att Israel tar samma steg som USA har tagit. Framför oss ligger en fredskonferens i FN-regi, med de fem permanenta staterna i säkerhetsrådet och de berörda parterna PLO, Israel, Libanon, Jordanien och Syrien, som också måste vara med i en sådan här process.

Nu har Sovjet börjat röra på sig. Utrikesminister Sjevardnadze har nu föreslagit att FN:s fem permanenta stater i säkerhetsrådet skall förbereda denna konferens. Han har som målsättning att den skall inledas inom nio månader. Det är en nåd att stilla bedja om, att det verkligen blir så.

Jag har här, och i många andra sammanhang, sagt att PLO måste vara med. PLO är palestiniernas företrädare. PLO är palestiniernas organisation. PLO är också den enda organisation som kan garantera en fredsuppgörelse. Det kan aldrig vara den ena partens, Israels, uppgift att utse motpartens representanter.

Man kan dra en parallell, även om det är ett avstånd mellan de båda förteelser som det gäller. Hur skulle vi reagera om SAF skulle utse LO:s förhandlingsrepresentanter i en avtalsuppgörelse? En gång trodde man faktiskt att man kunde gå den vägen. Det gick inte, och det kommer aldrig att gå. Det kommer inte heller att gå i detta avseende. PLO måste få vara med. Ingen fredsuppgörelse kan ske över PLO:s huvud.

Folkpartiets representant Ingemar Eliasson vädjade till regeringen att hålla kanalerna till Israel öppna. Ja, det behövs. Det socialdemokratiska partiet och regeringen har alltid försökt göra det. Jag har själv flera gånger rest i området och alltid varit noga med att träffa representanter för labourpartiet. Nu är utrikesministern och vice premiärministern bjudna att

komma till Sverige. Det går att träffa dem också i andra sammanhang, bl.a. inom Socialistinternationalen.

Syftet med kontakterna måste, som jag har sagt, vara att Israel kommer till förhandlingsbordet och att Israel erkänner PLO. Men om man begär av oss att vi skall tåga inför den brutalitet som Israel möter folkresningen, Intifadan, med eller den expansionspolitik Israel bedriver, måste naturligtvis svaret bli nej. Vi måste ha rätt att reagera. Den som vill ta del av vad det är fråga om kan ju läsa State Departments redovisning för hur det förhåller sig med de mänskliga rättigheterna i området. Om man vill studera styrkeförhållandena mellan Israel och palestinierna kan man lyssna på Abba Eban, f.d. utrikesminister i Israel.

I dag är det David som slungar sina stenar mot Goliat. Varje dag dödas en palestinier. Det är icke längre fråga om öga mot öga, utan det är 30 ögon mot ett. Under 1988 dödades 11 israeler och 366 palestinier.

När Karl-Erik Svartberg och jag nyligen talade med PLO:s ordförande, Yassir Arafat, vädjade denne till Sverige och Norden att fortsätta sitt arbete med Mellanösternfrågan. Han menade att Sverige, som neutral stat, har en särskild uppgift i detta sammanhang. Jag kan, inom parentes, säga att jag undrar hur det hade varit i detta sammanhang om Sverige tillhört EG, om vi hade haft samma möjligheter att agera då. Det tror jag inte.

Yassir Arafat vädjade till oss att vi skulle fortsätta arbetet med kontakter i USA och Israel för att få i gång förhandlingarna. Han sade också: Jag är rädd för nya stridshandlingar i södra Libanon. Han menade att PLO:s säkerhetstjänst hade klara indikationer på att nya stridshandlingar skulle ske där. Vi sade att vi aldrig kan tro att man från Israels sida för en så vansinnig politik, men man vet ju aldrig. Jag hoppas i alla fall att det inte kommer att hända. Det är illa nog som det är i södra Libanon.

Fru talman! I fråga om detta har vi behov av stöd från alla partier. Vi har behov av stöd från den judiska församlingen, självfallet först och främst den i USA, där den är stor och kraftig, men också den i Sverige. Vi vet ju att det har getts signaler om att det håller på att växa fram en annan inställning. Det har också getts signaler från Israel om att så är fallet. Det halsstarriga nekandet till kontakter med PLO håller faktiskt på att brytas upp. Men det är säkert en bit på vägen kvar. Det är naturligtvis bråttom även om vi ser detta i ett längre perspektiv. Det tog, fru talman, en lång tid för Arafat och hans närmaste medarbetare att foga ihop den palestinska nationalförsamlingen till det beslut som fattades. Man kan utgå från att detta samförstånd har en tidsbegränsning. Palestinierna måste faktiskt få ut någonting av vad de själva har gett och erbjudit. Och ännu så länge, under hela denna långa period av ockupation, har de ju inte fått ut någonting. Situationen har egentligen bara förvärrats.

Jag vill, fru talman, understryka det jag har sagt om behovet av kontakter med Israel och av att Israel är berett att erkänna PLO och gå till förhandlingsbordet.

Jag vill sluta mitt anförande med att citera en del av vad Karl-Erik Svartberg och jag skrev i en krönika i tidningen Broderskap efter det att vi hade varit i Tunis och mött ordföranden Arafat och hans närmaste medarbetare.

"Hur kan någon tro att Sten Anderssons och vår generation skulle vilja judarna något ont? Vi har upplevt Förintelsen från svensk horisont. Vi känner judarnas lidande under andra Världskriget, vi känner gaskamrarna.

Men nu är det palestinierna som lider, nu är det de som måste få ett nationalhem, en fast bostad, ett medborgarskap i det Heliga landet. Palestinierna är, som judarna var och är, spridda i diasporan."

Jag hoppas, herr talman, att vi skall få framgång i det som började så förhoppningsfullt genom utrikesminister Sten Anderssons ingripande i den svåra process det här är fråga om.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Karl-Erik Svartberg (s).

Anf. 27 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet de gröna instämmer i det som Evert Svensson sade och tycker att den utrikespolitik som Sverige för när det gäller Palestina är väl värd att fortsätta på samma sätt som hittills.

Eftersom man i Sverige har haft dessa åsikter under många år kan man beklaga att vi i Sverige ibland har skickat tillbaka flyktingar, både palestinier och libaneser, till den förföljelse som har rått i vissa länder. Det innebär ett tyst ställningstagande att man låter flyktingar stanna i landet och att man kritiserar den politik som förs. Det är viktigt att man använder det diplomatiska språket där det är berättigat. Det gäller i mycket hög grad palestinierna och människor från det sargade Beirut. Men också i fråga om andra länder borde vi hålla fast vid detta utan att snegla på handelsförbindelserna. Jag kan som exempel på sådana länder nämna Chile, Turkiet, Iran och vissa afrikanska och sydamerikanska länder. Det är viktigt att flyktingarna får en fristad i vårt land. Vi skall föra en generös flyktingpolitik. Låt oss, som sagt, göra det utan att snegla på handelsförbindelserna.

Anf. 28 INGER KOCH (m):

Herr talman! I likhet med flera av talarna i dagens debatt vill jag inledningsvis konstatera att händelseutvecklingen i stort nu innehåller inslag som ger anledning till en viss optimism inför framtiden. Avspänningen mellan stormakterna, ett möjligt slut på flera av de regionala konflikterna och en vilja till samtal och öppenhet kan bana väg för nya konstruktiva lösningar. Det är av vikt att Sverige utnyttjar sitt inflytande för att verka för fortsatt avspänning, fred och återuppbyggande.

Jag vill i mitt anförande behandla tre olika problem på den internationella arenan. Det första gäller Afghanistan. Där har nu Sovjetunionen infriat sina löften och dragit tillbaka sina trupper ur landet. Emellertid uppges från Tass att den sovjetiska utrikesministern lovat den Sovjetstödda kommunistiska regimen i Afghanistan under ledning av Najibullah fortsatt stöd av alla slag. Sjevardnadze gjorde detta uttalande under ett möte med Najibullah. Uttalandet kan tolkas så att regimen i Kabul kan lita på fortsatt militärt stöd även efter det att de sovjetiska trupperna har dragit sig tillbaka från landet.

Samtal har också förts mellan de afghanska gerillaledarna och en Sovjetdelegation. Även om dessa samtal hittills inte lett till några konkreta resultat eller överenskommelser, kan de ändå vara ytterligare ett steg mot en fredlig lösning.

Det är nu viktigt att Sverige i FN och i övriga internationella fora hävdar det afghanska folkets rätt till självbestämmande och uttalar sitt fulla stöd för en demokratisk utveckling i landet utan inblandning av Sovjetunionen. Sverige bör i FN driva frågan om det afghanska folkets rätt att i fria val själv få avgöra sitt eget lands framtid och tillsätta en regering som har befolkningens fulla förtroende och stöd.

Situationen för de miljontals flyktingarna är fortfarande oviss. I och med att Afghanistan nu är befriat från Sovjettrupper har en del av de flyktinggrupper inom landet som flytt från landsbygden in till de större städerna börjat återvända till sina hembyar. Detta gäller framför allt i Panjshirdalen.

Det är min förhoppning att även de stora flyktinggrupperna i Pakistan och Iran så småningom skall kunna återvända till sitt land och påbörja den mödosamma uppbyggnaden.

Sovjet har lämnat efter sig ett sönderslaget och förött land. Hus, byar och städer ligger i ruiner. Jordbruket är till stora delar förstört, träd nedhuggna, boskap dödad, vägar och broar söndertrasade och bevattningskanaler sprängda. Hälssituationen har försämrats kraftigt, och barnadödligheten är skrämmande hög.

Afghanistans jord är dessutom översållad av svårupptäckta minor. Risken finns att människor i decennier kommer att dödas av briserande minor. Dessa utgör nu ett av de största hindren för att flyktingarna skall kunna återvända till sin hembygd. Här bör Sverige fortsätta att genom påtryckningar i FN medverka till att en minröjning snarast kan genomföras så effektivt som möjligt.

Det andra problemet gäller situationen för den kurdiska befolkningen. Det kurdiska folkets kamp för frihet och mänskliga rättigheter har pågått i flera hundra år. Kurderna har varit och är än i dag ett jagat folk. Alltsedan första världskrigets slut och det ottomanska imperiets fall har de utsatts för ohyggliga tragedier. Hundratusentals kurder har tvångsförflyttats från sina hem, utsatts för folkmord och massarresteringar.

I de bergiga gränstrakterna mellan Turkiet, Iran och Irak, som traditionellt betecknas som Kurdistan, lever i dag mellan 14 och 20 miljoner kurder. Då Turkiet ej erkänner existensen av en kurdisk minoritet utan i stället talar om bergsturkar, är antalet bofasta kurder i detta område svårt att beräkna. Dessutom finns det något hundratusental kurder i det sovjetiska Kaukasien och i nordöstra Syrien.

I kriget mellan Iran och Irak utsattes den kurdiska befolkningen för oerhörda lidanden. Iraks giftgasanfall mot en oskyddad civilbefolkning har väckt omvärldens avsky, och vi har alla upprörts av uppgifterna om Iraks fortsatta militäraaktioner mot den egna kurdiska befolkningen. Sverige bör i FN verka för att dessa brott mot folkrätten uppmärksammas och fördöms.

De omkring 40 000 kurdiska flyktingar som på grund av den irakiska arméns bombningar flytt till Turkiet lever i dag under mycket svåra förhållanden i flyktinglägren. Enligt rapporter från Rädde barnen dör flera

barn per dygn på grund av kyla, undernäring och sjukdomar. Sverige bör nu på alla sätt hjälpa till att förbättra situationen för de tiotusentals kurdiska flyktingar som lever i flyktinglägren i Iran och Turkiet. Detta kan ske t.ex. genom att Sverige i FN tar upp de kurdiska flyktingarnas svåra situation. FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna måste gälla även det kurdiska folket. Kurdernas rätt att fritt leva och verka i sina hemländer och i exil måste respekteras.

När Sverige nu fr.o.m. januari i år tagit plats i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, är kurdernas situation en av de frågor som Sverige bör driva.

Det tredje problemet gäller förhållandena i västra Sahara. Där pågår samtal mellan Marocko och den västahariska befrielseörelsen Polisario. Båda parter har nu tydligen insett att konflikten inte kommer att kunna vinnas militärt utan att en lösning måste bygga på en vilja till fred och förståelse från alla parter.

De problem som måste lösas är många, men i grunden bygger fredsplanen för västra Sahara på en FN-resolution, som innebär att en folkomröstning skall hållas om den forna kolonins framtid.

Sverige bör i internationella fora verka för en lösning av den konflikt som så hårt drabbar befolkningen i västra Sahara.

Anf. 29 HÅKAN HOLMBERG (fp):

Herr talman! Av Ragnhild Pohankas inledningsanförande kan man få intrycket att hon menade att den svenska flyktingpolitiken på något sätt bidragit till den globala miljöförstörelsen. I hennes senaste inlägg lät det litet annorlunda. Med tanke på att flyktingfrågan tidigare varit kontroversiell inom miljöpartiet hoppas jag att jag kan utgå från att det var en felsägning i det första inlägget.

Herr talman! På fredag den 24 februari firas Estlands nationaldag. Det nya i år är att den för första gången sedan kriget kan firas också i Estland. 1980-talets viktigaste förändring i den internationella politiken är inte högervågen kring Reagan och Thatcher utan frigörelsen i Östeuropa, som ger hopp om demokrati och ett liv i mänsklig värdighet åt människor som i decennier har tvingats underordna sig viljan hos en liten politisk minoritet. Här är det inte fråga om vänstervåg eller högervåg, utan om demokrati och mänskliga rättigheter, eller för att uttrycka det som den sovjetiske författaren Vladimir Bukovski när han fick frågan om hans samhällskritik kom från högerläger eller vänsterläger: "Jag kommer från arbetsläger". Så var det inte mer med den frågan.

Solidaritet i Polen är givetvis en frihetsrörelse, inte bara i facklig bemärkelse. Man kan också säga att den nog är 80-talets viktigaste fredsrörelse, därför att den aktivt bidragit till att steg för steg förändra de politiska villkor som är den yttersta orsaken till det hopplösa läge som hela Europa har befunnit sig i under mer än 40 års tid. Detsamma kan man kanske i framtiden säga om folkfronterna i Estland, Litauen och Lettland. De har genom konstruktivt politiskt arbete visat att det går att förändra en fastlåst politisk situation utan att ta till våld. Det arbetet vore, som så många andra insatser, värt ett fredspris.

Verkligheten i dagens Östeuropa är att detta stagnationens och ofrihetens system inte kan bestå. Men den grundläggande värderingen är minst lika viktig. Det system är alltid ovärdigt och omänskligt som hindrar människor från att fritt komma till tals och fritt kunna välja hur de vill leva. Så är det på många andra områden. Verkligheten tränger sig på. Bakom våra ställnings-taganden finns också, och måste alltid finnas, en grundläggande värdering.

Det låsta läget i Mellersta Östern kan inte bestå. Den grundläggande värderingen är att både Israel och Palestina har rätt till fred och nationell självständighet.

Militärregimen i Paraguay kunde inte bestå. Den nya regimen får inte tillåtas bestå om den åsidosätter kraven på rättvisa val. Bakom ligger värderingen att också människor i fattiga länder har rätt till samma krav på rättvisa och personlig frihet som vi själva.

Apartheid i Sydafrika kan inte bestå. Verkligheten har dömt ut det systemet för länge sedan. Men den grundläggande värderingen bakom är att det alltid är lika oacceptabelt att skilja på svarta och vita, jude och grek, katolik och protestant, muslim och kristen eller att klistra etiketter på människor med utgångspunkt i deras tro, härkomst, språk eller något annat.

Apartheid har få vänner utanför Sydafrika, och Sydafrika ligger långt borta. I flera västeuropeiska och nordiska länder har framgångsrika partier under senare år kunnat uppträda med öppet eller nödtorftigt maskerade rasistiska budskap. Även i Sverige går det som bekant att vinna röster med samma medel. De värderingar som vi talar om i utrikespolitiken har inte trovärdighet om de inte gäller hemma.

I Frankrike har attacker riktats mot invandrarna. Det är i och för sig sant, men det är inte hela sanningen. Jean-Marie Le Pens parti har mycket medvetet valt att förena dagens hets mot invandrare med gårdagens hets mot judar. Sambandet här har också insetts av den motståndsrörelse som med slagordet "Rör inte min kompis" har försökt bekämpa den franska rasismen under 1980-talet.

Även i Sverige har denna typ av antisemitisk propaganda börjat förekomma under senare år. Här har det nu blivit nödvändigt att högt och tydligt tala om vad saken gäller. Det mest kända exemplet är närradiostationen Radio Islam i Stockholm, vars verksamhet bidragit till att ge Sverige rykte som något av ett centrum för propagandaverksamhet av detta slag. Denna närradiosändare drog först till sig uppmärksamheten under 1987 och 1988. Under sken av att man ville debattera Mellanösternkonflikten presenterades där en provkarta på praktiskt taget alla inslag i den klassiska antisemitismens arsenal. Judar var, hette det, särskilt våldsbenägna jämfört med andra folk. Den judiska religionen var våldsfixerad och brutal. Det fanns en judisk konspiration som styrde massmedia och politiker i de flesta västländer, inräknat Sverige. Judarna, hette det vidare, låg bakom våldsfilmerna, pornografi och allsköns onda anslag för att bryta ned den svenska ungdomen. Man känner igen tongångarna.

I programmen framträdde också en del kända svenska opinionsbildare. Några av dem har senare insett karaktären av Radio Islams verksamhet och tagit avstånd. Andra har hittills avstått från att göra det. Ändå fann justitiekanslern så sent som i våras att programmen innebar ett klart exempel

på hets mot folkgrupp. Att JK inte väckte åtal berodde enligt hans egen motivering på att programmen till stor del uppehöll sig vid olika utläggningar kring judisk religion, som inte var möjliga att på ett meningsfullt sätt påtala inför rätta.

Om detta blir sista ordet från JK återstår att se. Men de personer som står bakom Radio Islam har uppenbarligen uppfattat JK:s beslut som ett frikännande och som en klarsignal för en ännu mer uppseendeväckande hetspropaganda. Under hösten och vintern har programmen påtagligt ändrat karaktär. Allt mindre, om ens något, sägs om konflikten i Mellanöstern. Det etablerade debattkneppet, att påstå att man bara angriper sionismen och inte judarna som sådana, har praktiskt taget övergivits.

Till de tidigare inslagen i sändningarna har nu ett antal nya kommit. Sedan någon tid tillbaka ägnar man sig åt att citera ur Sions vises protokoll, den ökända förfalskning som vid seklets början fabricerades av ryske tsarens hemliga polis som om den vore ett autentiskt dokument och ett handlingsprogram – just det ordet användes av Radio Islam – för världens judar. Förintelsen av 6 miljoner judar under andra världskriget förnekas nu uttryckligen i dessa sändningar, efter mönster från t.ex. samtida fransk antisemitisk propaganda av det slag som också Le Pen ägnar sig åt. Radio Islam talar upprepade gånger om Holocaustmyten – så lyder termen, myten om förintelsen – om en gigantisk sionistisk eller judisk, termerna växlar, propagandabluff. Under de senaste månaderna har man dessutom hävdats att judarna bar ansvaret för andra världskriget och att tyskarna, enligt Radio Islam, i likhet med boerna i Sydafrika var tvungna att försvara sig mot Storbritannien och andra judiskt kontrollerade makter. Det omdömet verkar man utsträcka till att gälla också Sverige. Statsrådet Anita Gradin har i Radio Islam kallats för en sionistisk agent i den svenska regeringen, och man har brukat andra tillmälen i samma stil.

Det bär emot att ta kammarens tid i anspråk med den erbarmliga smörja som denna radiosändare presterar. Men det är alltid viktigt att redovisa källor. Lyssnade man på Radio Islam t.ex. den 14 januari mellan kl. 6 och 7 på kvällen kunde man höra bl.a. detta:

”Radio Islam har tidigare visat att Holocaustmyten inte är någon isolerad företeelse utan snarare ett utslag av judisk ritual med djup förankring i Tora och Talmud. Till ritualen” – märk uttrycket – ”hör att vända upp och ned på verkligheten och göra förövaren till offer och offret till förbrytare.” Detta säger alltså Radio Islams programläsare. Så går han vidare till vad han kallar ”sionisternas skäl att lansera den gigantiska lögnen om sex miljoner ihjälgasade judar. Skälen redovisas här i punkter. För det första ville sionisterna krossa sin fiende, dvs. det tyska folket, inte bara fysiskt utan också andligt och moraliskt. För det andra såg sionisterna en möjlighet att genom moralisk utpressning tillskansa sig ekonomiska resurser över västvärldens folk. För det tredje var Holocaustmyten en förutsättning för bildandet av staten Israel. Och slutligen, för det fjärde, hade sionisterna behov av att skylla över dom fasansfulla illdåden mot den tyska och även japanska civilbefolkningen under kriget.”

Programmet i övrigt just denna afton bestod av påståenden om att judiska kapitalister förorsakat 30-talets internationella depression och av utförliga

försök att förneka att det skulle vara möjligt att mörda människor i gaskammare. Programmet den 7 januari ägnades åt Sions vices protokoll, som enligt Radio Islam bygger på tidigare judiska källor som Talmud och Tora – alltså judendomens religiösa skrifter – och ständigt revideras. Och här återkommer termer som "program för det judiska världsherraväldet" och liknande. Likadant är det vid varje sändningstillfälle. Det avsnitt som jag har citerat är varken värst eller mest utförligt. Däremot sammanfattar det ganska väl olika inslag i den propaganda som Radio Islam ägnar sig åt. Det belyser den världsbild som där sprids dag efter dag.

Det kan tyckas ovanligt att ägna en så stor del av ett riksdagsanförande åt denna fråga. Men det verkligt märkliga är att så få hittills tycks ha reagerat. En bok av Radio Islams ansvarige programutgivare sprids sedan i somras i bokhandeln som om den hade varit ett inlägg i Mellanösterndebatten, vilket som helst i stort sett och likvärdigt med många andra. Samme person fick häromdagen uttala sig i en stor morgontidning som om han vore representativ för muslimerna i Sverige, vilket naturligtvis är fullständigt orimligt. Det är ungefär jämförbart med att betrakta nynazister av olika slag i Sverige eller andra länder som representativa för kristna i största allmänhet.

De rättsliga aspekterna på Radio Islams verksamhet får andra bedöma. Här räcker det att konstatera att Radio Islams sändningar innebär hets mot judar av ett slag och i en omfattning som tidigare knappast har förekommit i Sverige och att detta innebär risk för en urholkning av värderingar som de flesta av oss ändå har tagit för självklara under efterkrigstiden. Många, judar lika väl som icke judar, känner sig djupt kränkta och i förlängningen hotade av den propaganda som här bedrivs helt öppet. Som förtroendevalda representanter för svenska folket har, menar jag, vi i riksdagen en skyldighet att ge klara besked om vår inställning till rasistisk propaganda. För folkpartiets del kan inget tvivel råda om vår inställning. Jag utgår från att det är en inställning som har en bred förankring i riksdagen.

Anf. 30 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag skall be att få återkomma till det som någon tidigare i debatten sade var det mest positiva som hade inträffat under senare tid, nämligen fred och nedrustning.

År 1988 har betecknats som en vändpunkt i efterkrigshistorien. 1988 har fått heta fredsutbrottets år, och 1988 har kallats hoppets år.

Vi skall minnas 1988 som det år då kärnvapen började att skrotas, då ett tålmodigt medlingsarbete i flera väpnade konflikter bar frukt, och då FN:s auktoritet återupprättades.

Förbättringen i det internationella klimatet är mycket påtaglig, och den har kommit snabbt.

Det är bara litet mer än ett år sedan Sovjetunionen och USA kom överens om att avskaffa alla landbaserade medeldistanskärnvapen, det s.k. INF-avtalet. En hel kategori fullt funktionsdugliga kärnvapen skulle kasseras. Redan i somras påbörjades den historiska skrotningen. Vi minns den från tidningar och TV, och vi minns uppgifterna att hundratusentals kylskåp och barnvagnar nu skulle tillverkas i stället för kärnvapenrobotar.

Jag tror inte att vi skall överdriva de rent militära konsekvenserna av

överenskommelsen, eftersom den bara rör några få procent av supermakternas tiotusentals kärnvapen, men det råder inget tvivel om att den har fått avgörande *politisk* betydelse.

Vi skall å andra sidan inte glömma att supermakterna i princip också kommit överens om att halvera antalet strategiska kärnvapen, en avsevärt mycket större nedskärning, och förhandlar vidare om ett sådant nedrustningsavtal.

Om bara ett par veckor börjar förhandlingar mellan öst och väst om konventionella vapen i Europa parallellt med att samtliga ESK-stater tar itu med att vidareutveckla Stockholmsdokumentets förtroende- och säkerhets-skapande åtgärds paket.

På kort tid har den världspolitiska konfliktkartan helt förvandlats.

Flera utdragna regionala konflikter håller på att lösas. Till stor del är detta ett resultat av FN:s medlingsinsatser.

Sovjet har marscherat ut ur Afghanistan. Eldupphör råder i det blodiga och långvariga kriget mellan Iran och Irak, och den sydafrikanska ockupationen av Namibia närmar sig sitt slut. I Kampuchea skymtar en fredlig lösning på konflikten och ett tillbakadragande av Vietnams trupper. Det finns hopp om en förhandlingslösning av konflikten i Västsahara.

Till och med i den arabisk-israeliska konflikten kan vi skönja vissa framsteg. PLO:s erkännande av Israels rätt till fred och säkerhet öppnar nya möjligheter. USA har tagit det historiska steget att inleda en direkt dialog med PLO. Vi kan äntligen ana *möjligheten* av att de israeliska och palestinska folken får leva i fred sida vid sida.

Symboliskt beseglades FN:s återvunna handlingskraft när organisationens fredsbevarande styrkor alldeles välförtjänt fick Nobels fredspris 1988. Detta blev samtidigt en välkommen påminnelse om FN:s stadgeenliga huvudroll för internationell fred och säkerhet.

Herr talman! Den 7 december höll Sovjetunionens ledare Gorbatsjov ett med spänning emotsett och mycket uppmärksammat tal i Förenta nationerna. Talet spände över praktiskt taget hela det världspolitiska panoramat, men det som rönt den största uppmärksamheten är nedrustningsavsnittet, och det med all rätt.

Gorbatsjov förklarade att Sovjetunionen ensidigt beslutat skära ned sin krigsmakt med en halv miljon man under de närmaste två åren.

Före 1991, lovade Gorbatsjov, skulle Sovjet dra bort och upplösa sex pansardivisioner från Östtyskland, Tjeckoslovakien och Ungern. Landstigningsenheter och andra förband skulle också dras bort. De sovjetiska styrkorna i dessa länder skulle minskas med 50 000 man och 5 000 stridsvagnar. Alla kvarvarande sovjetiska styrkor skulle omorganiseras till klart defensiva enheter.

Senare har Östeuropas stater också tillkännagivit ensidiga nedskärningar, och Sovjetunionen har klargjort att dess tillbakadragande skulle inbegripa förbandens taktiska kärnvapen. Detta initiativ är historiskt och borde bana väg inte bara för konventionell nedrustning i Europa, utan också för fortsatt kärnvapenedrustning.

Det visar framför allt en sak: att det finns ett stort utrymme för ensidiga nedrustningsåtgärder.

Mindre uppmärksammat är att Gorbatsjov i sitt FN-tal också förklarade att Sovjet som ett led i övergången från en rustningsekonomi till en nedrustningsekonomi är redo att dra upp och offentliggöra en omställningsplan. Intressant nog skulle Sovjet under 1989 på försök göra upp omställningsplaner för två eller tre försvarsindustrier. Gorbatsjov förklarade sig villig att redovisa sovjetiska erfarenheter av civil sysselsättning för specialister från försvarsindustrin och hur dess utrustning och byggnader används för civil tillverkning. Jag tycker att det initiativet är välkommet.

Jag vill i det här sammanhanget påminna om att jag i fjolårets utrikespolitiska debatt redovisade de förslag till åtgärder för att stimulera civil produktion på orter med militär tillverkning som en arbetsgrupp för nedrustning och utveckling inom regeringskansliet under min ledning just då hade överlämnat till utrikesministern. Bl.a. föreslog vi att en kunskapsbank för omställningsfrågor skulle inrättas och att minst 2 % av värdet av vapenexporten skulle satsas på omställning lokalt.

Det finns, som utrikesministern också framhåller i årets budgetproposition, goda skäl för att skapa ytterligare incitament för satsningar på civil produktion vid arbetsplatser som är starkt försvarsberoende, framför allt vid de arbetsplatser som är mest beroende av export av krigsmateriel. Det ligger i hela samhällets intresse att arbetsplatserna inom försvarsindustrin är så diversifierade att sysselsättningen inte ensidigt är beroende av militära beställningar.

Omställning från militär till civil produktion skulle underlättas genom ökade kunskaper om de problem och de möjligheter som en sådan övergång innebär. Årets riksdagsmotioner visar att tankegångarna bakom förslaget att inrätta en kunskapsbank för omställningsfrågor glädjande nog har ett brett stöd i riksdagen.

Herr talman! Det finns, som sagt, gott om utrymme för ensidiga nedrustningsinitiativ. Men det finns också en nisch för bilaterala förhandlingar. Det multilaterala nedrustningsarbetet är dock helt outhärligt för 1990-talets ödesfrågor.

Flertalet nedrustningsfrågor kan bara lösas multilateralt.

Hur skulle supermakterna ensamma kunna trygga allas säkerhet till havs?

Hur skulle två stater – oavsett hur mäktiga de är – kunna befria världen från kemiska vapen när i princip alla länder med modern kemisk industri skulle kunna tillverka sådana vapen?

Hur skulle två supermakter kunna åstadkomma ett totalt kärnvapenprovstopp när sex länder redan har sprängt kärnladdningar och ytterligare några har tekniska förutsättningar att göra det?

Sverige har länge påtalat att kapprustningen till havs förbisetts i nedrustningsförhandlingarna, och i FN har vi ställt en serie krav, som jag i tidigare debatter har redogjort för.

De framsteg som nyligen har gjorts inom nedrustningsområdet har heller inte påverkat örlogsstyrkorna. Strävan att skära ned militära styrkor till lands borde åtföljas av parallella ansträngningar att stoppa kapprustningen till havs. Det finns annars en risk för kompensationsåtgärder, så att ett bortförhandlat vapensystem ersätts med andra utplacerade i ett annat sammanhang, och därmed är syftet helt förfelat.

Det dryga arbetet med att åstadkomma ett totalförbud mot kemiska stridsmedel fick en ny impuls förra månaden genom den särskilda konferensen i Paris. Konferensen tog kraftfullt avstånd från kemiska vapen. Inte mindre än 149 stater deltog, hälften av dessa på utrikesministernivå.

Konferensen sammankallades på förslag av president Reagan i FN:s generalförsamling i september. President Mitterrand inbjöd därefter konferensen till Paris.

Konferensen hade två huvudsyften. Det ena var att förstärka 1925 års Genèveprotokoll och det andra var att påskynda förhandlingen i nedrustningskonferensen i Genève om ett heltäckande förbud mot och förstöring av alla kemiska vapen. Genèveprotokollet från 1925 – som Frankrike är depositarie för – förbjuder egentligen bara *användningen* av kemiska vapen, och här försvagas det hela allvarligt av att vissa länder som anslutit sig har gjort förbehåll för rätten att använda kemiska vapen som vedergällning.

Den enhälliga slutdeklarationen från Paris fördömer reservationslöst användning av kemiska vapen och uppmanar nedrustningskonferensen i Genève att snarast slutföra förhandlingen om ett heltäckande förbud mot och förstöring av dessa vapen.

Det tålmodiga arbetet där tar nu åter vid. Och nu borde det finnas bättre utsikter än på länge att inom överskådlig tid få till stånd en fullständig konvention om totalförbud mot kemiska vapen och förstörelse av såväl de kemiska vapnen som produktionsanläggningarna.

Den svenska regeringen hälsar med tillfredsställelse att president Bush har angett ett totalförbud mot kemiska vapen som ett av sina högst prioriterade mål.

Herr talman! I centrum för det multilaterala nedrustningsarbetet står alltså kärnvapnen.

I FN:s generalförsamling i höstas föreslog Sverige att Förenta nationerna skulle genomföra en ny expertstudie om kärnvapen. Den skall bl.a. granska de medicinska och miljömässiga effekterna av kärnvapenproven. Studien inleds om knappt ett par veckor och skall vara färdig i tid till granskningskonferensen för icke-spridningsavtalet nästa år.

För Sverige är sedan lång tid ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov en kardinalfråga.

Det är nu mer än ett kvartssekel sedan supermakterna i det partiella provstoppsavtalet lovade att arbeta för ett slut på alla kärnvapenprov. Men fortfarande har inga förhandlingar om ett fullständigt kärnvapenprovstopp påbörjats. I stället provspränger supermakterna gemensamt för att experimentera med övervakning av kärnvapenprov.

Men målet är faktiskt inte att kärnvapenmakterna skall kunna övervaka varandras kärnvapenprov. Målet är att det internationella samfundet skall kunna övervaka att *inga* kärnvapenprov genomförs.

I sitt tal i Wien för en månad sedan förklarade Sovjets utrikesminister Sjevardnadze att modernisering av kärnvapenrobotar inte utgör något framsteg utan ett steg tillbaka och poängterade att Sovjetunionen inte bedrev sådan modernisering. Det skall vi verkligen ta fasta på.

I årtionden har den svenska regeringen hävdat att modernisering av kärnvapen är politisk kräftgång. Men kärnvapenproven genomförs ju just

därför att man vill modernisera och effektivisera kärnvapnen. Kärnvapen skall inte moderniseras. De skall avskaffas – för alltid.

Därför är det oacceptabelt att supermakterna fortsätter med sina kärnvapenprov just för att modernisera och utveckla effektivare kärnvapen.

Det är faktiskt hög tid att de uppfyller sitt 25 år gamla löfte.

Det är dags för dem att precisera tidpunkten för ett definitivt slut på alla kärnvapenprov.

Anf. 31 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Knappt en vecka har gått sedan ryssarna efter mer än nio års meningslös terror och förstörelse tvingades lämna Afghanistan. Motståndsrörelsen har kämpat för nationellt oberoende och för frihet år efter år. De flesta – ja, kanske alla – har mist en eller flera nära och kära. Man kan tala om att ryssarna har utsatt afghanerna för ett folkmord – och ett mycket grymt sådant. Detta har lett till att ca 1,3 miljoner människor dödats på grund av kriget. Det är 9 % av den ursprungliga befolkningen – alltså mer än vad Sovjetunionen förlorade under andra världskriget. Det innebär att var femte man i mogen ålder har dött i kriget i Afghanistan.

Hur många som skadats vet vi inte helt klart ännu, men det är hundratusentals. Däremot vet vi med säkerhet att mängder av vuxna och barn utsatts för ett enormt lidande och kommer att fortsätta att drabbas av stor nöd och lidande. Bl.a. fortsätter lidandet med alla som lemlästats svårt i kriget. Ryssarna har under alla åren bombat sönder och samman by efter by. Härigenom har inte bara hus, vattensystem och åkrar förstörts. Djur har skadats, och människor har lemlästats illa.

Mina starkaste minnen har jag från besök i afghanska flyktingläger i Pakistan, där det ena barnet efter det andra stapplade och hoppade fram på protesförsedda ben och fötter. Och åtskilliga var flyktingarna med bortsprängda armar och händer, de blinda och synskadade av splitter från de ryska bombplanen.

Trots allt detta elände och lidande firar nu det afghanska folket ryssarnas uttåg. Det är inte så att återvandringen tillbaka till Afghanistan är möjlig för så många. Först måste de hatade quislingarna bort, säger gerillan, och menar därmed Najibullah och hans armé. Det är ovisst hur lång tid detta kommer att ta, men det rör sig säkert om månader. Sedan måste landet få en ledning utan inre splittring, och här återstår mycket arbete och förhandlingar mellan olika intressegrupper. Det är klart att vi från Sverige med stort intresse följer hur detta arbete framskrider.

Det är stora mängder flyktingar som väntar på att kunna återvända. Mer än halva befolkningen har drivits på flykt genom kriget – mer än fem miljoner utanför landets gränser och ett par miljoner innanför landets gränser. 15 % av den afghanska flyktingbefolkningen har aldrig sett sitt hemland – de har ju fötts i flyktingläger.

Vad har de då att komma tillbaka till? Eftersom 80–90 % av befolkningen livnärde sig på jordbruk och boskapsskötsel före kriget och skall försöka fortsätta att livnära sig på detta, kommer de att få enorma svårigheter. I dag finns bara 23 % av befolkningen kvar på landsbygden. Dessutom har jordbruksproduktionen gått ner med mer än hälften under kriget. Bl.a. har djur dödats, som åsnor, kor och getter.

Till detta kommer förstörda åkrar och fält som minerats av ryssarna. Man befarar att minorna, som uppskattas till miljontals, kan komma att skörda lika många liv efter ryssarnas uttåg som själva kriget har gjort. Därför måste Sverige driva kravet att Sovjet måste avtvingas minkartor för att underlätta minröjandet. Därför måste Sverige driva kravet att Sovjet skall betala ett krigsskadestånd och hållas ansvarigt för all förstörelse. Jag är mycket förvånad över att vi i centern hitintills är det enda parti som kräver krigsskadestånd. Det borde vara en självklarhet att den som har ställt till det så här för ett land har huvudansvaret för att det rättas till.

Men hela världen måste visa solidaritet med det afghanska folket och hjälpa till med den nödvändiga återuppbyggnaden av landet. Det är också viktigt att det sker på det afghanska folkets villkor och under dess ledning.

Det kommer att behövas mängder av utbildat folk på alla nivåer för att bygga upp landet, bl.a. läkare och lärare. Ett särskilt problem i sammanhanget är alla de barn som nu lever i landsflykt. De har gått miste om utbildning i grundläggande kunskaper och om den praktiska utbildningen och skolningen i jordbrukets och boskapsskötselns sysslor, som är så nödvändiga för deras sätt att livnära sig i framtiden. Här fordras ett enormt stöd i utbildningsinsatser på dessa områden för att de över huvud taget skall ha en chans att klara sig.

Befrielsen i Afghanistan är ändå en förebild för folk i hela världen. En militär supermakt har ingen rätt att underkuva andra länder och får aldrig tillåtas göra det. Det afghanska folket har visat att det lönar sig att försvara sitt nationella oberoende.

Folkrätten är en betydelsefull sida av de mänskliga fri- och rättigheterna. Sverige måste konsekvent hävda folkrättens stadganden vad gäller rätten till nationellt självbestämmande. På denna rättsprincip bygger också vårt eget lands oberoende, och därför måste vi, liksom andra länder som är i en liknande situation som vi, känna ett särskilt ansvar för att hävda folkens rätt att själva bestämma över sitt land. Folkrättsarbetet bör stärkas inom utrikesdepartementet och tillföras ökade resurser. Vi har därför i en centermotion till årets riksdag begärt omprioriteringar inom anslaget för utrikesförvaltningen just för detta ändamål.

När Sverige under detta år blir medlem av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna är folkrätten ett av de områden som vi särskilt bör betona.

Centerpartiet anser att palestinierna, eritreanerna och människorna i Väst-Sahara måste ges rätt till självbestämmande, om de så önskar. Kurderna måste garanteras självbestämmande över sina kulturella, sociala och politiska frågor.

Andra frågor som vi bör driva i denna kommission är arbetet för dödsstraffets avskaffande och förhindrande av tortyr.

Frågorna om dödsstraffets avskaffande, förhindrande av tortyr och frågan om kurdernas framtid leder mina tankar in på situationen i Turkiet, där jag var för någon vecka sedan tillsammans med andra riksdagsledamöter för att dels studera situationen för de tusentals irakier som tvingats fly från bl.a. gasanfall i sitt hemland. Nu är de placerade bakom taggtrådsstängsel i tre flyktingläger i Turkiet, väl bevakade av kulspruteförsedda säkerhetspolis

och militär. Dels fick vi också information från olika organisationer för mänskliga rättigheter om hur situationen i landet var på detta område.

Vi informerades om att tortyr fortfarande används så gott som systematiskt när det gäller anhållna som är placerade i häkte. Då sker en grym tortyr av framför allt politiska fångar. Trots att Turkiet har undertecknat dels FN:s konvention mot tortyr, dels den europeiska konventionen under 1988 och dessutom har ratificerat dessa, redogjordes för hur tortyr med elektriska chocker, falaka, upphängningar och behandlingar med iskalla duschar fortfarande pågår, dvs. avancerad tortyr.

Från myndighetshåll medgav man att det fanns vissa problem med detta men att frågan om tortyr var en fråga som gällde brist på upplysning och brist på utbildning. Detta hade man nu tagit itu med, sades det.

Det som nu är viktigt är att Turkiet visar att man menar allvar med undertecknandet av tortyrkonventioner. Då måste Turkiet också straffa dem som har torterat. Här saknas åtgärder från Turkiets sida. Det tillhör undantagen om någon fälls för detta brott, och det fåtal vi hörde talas om hade t.o.m. befordrats efter fullgjort fängelsestraff. Så skapas inte tilltro till Turkiets undertecknande av konventioner.

För att Turkiet skall vinna respekt för att man menar allvar med demokratiseringsprocessen fordras också andra åtgärder, t.ex. att den häktade har rätt till advokat under häktningstiden och får tillgång till läkare. Dessa frågor måste kraftfullt fortsätta att påtalas från svensk sida gentemot Turkiet.

Vi måste också driva frågan om dödsstraffets avskaffande. I Turkiet sitter i dag över 230 personer i dödszell i väntan på besked om avrättning.

Varför just agera så hårt för ett förändrat ställningstagande i Turkiet? kan man fråga. Under förra året avrättades ju enligt Amnesty International 769 fångar i 39 länder och dömdes 185 till döden i 62 länder. Det verkliga antalet avrättade och dödsdömda är antagligen många gånger större. Vid utgången av 1986 hade 32 stater helt avskaffat dödsstraffet. 18 stater hade det kvar enbart för särskilda brott, såsom krigsförbrytelser.

Sverige måste aktivt driva kravet på dödsstraffets avskaffande i alla länder och ta initiativ för detta i FN. Men mot bakgrund av att Turkiet självt betraktar sig som ett demokratiserat land, och vill bli betraktat som ett sådant, känns det extra viktigt att ställa dessa höga – naturliga – krav på detta land. Här finns chans att nå resultat – betydligt större chans till en förändrad inställning till dödsstraffet än vad vi i dag tror vara möjligt att uppnå när det gäller länder som Iran och Irak, där det i dag sker avrättningar på löpande band av politiska fångar. Det har talats om att uppemot 20 000 personer avrättats i Iran det senaste halvåret. I Irak har den politiska ledningen använt tiden efter vapenstilleståndet med Iran till att mörda kurderna i norra Irak. Man nöjde sig inte denna gång enbart med att beskjuta dem med sedvanliga vapen, artilleri och flygbombningar. Vi har hört talas om detta tidigare i dag. Nej, Irak använde sig av gas i bombningarna mot sitt eget folk i de norra delarna, mot denna kurdiska minoritet. Man kan verkligen tala om förföljelse av den kurdiska folkgruppen. Vi i centern anser att Sverige i FN bör ta upp frågan om kurdernas framtid i sin helhet. De allra viktigaste frågorna för flyktingarna i lägren var: Vilken framtid väntar oss? Har vi någon framtid att hoppas på?

Här måste Sverige vara påtryckande och agera så långt vi kan för att FN:s flyktingkommisariat skall få vara kanal för internationellt hjälparbete. Det är nödvändigt för att donatorer skall ställa upp och hjälpa Turkiet. Det är nödvändigt att donationerna kommer till stånd, eftersom den humanitära hjälpen behövs. Tidigare i debatten har det också påtalats hur besvärliga förhållandena var i de olika lägren, särskilt i MUS-lägret längst upp i nordöstra Turkiet. Det var verkligen befogat att ställa krav på att detta läger stängdes.

Vi måste naturligtvis också vara beredda att ta emot kvotflyktingar. En beredskap för detta måste ordnas i vårt land.

I dessa flyktingläger liksom i andra flyktingläger, i oroshärdar, krig och konfliktsituationer är det barnen som lider mest. Olof Johansson har tidigare i dag anfört att hälften av jordens befolkning är barn under 15 år. Runt åttiotusen barn i u-länderna dör varje dag på grund av brist på mat, värme, kläder, tak över huvudet, sjukvård och utbildning. Sverige måste driva på för att göra konventionen om barns rättigheter till ett kraftfullt stöd för barnen. Dessutom kommer det att behövas resurser för att följa upp och bevaka att de länder som undertecknat barnkonventionen också följer denna. Barn måste ha rätt till juridisk, social, ekonomisk och kulturell trygghet, rätt till undervisning och rekreation.

Vid besöket i Turkiet kunde vi konstatera att inga av de ca 20 000 flyktingbarnen fick någon undervisning, och de hade inte fått det under de mer än fem månader som de hållits instängda i lägren. Inga tidskrifter eller böcker fanns att läsa ur.

Vi måste också uppmärksamma alla de barnarbetare som finns i världen. Enligt ILO finns det ca 52 miljoner barnarbetare i världen. Samtidigt medger man att det är en mycket försiktig uppskattning. Andra bedömare påstår att det finns uppemot 200 miljoner hårt exploaterade barnarbetare.

Barnarbetare blir skadade för livet, inte bara socialt, utan också fysiskt och psykiskt. Barn exponeras för lösningsmedel och gifter, får lättare cancer och hjärnskador än vuxna människor. Ensidiga rörelser sliter fortare ut en barnkropp. Barn som arbetar i dålig belysning blir fortare synskadade än vuxna. Barns öron är känsligare för buller än vuxnas. Barn vet inte att deras arbete på lång sikt utgör ett allvarligt hot mot deras framtid.

Vi har från centerns sida föreslagit att ett nordiskt institut skall inrättas för barns rättigheter, utveckling och miljö. Jag upprepar det kravet här.

Tidigare i denna debatt har brott mot mänskliga rättigheter påtalats liksom att yttrandefriheten förtrycks. Jag kan bara instämma i den kritik som riktas mot Iran för det uttalade dödshotet mot Rushdie, i kritiken mot Tjeckoslovakien för Havels fängelsestraff och i kritiken mot Peru för behandlingen av Hugo Blanco.

Anf. 32 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! I likhet med Per Gahrton och Ragnhild Pohanka skall jag tala om att miljöpartiet de gröna vill att Sverige skall föra en mer solidarisk utrikespolitik. Detta är också mitt första anförande i denna kammare.

Vi skall föra denna solidariska utrikespolitik inom ramarna för vad människor och natur klarar. Vi skall göra det i solidaritet med kommande

generationer, med hungrande, sjuka, fattiga, förtryckta och miljöskadade grupper i andra länder samt med missgynnade grupper i vårt land. Vi vill att Sverige skall medverka till att trygga förutsättningarna för allt liv nu och i all framtid. Det innebär att Sverige skall hushålla med sina egna naturresurser. Vi skall leva på naturens tillväxt, på räntan av jordkapitalet. Vi skall fördela jordens resurser rättvist inom Sverige och medverka till en rättvis fördelning över hela världen. Vi skall stoppa förgiftningen av jord, luft och vatten i vårt land och medverka till att göra det i andra länder. Vi skall avveckla kärnkraften i Sverige och medverka till att så görs också i andra länder. Vi skall göra vad vi kan här i Sverige för att motverka växthuseffekten.

Vi vill också att Sverige skall medverka till fred, ömsesidigt förtroende och avspänning. Det innebär naturligtvis att Sverige skall bevara sin alliansfrihet i fred och försöka bevara sin neutralitet i krig. Det utesluter, som vi ser det helt medlemskap i den västeuropeiska gemenskapen och sådan ekonomisk integrering med den västeuropeiska gemenskapens länder som minskar alliansfrihetens trovärdighet. Vi måste medverka till ett förtroendefullt samarbete och till nedrustning. Sverige kan öka förtroendet för sin alliansfria politik genom att öka självtilliten och minska sårbarheten, genom att stärka det civila försvaret och minska det militära försvaret samt genom att stoppa export och import av vapen. Utrikesministern talade här i kammaren om att det med restriktioner går att exportera vapen utan att hota fred och säkerhet. Vi har inte sett så tydliga tecken på det på senare år, och vi tror inte längre att det är möjligt. Vi tror att det enda radikala är att stoppa export och import av vapen.

Det är viktigt att Sverige kräver förbud inte bara mot kemiska stridsmedel, vilket vi tillsammans med andra har lyckats med, utan också mot utveckling, tillverkning och användning av kärnvapen, biologiska vapen och genetiska vapen, som nu är möjliga.

Miljöpartiet de gröna vill att Sverige skall föra en solidarisk handels- och biståndspolitik. Det betyder för Sveriges del, herr talman, att stat, landsting och kommuner bör föra en näringspolitik med inriktning på att vi i första hand skall använda landets egna råvaror, som skapas genom naturlig tillväxt eller genom återvinning, och hushålla med dem. Det innebär att vi stegvis skall öka den svenska självförsörjningen och självtilliten, främst inom jord- och trädgårdsbruket men också vad gäller energiförsörjningen. Vi skall exportera det vi kan avstå ifrån och det andra länder behöver. Det kan vara malm, järn, stål, trä som råvaror, halvfabrikat eller produkter. Men det kan och bör också vara kunnande, metoder, teknik och produkter för miljövänlig och resurseffektiv tillverkning, för energigenerering, för boende och för transporter.

Det innebär också att vi solidariskt skall förbjuda export av ämnen och varor som inte får säljas eller användas i Sverige av miljö- eller hälsoskäl och export av kärnkraftsteknik och vapen. Denna inriktning betyder också att vi skall importera det vi i Sverige behöver från länder där det inte råder brist på de varor vi vill köpa. Detta, anser miljöpartiet, innebär att vi måste införa en socialklausul för att motverka omänskliga arbetsförhållanden, en socialklausul som gör det lättare för riksdagen att införa inköpsförbud för produkter och tjänster från företag där det kan visas att arbetsförhållandena är

omänskliga. Det bör vara en socialklausul som också ger stat, landsting och kommuner rätt att bojkotta sådana produkter och sådana företag. En sådan inriktning innebär till slut att vi skall införa miljöavgifter på varor som är tillverkade med metoder eller av råvaror som inte får användas i Sverige.

En solidarisk svensk biståndspolitik betyder att Sverige bör satsa på bistånd, som är hjälp till självhjälp och till uthållig, miljövänlig och resurseffektiv verksamhet och som ökar självförsörjningsförmågan och självtilliten i landet. Miljöpartiet föreslår självtillit som ett sjätte biståndsmål i den svenska biståndspolitik.

Det är ett gemensamt mänskligt intresse att de ännu inte industrialiserade länderna i sin utveckling undviker att förstöra sin miljö och förlösa sina naturresurser på samma eller liknande sätt som industriländerna har gjort i sin utveckling. Det behövs särskilda resurser för att förverkliga det femte biståndsmålet, det senaste som handlar om miljön. Miljöpartiet har därför föreslagit att Sverige satsar ytterligare 1 % av bruttonationalinkomsten på miljö- och markvård inom en femårsperiod.

Det är inte bara u-länderna, herr talman, som behöver hjälp för att förebygga eller lösa miljöproblem och resursslöseri. I Polen t.ex. har man mycket stora svårigheter att själv lösa sina allvarliga och växande miljöproblem, som dessutom påverkar både vattnet i Östersjön och luften i grannländerna, bl.a. i Sverige. Miljöpartiet vill därför att Sverige medverkar till att bygga upp en stor internationell miljöfond med uppgift att lämna tekniskt och ekonomiskt bistånd till länder som inte enbart med egen kraft kan lösa sina miljöproblem. Därför har vi också föreslagit att 1 miljard kronor av den extra vinstskatt som var finansministerns nyårsöverraskning till industrin skall satsas som grundplåt i denna fond och att ytterligare 1 miljard av dessa extra skatteintäkter skall satsas på skydd av regnskogarna som ett svenskt bidrag till att hejda den fortsatta skövlingen, en skövling som utgör ett mycket allvarligt hot mot hela den globala miljön och som förstärker växthuseffekten.

Om vi inte kan stoppa växthuseffekten, herr talman, kommer havsytan att stiga, troligen flera meter de närmaste 50 åren. Odlingsklimatet kommer att försämrans i hela klimatzoner, zoner som i dag ger stora men otillräckliga skördar till jordens befolkning. Den svälter ju redan i dag, och mycket värre kommer det att bli om växthuseffekten får utvecklas.

Att inte ta itu med växthuseffekten och med andra problem, t.ex. med att ozonskiktet som skyddar oss mot solens skadliga ultraviolettera strålning blir allt tunnare, med den fortsatta ökenutbredningen och förgiftningen av jord, luft och vatten är osolidariskt. Att inte gemensamt ta itu med alla dessa problem, både i internationellt samarbete och genom kraftfulla åtgärder i det egna landet, är grovt osolidariskt mot kommande generationer och mot hungrande, sjuka, fattiga, förtryckta och miljöskadade grupper i andra länder. Det vore också kollektivt självmord – på framtida släkter.

Vi bör, herr talman, bygga vidare på de bilaterala handelsavtalen och kombinera dem med möjlighet att få biståndsmedel för direkta affärer mellan svenska företag och de typer av företag i biståndslandet som vi särskilt vill främja, t.ex. kooperativ och andra småskaliga företag. Det är en metod som jag anser bör prövas för att uppmuntra svenska företag att i större

omfattning handla direkt med företag i våra biståndsländer.

Per Gahrton klargjorde i sitt tal att svensk utrikespolitik alltför mycket präglas av handelspolitiken och av regeringens ambitioner att öka den svenska exporten. Jag skulle vilja varna för att den nuvarande svenska handelspolitiken är osolidarisk såväl mot u-ländernas folk som mot kommande generationer och mot stora grupper i vårt land. Den är också kortsynt, och den gynnar inte vare sig Sveriges eller andra länders långsiktiga intressen. Den tillväxtpolitik som Sverige länge har drivit och som socialdemokraterna nu kallar den tredje vägens politik tycks ha tappat sina solidariska och fördelningspolitiska ambitioner. Nu gäller det, säger socialdemokraterna, folkpartiet, moderaterna och delvis även centern, att allt fler skall lönearbeta mer och mer, att hålla hjulen i gång och att exportera mera. Därför vill man anpassa Sverige till den västeuropeiska gemenskapen på gott och ont och till dess allt storskaligare tillväxtfilosofi. Den anpassning som fyra riksdagspartier redan sagt ja till och som ju är i full gång kommer att få stora och allvarliga följder både för dem som bor i Sverige nu och för kommande generationer, följder både för de fysiska livsförutsättningarna och för vårt sätt att leva och verka, för det demokratiska system och den s.k. blandekonomi som vi i Sverige har vant oss vid på gott och ont. Jag är rädd att denna anpassning till den västeuropeiska gemenskapens inre marknad kommer att innebära de största förändringarna i det svenska samhällsmönstret sedan Gustav Vasas tid. Det är värdefullt om de gamla nationalstaternas gränser mellan länder och folk suddas ut till förmån för ett allt bredare samarbete.

Internationellt samarbete, herr talman, är bokstavligen livsviktigt, och Sverige bör öka sin medverkan, bl.a. när det gäller förtroendeskapande åtgärder för att främja fred, förståelse, avspänning och nedrustning. Det innebär att vi måste öppna gränserna ännu mer för människor, för kulturella impulser, för utbyte av kunskaper och erfarenheter. Vi måste öka samarbetet med andra länder, bl.a. när det gäller miljöfrågor, hushållning med naturresurser och motsvarande teknisk, medicinsk och social utveckling samt när det gäller bistånd till utvecklingsländer och länder som hotas av ekologiskt sammanbrott.

Men Sverige bör inte ge upp sin suveränitet för en överstatlighet som domineras av kommersiella och multinationella krafter och där de deltagande ländernas demokratiska inflytande över den praktiska politiken är mycket begränsat. Vi klagat ibland på Krångelsverige, och många tycks nu se fram emot den s.k. avreglering som EG-anpassningen sägs innebära. Men den avregleringen innebär ju bara att demokratiskt beslutade regler, administrativa regler i Sverige och den praxis som finns här byts mot regler som vi ofta knappt kommer att känna till och än mindre kan påverka. Vi kommer bara att känna av dem. Det blir regler som beslutas av den västeuropeiska gemenskapens byråkrati i Bryssel under kraftigt och odemokratiskt inflytande av de största och mäktigaste företagsgrupperna och deras ägare.

Den västeuropeiska gemenskapen och dess planerade inre marknad innebär bland mycket annat en fortsatt ökad storskalighet. Varje region och ort skall koncentrera sig på den tillverkning man har de bästa förutsättningarna för. Det betyder masstransporter kors och tvärs av både råvaror, s.k. insatsvaror, och färdiga varor. Det betyder ökade lastbilstransporter, ökade

avgasutsläpp, fortsatt nedbrytning av ozonskiktet, ökad försurning och ökad växthuseffekt. Det betyder också ensidiga arbetsuppgifter, ett uttunnat lokalt näringsliv, en ensidig lokal arbetsmarknad och ökad risk för utslagning av människor utan omplaceringsmöjligheter. Detta kan väl aldrig vara ökad välfärd?

EG:s inre marknad, som Sverige skall anpassas till, kommer att leda till lägre priser för konsumenterna, säger man. Ja, i alla fall till en början. Samtidigt kommer hundratusentals västeuropeiska företag som inte klarar dessa prissänkningar att gå omkull. Det medger man i sina egna rapporter. Mångdubbelt fler människor kommer att bli arbetslösa i ett Västeuropa som redan har mycket hög arbetslöshet. Till en början, säger man.

Jag vill allvarligt varna både småföretag och deras ägare och anställda i Sverige för att många kommer att slås ut även här i en alltmer storskalig och prispresad konkurrens vid en fullständig och osjälvständig svensk anpassning till EG:s inre marknad. Det kommer nämligen att bli följden.

Eftersom myndigheterna knappast kan se dessa människor gå under, kommer de sociala kostnaderna att öka i Europa och i Sverige. Miljöskadorna kommer också att öka, och det kommer att bli allt dyrare att kompensera dem och att ta hand om de sjuka och de sjukdomar som en allt sämre miljö ger. Lokal omplacering till andra arbetsuppgifter blir svårt med den utarmning av det lokala småskaliga näringslivet som blir följden av ett storskaligt utnyttjande av s.k. komparativa fördelar. Så livet blir nog inte billigare för konsumenterna efter 1992, bara ohälsosammare och kortare, om EG-politiken får fortsätta att breda ut sig.

Nej, herr talman, låt oss önska folken i Sverige och i Europa en mer miljövänlig och solidarisk framtid, med ökad demokrati och välfärd i ett ökat kulturellt, ekologiskt och ekonomiskt, socialt och tekniskt samarbete inom Europa och med hela världen.

Våra krav på den svenska handelspolitiken är att vi skall bredda och fördjupa det nordiska samarbetet och göra Norden till en hemmamarknad med hög självförsörjning och stor självtillit. Förbättra samarbetet mellan EFTA-länderna, och förhandla fram rimliga villkor för det fortsatta samarbetet mellan EFTA-länderna och EG!

Anf. 33 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Den utrikespolitiska debatten har nu pågått i sju timmar och väl det. Det hade varit bra, tycker jag, om man litet mer hade belyst barnens situation ute i världen. Det är mycket få talare som har tagit upp den – det är framför allt Ingrid Irhammar, som nyligen belyste hur svårt barnen har det. Det är inte oväsentligt att vi diskuterar barnens villkor – det är av stor betydelse för vilken värld vi får i framtiden.

I år är det 30 år sedan deklarationen om barnets rättigheter antogs och 10 år sedan det var internationella barnåret. Under det internationella barnåret tog FN initiativ till en arbetsgrupp som skulle utarbeta en konvention om barnens rättigheter, bl.a. deras rätt till liv, hälsa och utveckling. Detta arbete är nu inne i sin slutfas. Det är framför allt på en punkt som det råder delade meningar, och den gäller rekryteringen av barn vid väpnade konflikter. Men medan diskussionerna om en barnkonvention pågår lider barn världen över.

Vi har de senaste dagarna sett hur de sovjetiska soldaterna lämnat Afghanistan. Men det som bränt sig fast på mina näthinor är tre afghanska barn i sjuårsåldern med gevär på axeln och sorgsen blick. Reportern sade att han inte sett de barnen vare sig skratta eller le. Det finns inget utrymme för lek i barnens tillvaro; den består mest av blodigt allvar. Om de överlever – hur kommer de att fungera som vuxna, när de socialiserats till att döda och lösa konflikter med våld?

En av de mest kontroversiella artiklarna i barnkonventionen rör som sagt barn i väpnade konflikter. Den nedre gränsen för rekrytering till väpnade styrkor har satts till 15 år, medan Sverige har föreslagit 18 år. Sverige har haft svårt att få genomslag för den synpunkten. Faktum är att barn i betydligt lägre åldrar utnyttjas i krig. Det måste vi med kraft reagera mot.

I Iran-Irak-kriget har barn tvingats delta. Därför har många barn också tvingats fly. Desperata föräldrar har skickat iväg sina barn till främmande länder på andra sidan jordklotet. En del av barnen har kommit till Sverige för att söka trygghet här. Och vad har de då mött? Knappast trygghet. Vi har låtit dem vänta och vänta på besked, om de får stanna här. Fortfarande är det många som väntat över ett år på att få det beskedet. Det är en ångestfull tillvaro.

Nu när kriget anses vara över har invandrarverket i vissa fall tagit ställning för att barnen skall skickas tillbaka till Iran. Inte minst i dessa dagar kan man ifrågasätta om det är rätt att skicka tillbaka de barnen till Iran. Vad kommer att hända dem när de kommer dit? Kommer de att behandlas som krigsförbrytare därför att de flytt undan kriget? Det är en mycket osäker tillvaro. Därför tycker jag inte att man kan skicka tillbaka de barnen.

Barnen på Västbanken kämpar för sina liv och sin framtid. Men Israel har stängt deras skolor, och därmed berövas de en del av sin framtid. Sverige måste aktivt agera för de palestinska ungdomarnas självklara rätt till utbildning.

FN-organet UNWRA gör mycket värdefulla insatser för de palestinska barnen i flyktinglägren. Tack vare dessa insatser har de barnen fått möjlighet att gå i skola. Vi i folket vill att Sverige ökar sitt bidrag till UNWRA med 15 miljoner utöver vad regeringen föreslår.

Barnen på Västbanken liksom barn i Irland beskjuts med plastkulor. Avsikten är inte att döda, påstås det, men faktum är att många barn har dött av sådana projektiler. Sverige bör i olika sammanhang ta upp den frågan och verka för att plastkulor förbjuds.

Jag har nu i mitt anförande givit några exempel på hur barn far illa. Det finns med säkerhet många fler exempel – det hörde vi inte minst när Ingbritt Irhammar berättade om de kurdiska barnen.

Om vi skall få en mindre våldsam värld i framtiden är det nödvändigt att vi uppmärksammar barnens situation i samband med konflikter. Det är nog barnen som får lida mest i kriget. Många barn tappar tron på vuxenvärlden. De tror att man skall lösa konflikter med våld, genom att döda sin fiende. Vad bygger vi med detta inte in i vår framtid?

I debatten om nedrustning och upprustning, om fred i världen, talas det alldeles för litet om barnen och de insatser som där bör göras. Att satsa på barnen är också en insats för framtiden. Men barnen är, precis som

kvinnorna många gånger, osynliga i den diskussionen. Som situationen i dag är pågår det en upprustning på det mänskliga planet genom att barnen tvingas delta i krig. Därför måste det ske en nedrustning även på det området. Barnen måste göras synliga, och Sverige har ett stort ansvar för att det sker.

Anf. 34 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Den internationella avspänningen är djupare och mer långtgående än tidigare. Avspänningsprocessen har av allt att döma inte någon tillfällig karaktär. En rad länder har, vid sidan av de ingångna avtalen, bl.a. om medeldistansvapen och kemiska vapen, uttryckt vilja att ta ensidiga initiativ för att ytterligare driva på och stödja strävandena till avspänning och nedrustning i världen. En del länder har fattat beslut om detta.

Några exempel på sådana initiativ är Sovjetunionens ställningstagande att dra tillbaka stora konventionella styrkor från Europa, den förre finske utrikesministerns uttalande om att Finland bör följa med i omvärldens nedrustning, den norske utrikesministerns framställning om att nedrustningsdiskussionerna inte bara skall få beröra centrala Europa utan även Nordeuropa. Ungerns beslut nyligen att väsentligt skära ned militärutgifterna är ett annat exempel. Polen och DDR har fattat likartade beslut eller är på väg att göra det.

Jag besökte för en tid sedan Turkiet; jag är mycket kritisk till åtskilligt av vad som försiggår i Turkiet, men det tänker jag inte gå in på just nu. Jag observerade under mitt besök att Turkiet, som haft en militärregering under åtskilliga år på 1980-talet, nu minskar sina militärutgifter med 8 %.

Den som följer diskussionen i USA vet att en minskning av de amerikanska militärutgifterna kommer att äga rum, dels av ekonomiska skäl, dels på grund av den sammansättning som kongressen nu har. Det finns åtskilliga andra exempel som skulle kunna belysa denna tendens.

Jag anser att Sverige bör följa de aktiva ländernas exempel. Vi måste våga visa samma djärvhet när det gäller att driva nedrustningsfrågorna framåt på ett konstruktivt sätt, inte bara på det internationella planet utan också för egen del.

De traditionella hotbilderna mot Sverige har också kommit att förändras. Det som var en sanning på 1950-, 1960- eller 1970-talet äger inte längre giltighet. Det är angeläget att bedriva noggranna studier av dessa frågor och att följa upp utvecklingen i vår omvärld. Jag menar att det i dag inte finns skäl att reellt sett upprusta Sverige militärt.

Det vore beklagligt och felaktigt, om Sverige i detta läge, i en situation där avspänning och nedrustning är det dominerande draget, skulle gå upprustningens väg. Det skulle skada den traditionellt svenska freds- och neutralitetsprofilen. Sverige bör sålunda inte bara aktivt medverka i de internationella nedrustningssträvandena utan även ta egna unilaterala initiativ för att stödja avspänningen och fredssträvandena i Norden, i övriga Europa och i världen.

Regeringen bör driva den nordiska regionala frågan mycket aktivt. Det framgår av regeringsdeklarationen att det är ett svenskt intresse att minska rustningar och ökat förtroende i Europa också kommer att gälla det nordeuropeiska och nordatlantiska området. Men samtidigt nämns det att

avspänningen i Europa ännu inte har lett till någon förändring av alliansernas militära dispositioner i vårt närområde. Men länderna söder om oss bör väl tillhöra vårt närområde, och Finland gör det förvisso också.

Sverige bör kräva förhandlingar med stormakterna och de andra nordiska länderna om rustningsbegränsningar i norra Europa, om kärnvapenfri zon, om begränsning av militära övningar m.m.

En annan fråga är den om kärnvapenbärande fartygsbesök i svenska hamnar. Den svenska regeringen bör förstärka sina ansträngningar att åstadkomma ett gemensamt nordiskt agerande i frågan och i övrigt ta upp den i andra internationella sammanhang, t.ex. i det s.k. sexnationsinitiativet. Jag anser att detta viktiga arbete på det internationella planet bör fortsätta och intensifieras. Men det hindrar inte att Sverige nu ytterligare skärper sin egen hållning och praxis i fråga om besked och försäkringar om att svensk lag respekteras vid örlogsbesök av kärnvapenmakter. En sådan skärpning skulle kunna markera våra avsikter och skärpa vårt agerande i internationella sammanhang.

Vapenhandeln är ett inhemskt men också ett stort internationellt problem. Jag har den uppfattningen att Sverige bör skärpa restriktiviteten i fråga om vapenhandeln, för att på sikt kunna avveckla denna handel.

Men ett initiativ som jag anser att den svenska regeringen bör ta – och där det finns ökade förutsättningar på grund av det förbättrade internationella klimatet – är att i olika sammanhang framlägga förslag om internationell registrering och begränsning av den internationella vapenhandeln samt att stödja det förslag som finns om avgiftsbeläggning av internationell vapenhandel.

Sverige är, som det sägs i regeringsdeklarationen, fr.o.m. i år på nytt medlem i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. När vi diskuterar de mänskliga rättigheterna, och så har det också varit här i dag, är det huvudsakligen fråga om de grundläggande mänskliga rättigheterna. Det är frågor om åsiktsfrihet, om organisationsfrihet, om förbud mot tortyr och om dödsstraffet. Men det är få talare som tar upp andra viktiga aspekter när det gäller de mänskliga rättigheterna, nämligen de kulturella, sociala och ekonomiska rättigheterna, som det också finns en konvention om.

Det är nu hög tid att Sverige agerar mycket mera kraftfullt när det gäller de rättigheterna. Det är väl ingen hemlighet att det finns andra länder, också i vårt närområde, som är mycket mera aktiva än Sverige när det gäller de sociala, ekonomiska och kulturella rättigheterna, och jag tänker särskilt på Norge. Jag anser att Sverige, som nu har fått plats i kommissionen, bör aktivera sig på det här området.

Det har talats en hel del här om tortyr. Jag vill erinra om att riksdagen nyligen hade besök av Bernadette Devlin. På tal om hur oliktankande bekämpas i hennes hemland Irland sade hon: "Det går inte till de ytterligheter som det gör i t.ex. Sydafrika. Men när irländare på Nordirland häktas och förhörs förekommer det både fysisk misshandel i form av slag och psykisk misshandel. Tortyren som princip är tillåten." Hon berättade också om att man blir dömd för, som hon sade, "undanhållande av information".

Det är alltid lättare att framföra kritik mot förhållanden i ett land som ligger långt borta. Det är svårare, ju närmare det befinner sig vårt eget land.

Det är också svårt, har det visat sig, att åstadkomma förändringar i Turkiet, som tillhör Europarådet.

Den dubbelstandard som finns när det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna, såvitt avser Irland och Turkiet, är inte acceptabel. Det är angeläget att Sverige skärper sin hållning mot de här allvarliga avvikelserna från inte bara FN-deklarationen om mänskliga rättigheter utan också Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

Till slut vill jag säga att den bästa insatsen vi i dag kan göra mot dödsstraffet är att instämna i den starka opinionsrörelse som Amnesty International har satt i gång för att förmå USA att avskaffa dödsstraffet. Skulle USA avskaffa dödsstraffet, skulle det få en väldigt stor betydelse över hela världen.

Anf. 35 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Först vill jag tillrättalägga en sak. Sten Andersson sade i sitt tal att Per Gahrton var isolerad i miljöpartiet. Detta är inte sant. Vi står helt och fullt bakom honom i det han har sagt i dag. Jag tyckte det var viktigt att påpeka detta i debatten.

För att ett lands utrikespolitik skall kunna fungera bra, måste landet ha god handlingsfrihet. För att handlingsfriheten skall kunna vara stor, måste man ha en trovärdig säkerhetspolitik. Och en trovärdig säkerhetspolitik beror inte bara på hur mycket kulor och krut och kanoner och vingliga flygmaskiner man har till sitt förfogande utan i mycket hög grad på vilka förutsättningar landets befolkning har att överleva krig och avspärning. För att kunna göra det måste man föra en politik, som gör det möjligt för människorna i landet att överleva sådana vidriga omständigheter.

Sverige är inte ett sådant land. Därför har Sverige ingen större trovärdighet i sin säkerhetspolitik, och därför kan vi heller inte ha den handlingsfrihet i vår utrikespolitik som vi borde ha.

Anledningen till denna dystra situation är det totala internationella beroende som vi har försatt oss i under de senaste 40 åren. Vi är i dag praktiskt taget helt beroende av utlandet för vår energiförsörjning och för vår matförsörjning. Grunden till detta är den politik som har förts med instämmande från huvuddelen av de politiska partierna i Sverige.

På detta sätt har vi förlorat makten dels över vår vardag, dels över framtiden. Och hur skall man då kunna föra en trovärdig säkerhetspolitik? Det är en gåta.

Samtidigt med den här processen har den förda politiken lett till en otrolig storskalighet i den industriella produktionen, parad med en enorm ökning av den materiella förbrukningen.

Följden härav är en utomordentligt accelererande miljöförstöring. Vi kan läsa om den, och vi kan se den omkring oss. Vi kan se de döende träden, och vi kan läsa om de döende fiskehaven och mördaralgerna. Vi vet att vi har gifter i vårt grundvatten och i vårt dricksvatten. Vi vet att luften i många områden inte alls är av den kvalitet den skulle ha, och vi vet att vi har gifter i vår mat. Det är en ganska skrämmande utveckling som vi själva medvetet har ordnat i ett de materiella omständigheternas tyranni. Vi har varit så glada i att ständigt kunna öka BNP, att vi har glömt bort att den har en baksida.

En av de största uppgifterna måste vara att vända denna utveckling. Vi ser

samma utveckling i alla industrialiserade länder, runt om i världen och vi arbetar faktiskt ganska tråget på att sprida den utvecklingen till andra länder, som länge har varit skyddade för den – jag tänker på det vi kallar för u-länder.

Om vi inte gör någonting åt detta, kan man se två ganska tydliga scenarier framöver. Om det finns en gnutta solidaritet, kommer det att leda till olika former av planhushållning och ransoneringsåtgärder för att ge flertalet del av den ständigt minskande produktionen från de förnybara resurser som vi med en sådan kraft och med en sådan vilja i dag förstör. Det är just de produktiva åkermarkerna, de produktiva haven och de produktiva skogarna som vi förstör, och om de inte är vitala har vi oerhört svårt att försörja oss själva, kommande generationer och de fattiga människorna i andra länder.

Om det inte skulle gå med planhushållning återstår tyvärr bara ett resurskrig, där det starkas dominans blir mycket påtaglig. Det är ju klart att de starka staterna och de starka människorna kommer att sträva efter att se till att åtminstone de får vad de anser vara sin beskärda del av den krympande produktionen från de förnybara resurser som vi hela tiden förstör.

Vi sitter verkligen fast i de materiella omständigheternas tyranni!

På det sättet är det också stor risk för att människovärdet går förlorat. Om det blir en sådan kamp om de sista resurserna, är det klart att det är de små människorna som kommer i kläm. Det som vi kallar demokrati och den utveckling som vi har varit så stolta över är allvarligt hotade av de starka processer som nu pågår.

Det är bl.a. därför som vi i miljöpartiet säger nej till EG, den Västeuropeiska s.k. ekonomiska gemenskapen – eller som man nu har börjat kalla den med ett känt uttryck från andra världskriget: "Festung Europa". Amerikana, som inte är så språkligt begåvade, säger "the European Fortress", men det går ut på samma sak, nämligen att man i Västeuropa är på väg att ordna en ekonomisk och militär stormakt med överstatliga drag, som har till syfte att göra Västeuropa stort, starkt och tryggt och inom dess gränser ha en ohämmad – eller dynamisk, som man säger – industriell utveckling, som kommer att fortsätta att leda till enorm resursförbrukning till ytterst få människors glädje på lång sikt men kanske till ett fåtals glädje på kort sikt. Den här utvecklingen kan vi i miljöpartiet över huvud taget inte ställa oss bakom. Vi anser att Europa är långt mer än Västeuropa – det är det som finns mellan Atlanten och Ural. Vi vill heller inte begränsa oss till bara en världsdelen. Vi säger faktiskt ja till hela världen!

Det är en viktig uppgift för oss att arbeta och verka på ett sådant sätt att åtminstone inte vi förstör mer av de förnybara resurserna. Vi måste alltså själva skaffa oss en ekonomisk strategi och en ekonomisk politik som minskar den materiella förbrukningen i vårt land, så att vi kan föregå såsom ett anständigt och hyggligt exempel på att man faktiskt kan vända denna vansinniga utveckling. Det skulle kunna vara ett utomordentligt bidrag till världsfreden genom att minska riskerna för ett resurskrig.

Tyvärr verkar inte viljan vara speciellt påtaglig för en svensk politik i den riktningen. Vi kan ju läsa de närmast panegyriska skildringarna av Kjell-Olof Feldts ekonomiska triumfer. Man hyllar tillväxt, man hyllar en blind tillväxt och bryr sig ingenting om dess innehåll. Vi i miljöpartiet är inte på något sätt

ensidigt emot ekonomisk tillväxt, men vi vill gärna se vad den innehåller. Det finns former av ekonomisk tillväxt som vi tycker är utomordentliga, och det är sådan tillväxt som ser till att vi minskar förslitningen av våra förnybara resurser så att både vi och våra barnbarn i framtiden kan leva drägliga liv.

Jag tror att det är utomordentligt viktigt att vi här i Sverige tar vår del av världsansvaret genom att föra en politik som leder till en mindre förslitning av natur, resurser och människor. Det är med all säkerhet den enda hållbara vägen till någonting som kan likna fred på lång sikt. De allt överskuggande problemen i vår omvärld är nämligen inte maktkampen mellan olika block eller en ekonomisk kamp mellan blocken Västeuropa, Japan och USA, utan kampen för vår överlevnad. Där tycker jag att Sverige har en utomordentligt stor uppgift. Den borde vi ta tag i!

Anf. 36 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! I mitt anförande hann jag inte avsluta vad jag hade att säga, varför jag tar chansen att göra det nu.

I Palestinafrågan har Sverige spelat en aktiv roll, något som miljöpartiet efterlyser att Sverige utrikespolitiskt skall göra även i andra länder där mänskliga rättigheter kränks och människor förtrycks. Det gäller Rumänien, där hela byar jämnas med marken och hundratusentals människor rycks upp med rötterna samt en hel kultur utplånas. Det gäller Turkiet, där tortyr är satt i system som förhörsmetod och där kurderna förtrycks samt fråntas mänskliga rättigheter och möjligheter till samma försörjning som människor i andra delar av landet. Det gäller också Tibet med folkförflyttningar, skogsskövling och förtryck av tibetaner.

Låt mig ge ett konkret exempel från Nicaragua. Där togs en ordförande i UNAG, Nicaraguas LRF, Felipe Artola Mendes och hans 15-årige son Rafael Artola Laguna till fånga den 28 januari kl. 13.00 av 60 kontras tillhörande FDN på Garden Chokolada i byn Tuma nära Matagalpa. Sverige borde uttala en reprimand till USA:s ambassad, då USA stöder en organisation som fängslar människor vilka deltar i ett svenskt biståndsprojekt.

Vad gäller flyktingpolitiken kan vi också agera aktivt. Ett mottagande av flyktingar från ett visst land, dvs. att vi ger dem politisk asyl, är ett ställningstagande mot deras hemland. Vi anser det således befogat att rädda dem undan förföljelser där. Det är diplomati och en reprimand mot den stat det gäller för att den inte ger sina medborgare möjligheter att leva fritt i det egna landet. Låt oss aktivt ta ställning genom att ge dem som kommer hit från Chile, Turkiet, Iran, Libanon och vissa sydamerikanska och afrikanska länder för att undgå förföljelse och förtryck en fristad i vårt land. Vi skall föra en generös flyktingpolitik. Låt oss göra det utan att snegla på handelsförbindelserna.

Vi kan också aktivt verka för miljöhjälp till exempelvis Polen. Det är något som också hjälper oss själva. År 1985 var den dåvarande miljöministern Ingvar Carlsson i Göteborg och tillfrågades om inte Sverige kunde stödja Polen genom ett bistånd. Men det landet ingick inte i direktiven för bistånd enligt Ingvar Carlsson. Det gör det i dag. Låt oss därför stödja Polen av solidariska skäl och av ren självbevaringsdrift.

Miljöpartiet kräver att Sverige för en ekologisk-socialt orienterad utrikespolitik.

Miljöpartiet kräver att Sverige skall arbeta för en strängare svensk och internationell lagstiftning beträffande miljön. Det innebär att vi skall bekämpa luftföroreningar, vatten- och jordförstöring samt verka för miljövänlig teknologi, trafik, handel och sjöfart samt försöka få till stånd ett förbud mot all vapenexport.

Miljöpartiet kräver att Sverige för egen del och genom FN ökar kampen för mänskliga rättigheter i Sydafrika, Iran, Turkiet, Latinamerika m.fl. länder. Miljöpartiet kräver att Sverige för en generös flyktingpolitik.

Miljöpartiet vill påverka Världsbankens deltagande i olika projekt och kräver att dess nya miljöutskott på 65 personer sköter sina åligganden. I annat fall bör Sverige ompröva sitt deltagande i Världsbanken.

Miljöpartiet kräver slutligen att Sverige skall föra en progressiv och aktiv utrikespolitik när det gäller miljö och solidaritet på alla områden.

Utrikesdebatten var härmed avslutad.

3 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1988/89:83 om nedsättning i särskilda fall av avgifter för pensionärer vid sjukhusvård

1988/89:Sf14 av Karin Israelsson m.fl. (c)

1988/89:Sf15 av Sten Svensson m.fl. (m)

1988/89:Sf16 av Barbro Sandberg m.fl. (fp)

1988/89:Sf17 av Ragnhild Pohanka m.fl. (mp)

4 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 22 februari

1988/89:141 av *Nic Grönvall* (m) till industriministern om ett uttalande rörande utländska förvärv av svenska företag:

I en artikel i *Veckans Affärer* nyligen uttalar sig socialdemokraten Lennart Pettersson sålunda: "Om Volvo vill köpa BMW är det deras sak. Men BMW kommer aldrig att tillåtas att köpa Volvo".

Lennart Pettersson säger vidare att de 10–15 största företagen inte kommer att bli tillgängliga för utländska köpare.

Lennart Pettersson är socialdemokratisk ordförande i näringsutskottet. Hans uttalanden måste därför uppfattas såsom väsentliga uttolkningar av den socialdemokratiska politikens innehåll.

Den gällande lagen om utländska köp av företag i Sverige lämnar inte utrymme för en tolkning som den som Lennart Pettersson gör till sin.

Delar industriministern och regeringen Lennart Petterssons ståndpunkts- tagande? Om så är fallet – på vilka grunder?

1988/89:142 av *Nic Grönvall* (m) till industriministern om verksamheten vid patent- och registreringsverket:

Stockholms handelskammare har i en skrivelse till regeringen påpekat att alldeles oacceptabla förhållanden råder vid patent- och registreringsverkets varumärkesavdelning. Verksamheten där har försämrats i omfattande grad under senare tid. Från det att ansökan ingives dröjer det numera med åtgärder från patentverket upp till 17 månader innan ärendet blir föremål för externa kontakter. Vidare påpekar handelskammaren bristande distribution av Svensk Varumärkestidning med följd att invändningsfristen mot godkända varumärken de facto nedbringas från två månader till mindre än hälften. Dessa förhållanden är självfallet alldeles oacceptabla.

Vid patentverkets bolagsbyrå är förhållandena likartade. Tidsfördröjning- en från ingivande av ansökan om ändring av bolagsordning och liknande ärenden är för närvarande upp till tio veckor. Viktiga frågor som val av ny firma för aktiebolag blir uppenbarligen icke handlagda förrän slutlig handläggare utsetts och tagit itu med ärendet. För den skull förhindras bolagsägaren att företa externa åtgärder helt enkelt i brist på kunskap huruvida tilltänkt firma godkännes. Det borde rimligen vara en utomordent- ligt angelägen åtgärd att införa rutiner som gör det möjligt att på mycket kort tid lämna den enkla service som skulle bestå däri att auktoritativa yttranden kunde ges om godkännbarheten hos önskade firmanamn.

Vad avser industriministern göra för att förbättra de alldeles oacceptabla förhållanden som råder vid patentverket?

5 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 22 februari

1988/89:475 av *Tom Heyman* (m) till kommunikationsministern om skydd mot särbehandling för svenskflaggade fartyg:

Enligt uppgift i pressen har regeringen den 9 februari beslutat tillåta norska och danska skepp registrerade i resp. lands internationella register att gå i svensk kustfart.

Vilka motiv fanns bakom detta beslut och vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att svenskflaggade fartyg inte skall negativt särbehandlas när det gäller bl.a. svensk kustfart?

1988/89:476 av *Göthe Knutson* (m) till försvarsministern om fartygsproduk- tionen för örlogsflottan:

Prot. 1988/89:71
22 februari 1989

Meddelande om frågor

Uppgifterna om att antingen Karlskronavarvets eller Kockums fartygsproduktion skall läggas ned besannar de farhågor som länge förts fram av moderata politiker. Sker en nedläggning, är det följden av den socialdemokratiska regeringens medvetna strävan att minska den svenska örlogsflottan. Detta är en ansvarslös försvarspolitik som kan få ödesdigra följder för vårt land. Behovet av nya örlogsfartyg till en andra ubåtsjaktstyrka är fullt klart, men regeringen har tillbakavisat alla moderata krav på sådana beställningar från Karlskronavarvet. Regeringen har också vägrat att lägga fram ett program för örlogsflottans förnyelse. Tiotals fartyg är redan föråldrade, och nybeställningar skulle säkra framtiden för vårt lands örlogsvarv.

Det är inte varvskoncernen Celsius som bär ansvaret för ett väntat nedläggningsbeslut. Ansvaret för situationen ligger helt hos regeringen.

Vilka åtgärder avser försvarsministern nu att vidta för att vidmakthålla såväl den svenska örlogsflottan som förmågan att också i framtiden bygga såväl ytstridsfartyg som ubåtar av högsta klass i Sverige?

6 § Kammaren åtskildes kl. 16.44.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren

Onsdagen den 22 februari

Alemyr, Stig (s) 63
Andersson, Sten, utrikesminister 3, 44, 52, 61
Bildt, Carl (m) 9, 46, 55
Eliasson, Ingemar (fp) 16, 47, 56
Eriksson, Berith (vpk) 74
Franck, Hans Göran (s) 101
Frick, Carl (mp) 103
Gahrton, Per (mp) 37, 51, 59
Granstedt, Pär (c) 71
Holmberg, Håkan (fp) 85
Irhammar, Ingbritt (c) 92
Johansson, Olof (c) 22, 49, 57
Koch, Inger (m) 83
Leissner, Maria (fp) 68
Mårtensson, Ingela (fp) 99
Pohanka, Ragnhild (mp) 77, 83, 105
Schyman, Gudrun (vpk) 28, 50, 59
Skånberg, Krister (mp) 95
Svensson, Evert (s) 80
Theorin, Maj Britt (s) 88
af Ugglas, Margaretha (m) 66

